

TAMPEREEN YLIOPISTO

Noora Jokinen

YMPÄRISTÖAIHEIDEN KÄSITTELY KAUPPALEHDESSÄ 1990-LUVULLA

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

JOKINEN, NOORA: Ympäristöaiheiden käsittely Kauppalehdessä 1990-luvulla

Pro gradu -tutkielma, 119 s., 3 liites.

Tiedotusoppi
Kesäkuu 2008

Ympäristöaiheiden käsittely Kauppalehdessä 1990-luvulla

Tutkielman aiheena on ympäristöaihepiirin käsittely taloussanomalehti Kauppalehdessä 1990-luvulla. Tutkielma pyrkii antamaan yleiskuvan lehden ympäristökirjoittelusta ja sen muutoksesta 1990-luvun kuluessa sekä hahmottamaan, millaisen ympäristöpoliittisen roolin lehti kyseisellä vuosikymmenellä omaksui.

Aineistona on käytetty noin 300:aa lehden ympäristöaiheista artikkeleita vuosikymmenen parittomilta vuosilta. Aineisto on analysoitu käyttämällä otsikkotason määrällistä sisällönerrittelyä. Tutkimusasetelman tausta on Pertti Suhosen tutkimuksessa *Mediat, me ja ympäristö* (1994), jossa hän tutki Helsingin Sanomien ympäristökirjoittelua.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimii konstruktionistinen ajattelu. Kauppalehden ympäristöjuttujen oletetaan heijastavat erityistä, kohderyhmälleen ainakin osin yhteistä sosiaalista todellisuutta. Lehti rakentaa ja muokkaa ympäristöön liittyviä todellisuuskuvia, jotka puolestaan vaikuttavat yritysten päätöksentekoon ja tätä kautta niiden toiminnan ympäristövaikutuksiin. Lehti on siis ympäristöpoliittinen toimija.

Aineiston perusteella Kauppalehden ympäristöaiheisten juttujen määrä pysyi koko 1990-luvun varsin tasaisena, mutta juttutyypit ja juttujen aiheet muuttuivat selvästi. Ympäristökirjoittelun painopiste siirtyi uutisoinnista kohti kommentointia ja keskustelua. Pääkirjoitusten ja kolumnien suhtautuminen ympäristöön muuttui 1990-luvun kuluessa vahvasta ympäristöskeptisyydestä kohti neutraalimpaa ja jopa yhteistä ympäristöhuolta ilmentävää kirjoittamista.

Tutkielman keskeinen johtopäätös on, että ympäristökeskustelua käytiin Kauppalehdessä tyypillisesti huomattavalla viiveellä suhteessa ns. yleiseen ympäristökeskusteluun. Yritysten ympäristötyön merkittävä ammattimaistuminen näkyi Kauppalehden ympäristökirjoittelussa vain osittain, ja selvästi jälkijunassa yrityksissä tapahtuneesta kehityksestä.

Kauppalehden ympäristöagenda määrittyi 1990-luvulla voimakkaasti yleisjulkisuudessa käydyn aiemman keskustelun ja ulkoisen ympäristöliikkeen perusteella. Lehti ammennoi ympäristöongelmia koskevat perusmäärittelynsä yleisjulkisuudesta. Kauppalehden rooli suhteessa ympäristökysymykseen oli varovainen ja reagoiva, ei aktiivisesti uutisia tai ilmiöitä etsivä – siis reaktiivinen, ei proaktiivinen.

SISÄLLYSLUETTELO

1. ALUKSI	1
1.1 MIKSI TÄMÄ AIHE?	1
1.2 VIHERPUIPERÖ KOVAN TALOUDEN ÄÄRELLÄ?	2
1.3 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN KULKU	4
2. YMPÄRISTÖ JA YHTEISKUNNALLISTEN ONGELMIEN RAKENTUMINEN	6
2.1 LÄHTÖKOHTANA KONSTRUKTIONISMI	6
2.2 YMPÄRISTÖKYSYMYKSEN SYNTY	9
2.3 MITEN YMPÄRISTÖONGELMA RAKENNETAAN?	11
2.3.1 Huomiosyklit, ongelman elinkaari ja toimijat	11
2.3.2 Ongelmien määrittely ”politiikkana”	14
2.3.3 Ympäristöpolitiikan kehämalli.....	16
2.3.4 SANOMALEHTI YMPÄRISTÖKESKUSTELUN AREENANA	19
3. YMPÄRISTÖ JA TALOUSELÄMÄ 1990-LUVULLA.....	22
3.1 SUOMI 1990-LUVULLA	22
3.2 YRITYSTEN YMPÄRISTÖKÄYTTÄYTYMINEN 1990-LUVULLA.....	24
3.3 ENTÄ LUONTO? MUUTOKSET FYSISESSÄ YMPÄRISTÖSSÄ.....	28
3.4 YMPÄRISTÖ JA JOURNALISMI 1990-LUVULLA	30
4. TUTKIMUSKOHTENA KAUPPALEHTI	35
4.1 ”LIIKEMIESTEN ÄÄNENKANNATTAJAN” SATAVUOTINEN HISTORIA	35
4.2 1990-LUKU: KIIHTYVÄ KILPAILU JA UUDET VÄLINEET	37
5. TALOUSLEHDEN ROOLI JA YMPÄRISTÖONGELMIEN RAKENTUMINEN.....	41
5.1 TALOUSLEHDEN ROOLIN ERITYISYYDESTÄ	41
5.1.1 Eliitit ja yritysten ympäristöresponssi.....	41
5.1.3 Vahtikoira vai asianajaja?.....	43
5.2 YMPÄRISTÖ SUOMALAISESSA TALOUSJOURNALISMISSA.....	44
5.3 KAUPPALEHTI JA YMPÄRISTÖ – TOIMITUKSEN NÄKÖKULMA	47
5.3.1 Haastattelussa esimiestoimittaja.....	47
5.3.2 Aihepiirin seuranta ja toimittajien asiantuntemus.....	47
5.3.3 Tärkeimmät ympäristöaiheet.....	50
5.3.4 Ympäristö ja lehden rooli yhteiskunnallisena toimijana.....	51
6. AINEISTO JA MENETELMÄT – TUTKIELMAN TOTEUTUS.....	53
6.1 AINEISTO	53
6.1.1 Mitä ja miten? Näin aineisto syntyi.....	53
6.1.2 Miten määritellään ympäristöjuttu?.....	55
6.2 TYÖN TOTEUTUS	59
6.2.1 Menetelmänä sisällön erittely.....	59
6.2.2 Tutkimuskysymyksistä muuttujiksi.....	61
6.2.3 Analyysi ja sen luotettavuus.....	64

7. KAUPPALEHDEN YMPÄRISTÖKIRJOITTELU 1990-LUVULLA – TULOKSIA..... 66

7.1 YMPÄRISTÖKIRJOITTELUUN LAAJUUS JA PAINOARVO	66
7.1.1 Juttujen määrän kehitys	66
7.1.2 Ympäristöjuttujen laajuus	68
7.1.3 Lisääntyvä mielipideaineisto	69
7.1.4 Ympäristöjutut uutisetusivulla	72
7.2 KAUPPALEHDEN YMPÄRISTÖJUTTUJEN AIHEPIIRIT	74
7.2.1 Mistä ympäristöaiheista kirjoitettiin?	74
7.2.2 Yritykset ja ympäristö – mitä toimialoja?	80
7.2.3 Toimijat ympäristöjuttujen otsikoissa	82
7.3 JUTTUJEN NÄKÖKULMAT	84
7.3.1 Syitä, ongelmia, keinoja vai toimintaa?	84
7.3.2 Keinot: Miten ympäristöongelmat ratkaistaan?	87
7.3.3 Ympäristöpolitiikka: Mitä toimia tarvitaan?	89
7.4 ETUSIVUN JUTUT JA KOMMENTOIVA AINEISTO	92
7.4.1 Etusivun jutun ideaalityyppi: Metsää ja aktivisteja.....	92
7.4.2 Lehden linja: Ympäristöskeptisyydestä kohti yhteistä huolta?.....	95

8. TULOSTEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ..... 100

8.1 YLEISKUVA KAUPPALEHDEN YMPÄRISTÖKIRJOITTELUSTA 1990-LUVULLA	100
8.2 KAUPPALEHDEN YMPÄRISTÖ JA 1990-LUVUN ”TODELLISUUS”	103
8.3 KAUPPALEHTI YMPÄRISTÖPOLIITTISENA TOIMIJANA	106
8.3.1 Varovainen reagoija: Yleisjulkisuus määrittä agendan	106
8.3.2 KAUPPALEHTI JA YMPÄRISTÖPOLITIIKAN KEHÄMALLI	108
8.3.3 Toimituksen näkökulma: ”Ei ohjelmanjulistusta”	109
8.4 TALOUSSANOMALEHDEN MAHDOLLISET ROOLIT	112

9. LOPUKSI. MITÄ SITTEN TAPAHTUI? 114

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

LIITE

1. Aluksi

1.1 Miksi tämä aihe?

Tästä Kauppalehden ympäristökirjoittelua käsittelevästä työstä olisi oikeastaan pitänyt tulla ”maailman lyhyin gradu”. Näin ainakin tuttavapiiri ahkerasti vitsaili. Työn edetessä totuin siihen, että kun mainitsin aiheen jollekin ensimmäisen kerran, keskustelu jatkui ironiaa tapailevalla kysymyksellä tyyliin ”Ai, onks niillä sellasta?” tai kommentilla ”No, ainakin sulla on sitten aika pieni aineisto”. Myös ”maailman lyhyin gradu” -vitsin kuulin useammin kuin kerran.

Tutkielma käsittelee taloussanomalehti Kauppalehden ympäristökirjoittelua 1990-luvulla. Pysin kuvaamaan lehden ympäristöjuttujen laajuutta, aiheita ja näkökulmia. Teoreettisena viitekehyksenä on konstruktionismi ja tarkempaan kiinnostuksen kohteena yksittäisen, erikoistuneen tiedotusvälineen rooli ”ympäristökysymyksen” rakentamisessa – siis ympäristöpoliittisena toimijana.

Tuttavieni kommentit kuvaavat Kauppalehden ja ympäristöasioihin liittyviä arkisia mielikuvia: ympäristö ja Kauppalehti eivät tunnu kuuluvan yhteen. Kauppalehti edustaa kovaa talouselämää ja solmiokaulaisia menestyjiä, ympäristö tuo mieleen pehmeät arvot, villapaidoissa viihtyvät risuparrat ja aktivistit.

Oma lähtökohtani ei ollut näin yksioikoinen. Pidin alusta alkaen selvänä, että taloussanomalehti voi ja sen tulee kirjoittaa ympäristöasioista. Kauppalehteä jonkin verran seuraavana tiesin myös, että ympäristöstä kirjoitetaan. Halusin saada yleiskuvan siitä, millaisia ovat taloussanomalehden ympäristöaiheet ja millaista ympäristöjournalismia lehdessä käytännössä tehdään.

Ihmettely, josta työ sai alkunsa, käynnistyi työskennellessäni Helsingin Sanomien taloustoimituksessa vuosina 1999–2000. Samoihin aikoihin toimin sihteerinä Ympäristötoimittajat ry:n hallituksessa ja seurasin melko tiiviisti ajankohtaisia ympäristökysymyksiä. Taloustoimituksessa kesti jonkin aikaa, ennen kuin tajusin, että myös taloussivuille voi ja pitää tehdä ympäristöjuttuja. Sen jälkeen aloin vähitellen hahmottaa, miten vähän aihepiiriä talouden yhteydessä käsitellään – ja miten heikosti taloustoimittajat tuntuvat tuntevan yrityksissä tehtävää ympäristötyötä.

Ympäristöpolitiikan näkökulmasta käsissäni oli iso paradoksi: elinkeinoelämä on vastuussa huomattavasta osasta ympäristölle aiheutuvia haittoja, mutta julkinen keskustelu haitoista ja niiden vähentämisestä käydään pääsääntöisesti jossain aivan muualla kuin talouselämään erikoistuneissa medioissa. Tiedotusvälineitä seuraamalla syntyy pikemminkin kuva, että valta ja vastuu ongelmien ratkaisemisesta ovat yhtäältä julkisen vallan ja toisaalta kansalaisyhteiskunnan käsissä.

Kun päätin käydä Kauppalehden kimppuun, omana ajatuksenani ei silti ollut ”maailman lyhyin gradu”. En hetkeäkään epäillyt, etteikö ympäristöaihepiiri näkyisi lehden sivuilla. Halusin tietää, *miten*. Aiheen laajempi merkitys on omasta mielestäni kiistaton: taloussanomalehden ympäristökirjoittelu vaikuttaa keskeisesti siihen, millaisena ympäristökysymysten ja elinkeinoelämän suhde näyttääytyy juuri elinkeinoelämän edustajille – sille ihmisryhmälle, jolla on vastuullisin rooli yritystoiminnan ympäristöhaittojen pienentämisessä. Kiinnostavaa lisäväriä asetelmaan toi tieto siitä, että lehden pitkäaikainen päätoimittaja Lauri Helve profiloitui lehtihaastatteluissa ja omissa kolumneissaan mielellään ympäristöliikkeen kriitikkona.

Tein suurimman osan opinnäytteestä talvella ja keväällä 2002. Sen jälkeen työelämä imaisi minut mukaansa useaksi vuodeksi. Kun palasin gradun äärelle syksyllä 2007, ajattelin aluksi aineiston jo armottomasti vanhentuneen. Lähempi tarkastelu osoitti, että itse asiassa 1990-luvun aineistosta saatava tieto ja ymmärrys ovat hyvinkin kiinnostavia myös 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla. Tätä kirjoittaessani ilmastokeskustelu on lyhyen ajan sisällä noussut räjähtävällä vauhdilla sekä kansainvälisen että kotimaisen julkisen keskustelun valtavirtaan, ja näyttää läpäisevän koko mediaympäristön aina vihertyneistä automainoksista populaarimusiikin sanoituksiin. Yleisen tulkinnan mukaan kääntein sai aikaan Yhdysvaltojen entisen varapresidentin Al Goren elokuva *Epämiellyttävä totuus*. Käsillä tuntuu olevan jälleen uusi esimerkki ympäristökeskustelun syklisestä luonteesta – ja samalla julkisuuden huomiosyklisen rakentumisesta ja niihin vaikuttavista tekijöistä.

1.2 Viherpiiperö kovan talouden äärellä?

Koska suhteeni aihepiiriin on läheinen ja omakohtainen, on tärkeää pohtia, miten oma suhtautumiseni ympäristöasioihin vaikutti tutkimusprosessin kulkuun. Itse luultavasti edustan lukijana, tutkijana ja toimittajana varsin kriittistä, laajaa ympäristönäkemyksiä. Aihepiiri on ollut

pitkään minulle läheinen, seuraan siihen liittyvää keskustelua ja etsin henkilökohtaisessa elämässä aktiivisesti ympäristön kannalta siedettävää elämäntapaa.

Arvioin itse olevani selvästi keskimääräistä kiinnostuneempi ympäristöasioista ja suhtautuvani niihin myönteisesti. Teollisuus tai elinkeinoelämä eivät kuitenkaan edusta minulle vihollista tai vastapuolta. Pikemminkin olen muun muassa lyhyen taloustoimittajakokemuksen pohjalta aidosti kiinnostunut yrityksissä tehtävästä ammattimaisesta ympäristötyöstä; pelkään jopa ajoittain suhtautuvani siihen liian sinisilmäisesti ja kritiikittömästi. Haluan uskoa, että ympäristöasioiden hallintajärjestelmiä kehitetään yrityksissä vakavin aikein, ei ainoastaan imagosyistä.

Kun etsin 1990-luvun Kauppalehdistä ympäristöaiheisia kirjoituksia, jouduin jäsentämään omaa ympäristöajattelua sanoiksi ja vertaamaan sitä yhtäältä ”yleiseen” ja toisaalta ”talouslehden” puhetapoihin ympäristöstä. Sanat metsä, liikenne, ydinvoima tai autovero kytkeytyvät omassa tulkintakehyksessäni automaattisesti ympäristöteemaan. Kauppalehden maailmassa on yhtä luontevaa, että ympäristökonteksti näiden aiheiden ympäriltä puuttuu kokonaan tai kuuluu vain sivulauseisiin. Alkutaivalteni Kauppalehden ympäristöpuheen äärellä leimasikin hämmennys siitä, miten vähän yritysten ympäristöponnistelut saivat lehdessä huomiota.

Tekstin tulkintaan perustuvassa tutkimusasetelmassa on selvää, että ennakoasenteet ovat jatkuvasti läsnä analyysia ja tulkintoja tehtäessä. Siksi olen pyrkinyt kirjoittamaan aineistonkeruu- ja analyysivaiheiden pohdintoja runsaasti auki lukijan arvioitavaksi, ja kiinnittänyt suhteellisen paljon huomiota esimerkiksi ”ympäristöjutun” kriteereihin, joiden varassa aineisto on rakennettu. Arvioin, että aihepiirin hyvä yleistuntemus oli valintojen perustelemisessa ja vaihtoehtoisten tulkintamallien analysoinnissa enemmän eduksi kuin haitaksi.

Työskentelyn loppuvaiheessa keväällä 2008 olin ehtinyt laajentaa työkokemukseni toimimalla useita vuosia viestintätehtävissä suuren kansainvälisen kansalaisjärjestön Suomen toimistolla. Järjestön työ ei liity ympäristöön, mutta käytännön ammattikokemus järjestöviestinnästä toi väistämättä jonkin verran hyödyllistä lisäperspektiiviä etenkin niihin pohdintoihin, jotka liittyvät tiedotusvälineiden rooliin agendan asettajina ja yhteiskunnallisen keskustelun areenoina.

1.3 Tutkimusongelma ja tutkimuksen kulku

Halusin siis selvittää, millaisena ympäristöaihepiiri tai ”ympäristökysymys” on lähihistoriassa eli 1990-luvulla esitetty elinkeinoelämän ”oman” lehden ja samalla maamme laajalevikkisimmän taloussanomalehden sivuilla. Millaiset ympäristöasiat on lehden toimituksessa nähty tarpeelliseksi tai kiinnostavaksi tiedoksi elinkeinoelämän toimijoiden kannalta? Miten paljon tai vähän aiheesta on kirjoitettu? Mihin toimialoihin ympäristökysymykset on liitetty ja millaisista näkökulmista?

Tutkielman empiirisessä osassa pyrin hahmottelemaan kuvauksen Kauppalehden ympäristökirjoittamisesta 1990-luvulla: siis vastaten kysymyksiin *mitä, millaista* ja *kuinka paljon*. Aineistona on yli 300 Kauppalehden ympäristöaiheista artikkelia 1990-luvun parittomilta vuosilta. Tutkimusasetelman tausta on Pertti Suhosen tutkimuksessa *Mediat, me ja ympäristö* (1994), jossa hän tutki Helsingin Sanomien ympäristökirjoittelua juuri otsikkotason analyysia käyttäen.

Selvitän työssäni otsikkotason määrällisen sisällönerittelyn avulla sekä lehden ympäristökirjoittelun aihepiirejä että yleisyyttä. Lisäksi minua kiinnostaa aiheissa, juttujen yleisyydessä ja näkökulmissa 1990-luvun aikana tapahtunut muutos. Kokonaiseen vuosikymmeneen halusin paneutua siksi, että 1990-luku oli yritysten ympäristöasenteiden kannalta voimakasta murroskautta. Kun tutkittava ilmiö on jatkuvan muutoksen alla, lyhyen ajankohdan kuten tietyn vuoden tarkastelu ei olisi mielestäni tehnyt sille oikeutta.

Teorian tasolla lähestyn asiaa konstruktionismin näkökulmasta. Katson, että kuvaus aiheen käsittelystä voidaan samalla nähdä Kauppalehden tarjoamaksi ”ongelmanmäärittelyksi” ympäristöasioiden suhteen. Lehdessä toteutunut ympäristökirjoittelu rakentaa omalta osaltaan lukijakunnan – käytännössä talouselämän eliitin – käsityksiä ja mielikuvia ympäristöasioista ja etenkin niiden yhteyksistä talouselämään: Mitkä asiat ympäristökysymyksessä ovat tärkeitä yritysten kannalta? Millä keinoilla ongelmia ratkaistaan? Miten yritysten tulisi suhtautua ympäristökysymykseen tai ympäristöpoliittisiin toimiin? Kenen tulee toimia?

Voi myös ajatella, että kuvauksesta on luettavissa Kauppalehden omaksuma rooli ympäristöaiheiden suhteen. Roolin voi ajatella näkyvän esimerkiksi siinä, miten aktiivisesti ja aloitteellisesti lehti käsittelee aihepiiriä.

Keskeiset tutkimuskysymykseni, joihin etsin vastauksia, ovat seuraavat:

- Millaista oli Kauppalehden ympäristökirjoittaminen 1990-luvulla?
- Tapahtuiko vuosikymmenen aikana määrällisiä ja sisällöllisiä muutoksia?
- Millaisen roolin Kauppalehti omaksui ympäristöpoliittisena toimijana?

Luvussa 2 esittelen tutkielman teoreettisen viitekehyksen: konstruktionismin tapana ymmärtää yhteiskunnallisten ongelmien ja erityisesti ympäristökysymyksen rakentumista. Lukuun 3 olen koonnut yleiskuvaa talouselämän, ympäristökeskustelun ja yritysten ympäristöajattelun kehityssuunnista 1990-luvun Suomessa. Luvussa 4 esittelen tutkimuskohteeni Kauppalehden ja luvussa 5 pohdin taloussanomalehden roolin erityispiirteitä ympäristöpoliittisena toimijana. Aineistoni ja analyysimenetelmän esittelen luvussa 6. Samalla kuvailen aineiston kokoamisen yhteydessä syntyneet rajaukset siitä, mikä on ”ympäristöjuttu”. Luku 7 on varattu analyysin tulosten esittelylle ja luku 8 johtopäätöksille ja pohdinnalle.

2. Ympäristö ja yhteiskunnallisten ongelmien rakentuminen

2.1 *Lähtökohtana konstruktionismi*

Miksi pyrkiä kuvaamaan taloussanomalehden ympäristökirjoittelua? Mistä aihepiirien, näkökulmien tai otsikoissa esiintyvien toimijoiden voi ajatella kertovan?

Käsitykseni mukaan Kauppalehden ympäristöjutut heijastavat erityistä, kohderyhmälleen ainakin osin yhteistä sosiaalista todellisuutta. Tämä sosiaalinen todellisuus vaikuttaa taustalla muun muassa silloin, kun yritykset tekevät päätöksiä ja suunnitelmia, jotka muuttavat niiden toiminnan ympäristövaikutuksia suuntaan tai toiseen. Lehti toisaalta rakentaa ja muokkaa ympäristöön liittyviä todellisuuskuvia, toisaalta uusintaa ja ylläpitää yleisön muualta omaksumia tai yleisölle yhteisiä käsityksiä ympäristökysymysten luonteesta.

Lähestymistapaa voi kutsua *konstruktionismiksi*. Konstruktionismi on ollut suosittu lähtökohta yhteiskuntatieteissä erityisesti silloin, kun on tutkittu yhteiskunnallisia ongelmia. Konstruktionistisen ajattelun mukaan asiantilasta tulee sosiaalinen ongelma vasta, kun merkittävä määrä ihmisiä määrittelee sen ongelmaksi. Ongelmat – tai laajemmin: käsitykset asioiden tilasta – rakentuvat sosiaalisesti, ihmisten keskinäisen kommunikaation tuloksena. (esim. Haila & Jokinen 2001, 13.)

Varhaisena konstruktionismin klassikkona on tapana pitää Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin 1960-luvulla kirjoittamaa tiedonsosiologista teosta *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Kirjoittajat tarkastelevat prosesseja, joissa inhimillinen tieto kehittyy, muuntuu, välittyy ja päättyy lopulta osaksi ”kadunmiehen itsestään selvää todellisuutta”. (Berger & Luckmann, 1994.)

Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen tapahtuu ennen kaikkea ihmisten välisessä viestinnässä, josta julkinen tiedonvälitys muodostaa yhden osa-alueen. Viestintä voidaankin nähdä ihmisten välisenä toimintana, jossa pikemminkin *tuotetaan* inhimillistä todellisuutta kuin kuvataan olemassa olevia asiantiloja. Ihmisyksilön ”tieto” jostakin asiantilasta muotoutuu aina jonkinlaisen kommunikaation, ”keskustelun” varassa. Tyypillistä näille keskusteluille on myös eriävien käsitysten välinen kilpailu tai neuvottelu. (esim. Tuominen 2001, 127.)

Ympäristösosiologi John Hannigan ajoittaa konstruktionismin nousun sosiaalitieteissä 1970-luvun alkuun. Tuolloin tutkijat kuten Malcolm Spector ja John Kitsuse haastoivat vallitsevan sosiaalisia ongelmia koskevan *funktionaalisen* ajattelun esittämällä, että sosiaaliset ongelmat ovat itse asiassa tapahtumaketjuja, jotka rakentuvat yhteisössä tehtyjen määrittelyjen pohjalle. Spectorin ja Kitsusen teos *Social problems: a reformulation* ilmestyi vuonna 1973. (Hannigan 1995, 32.)

Aiempi tutkimus oli lähestynyt sosiaalisia ongelmia faktisina olosuhteina, jotka jokainen yhteiskunnan valistunut jäsen kiistatta kokee tai tunnistaa ongelmallisiksi. Sosiologisen tutkimuksen päämääränä oli tarjota yhteiskunnalle käyttötietoa näiden ongelmien ratkaisemiseksi. (Hannigan 1995, 32; Suhonen 1994, 37.) Konstruktionistien ohjelmana oli suunnata tutkimusta entistä enemmän ongelmien sosiaalisen määrittelyn prosesseihin: siihen, *miten* jostakin asiantilasta tulee yhteiskunnallista keskustelua herättävä ongelma. Myös tässä tutkielmassa on kysymys juuri määrittelyprosessin tutkimisesta.

Konstruktionismi ei ole yhtenäinen oppisuunta tai teoreettinen rakennelma. Sen määrittelystä vallitsee useita keskenään ristiriitaisia näkemyksiä, jopa nimityksen suhteen: puhutaanko konstruktionismista vai konstruktivismista? Siksi ajatusmallia onkin parempi ajatella kokoelmana erilaisia teoreettisia lähestymistapoja, joita ajatus todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta yhdistää. (mm. Anderson 1997, 13.)

Yksi keskeinen kiista yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksessa ja konstruktionismin/konstruktivismiin piirissä on koskenut asiantilojen ja ongelmanmäärittelyjen välistä suhdetta. Kyse on perustavanlaatuisesta tieto-opillisesta näkemyserosta. Jotkut tutkijat ovat pyrkineet tekemään eron esimerkiksi tiukan konstruktionismin ja väljemmän kontekstualismin välillä. Tiukan konstruktionismin mukaan tutkijan ei pitäisi – tai hänen on oikeastaan mahdotonta – tehdä mitään oletuksia objektiivisesta todellisuudesta eli siitä, mitä ”todella” tapahtuu. Tutkijan on nimittäin mahdotonta irtautua sosiaalisesti rakennetusta todellisuudesta, ja ongelmien yhteiskunnalliset määrittelyt taas muuttuvat ”todellisuudesta” riippumatta. Kontekstualismin mukaan ongelmanmäärittelyprosessien tutkimus taas edellyttää välttämättä joitain perusväittämiä myös todellisista olosuhteista. (Anderson 1997, 13-14; Väliverronen 1996, 41.)

Esa Väliverronen muistuttaa, että puhuessaan tiedon sosiaalisesti konstruoidusta luonteesta konstruktivistit eivät yleensä väitä, että esimerkiksi ympäristöongelmat eivät olisi todellisia. Sen sijaan he korostavat analyysin tarvetta: ympäristöongelmiin liittyy kiistoja ja epävarmuustekijöitä,

jotka eivät ratkea vain luonnontieteellisen tiedon tasoa parantamalla. ”Niiden [ympäristöongelmien] määrittely ja ratkaiseminen on aina sidoksissa myös yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin”, Väliverronen kirjoittaa. Hän korostaa, että yhteiskunnallisia ongelmia pitäisi aina tutkia kulloisessakin kontekstissaan. Tällöin myös esimerkiksi luonnontieteelliset tutkimustulokset ympäristön tilasta ovat tutkijalle hyödyllistä taustatietoa, joka auttaa ymmärtämään ongelmien rakentumisen dynamiikkaa. Näihinkään tutkimustuloksiin ei silti pidä suhtautua kiistattomina ongelmanmäärittelyinä. (Väliverronen 1996, 42-43.)

Kimmo Tuominen käsittelee väitöskirjassaan konstruktionismia tietynlaisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen *metateoriana*. Metateoria on Tuomisen mukaan joukko toisiinsa liittyviä maailman ja tiedon luonnetta koskevia lähtökohtaoletuksia, jotka säätelevät ja ohjaavat käsitystä siitä, mitä sosiaalisia ilmiöitä on olemassa ja kuinka niistä voidaan tietää. Metateoria on siis uskomusjoukko, joka antaa suuntaviivoja ja kriteerejä tietämisellemme – tietynlainen tapa orientoitua maailmaan, käsitellä ja jäsentää sitä. (Tuominen 2001, 9.)

Mielestäni ajatus metateoriasta sopii hyvin luonnehtimaan konstruktionismin asemaa omassa työssäni. Ajatus todellisuuden ja erityisesti ongelmakuvien sosiaalisesta rakentumisesta muodostaa pohjan kaikelle sille, mitä ajattelen Kauppalehden ympäristökirjoittelusta ja sen suhteista muuhun yhteiskuntaan. Lähdän ajatuksesta, että sanomalehtikirjoitukset ovat ihmisten välistä *toimintaa*, kommunikaatiota, jolla osallistutaan asiantiloja kuten ympäristökysymystä ja sen ratkaisuja koskevien käsitysten *tuottamiseen*.

Samalla ajattelen, että ympäristöongelmat ovat ”oikeasti” olemassa fyysisessä maailmassa. Tästä seuraa, että pidän Kauppalehden tekemiä ympäristöä koskevia määrittelyjä yhteiskunnallisesti erittäin merkittävänä. Kun lehti tuottaa ympäristöä koskevia käsityksiä, osallistuu keskusteluun ja ongelmanmäärittelyyn, se on samalla mukana rakentamassa sitä sosiaalista todellisuutta, jonka perusteella yrityksissä tehdään ympäristöongelmiin vaikuttavia päätöksiä. Muodostuu prosessi, jossa sosiaalisesti rakentuneet käsitykset lopulta vaikuttavat fyysiseen maailmaan – tarkoituksella tai tarkoittamatta.

Pidän ”sosiaalista” ja ”fyysistä” todellisuutta siis jossain määrin erottamattomina: kyse on saman asian kahdesta eri puolesta. Siksi olen Väliverronen tavoin pitänyt tärkeänä hahmotella tässä työssä (luvut 3 ja 4) myös sitä yhteiskunnallista kontekstia, jossa Kauppalehden 1990-luvun ympäristöjutut ovat syntyneet.

2.2 Ympäristökysymyksen synty

Kun 2000-luvun alun kahvipöytäkeskustelussa puhutaan ”ympäristöstä”, käsitteen määrittely ei tunnu tarpeelliselta. Sanan merkitys on vakiintunut ja assosiaatiot melko yhteisiä: ilmastonmuutos, Itämeren tila, suojelualueet, kierrätys jne.

Käsite ”ympäristö” nykyisessä merkityksessään syntyi neljä vuosikymmentä sitten, 1960-luvun lopulla. Ympäristötutkijat Yrjö Haila ja Pekka Jokinen ovat käyttäneet tähän johtaneesta tapahtumasarjasta nimitystä ”ympäristöherätys”. Kemiollisiin haitta-aineisiin, säteilyyn ja luonnossa tapahtuneisiin muutoksiin liittyvät riskit nousivat näkyvästi julkiseen keskusteluun ja muodostuivat yleiseksi, yhtenäiseksi kimpuksi huolenaiheita.

”Ympäristö”, jolla aiemmin oli totuttu viittaamaan jotakin tiettyä oliota tai asiaa läheisesti ympäröivään maailmaan, kuten fyysiseen elinympäristöön, vakiintui herätyksen jälkeen tarkoittamaan ”inhimillisen olemassaolon aineellista perustaa, jonka ihmisen omat toiminnot uhkaavat tuhota”. (Haila & Jokinen 2001, 9.) Ympäristöherätykseen ja yksittäisten ongelmien saamaan julkisuuteen vaikuttivat sekä Suomessa että maailmalla keskeisesti lukuisat ympäristöaiheiset ”herätyskirjat” Rachel Carsonin *Äänetön kevät* -teoksesta (1962, suomeksi ensimmäisen kerran 1964) Rooman klubin *Kasvun rajoihin* (1973). Kirjojen synty taas oli tulosta mm. tiedeyhteisön aktiivisuudesta.

Myc tiedotusvälineillä oli heräämisessä roolinsa. Juha Kuisma arvioi kirjassaan *Matka ympäristöyhteiskuntaan*, että Helsingin Sanomien päätös julkaista vuoden 1963 alussa Carsonin Hiljainen kevät artikkelisarjana oli ”poikkeuksellinen”. Ryhtymällä uuden keskustelun foorumiksi lehti otti samalla aloitteen käsiinsä. (Kuisma 2000, 72.)

On hyvä huomata, että yhteiskuntatieteilijöiden Hailan ja Jokisen muotoilussa korostuvat ihminen ja yhteiskunta. Heidän mielestään ”ympäristö käsittää kaikki ihmillisen yhteiskunnan olemassaoloa määrittävät tekijät”. (Haila & Jokinen 2001, 9.) Toinen tapa lähestyä nykyistä ympäristö-käsitettä on korostaa ihmillisen yhteiskunnan rinnalla (tai sijaan) luontoa, sen arvoa sinällään ja eliöiden olemassaolon oikeutusta. Esimerkiksi Pekka Nuorteva, joka nimitettiin vuonna 1971 Helsingin yliopiston ensimmäiseksi ympäristönsuojelun professoriksi, on määritellyt ympäristönsuojelun seuraavasti:

”Ympäristönsuojelun eli luonnonsuojelun tavoitteena on suojella elämää maapallolla ylläpitävää luonnontalouskoneistoa niiltä haittapaineilta, joita ihminen kohdistaa siihen yrittäessään tietonsa voimalla ammentaa itselleen luonnosta hyvinvoinnin aineksia.” (mt., 6.)

Berninger ja Willamo muistuttavat 1990-luvulla julkaistussa ympäristönsuojelun oppikirjassaan, että ympäristönsuojelun näkökulma voi olla sekä ekologinen, terveydellinen, taloudellinen että kulttuurinen. Ekologinen näkökulma painottaa luonnon prosesseja ja lajeja sinänsä, muut näkökulmat ovat lähtökohdaltaan ihmiskeskeisiä. Kumpaakin lähestymistapaa yhdistää se, että ympäristön nähdään olevan ihmisen toimien takia uhattuna. Ihminen aiheuttaa ympäristönmuutoksia, joista jotkut koetaan ongelmallisiksi. (Berninger & Willamo 1994, 6-7.)

Myös suomalaisessa julkisuudessa ympäristö-käsitteen synty on ajoitettavissa 1960- ja 70-lukujen taitteeseen. Helsingin Sanomien ympäristökirjoittelua vuosina 1956–1990 tutkinut Pertti Suhonen havaitsi ”ympäristöä yleensä” käsittelevien lehtijuttujen määrän lisääntyneen voimakkaasti 1970-luvulle tultaessa. Vielä 1960-luvun puolivälissä tällaiset jutut olivat harvinaisia. Suhosen mukaan se ympäristödiskurssi, jonka varassa edelleen jäsenämme ympäristöasioita, syntyi näiden vuosikymmenten vaihteessa. Ympäristö hyväksyttiin yleiskäsitteeksi kytkemään yhteen eri osa-alueita. Samalla ympäristönsuojelu syrjäytti käsitteenä luonnonsuojelun ja sulatti sen osaksi laajempaa kokonaisuutta. (Suhonen 1994, 99.)

Haila ja Jokinen korostavat, että ympäristöherätyksessä ei ollut kysymys siitä, että riskit ja ongelmat olisivat äkillisesti muuttuneet aiempaa vakavammiksi tai näkyvämmiksi. Tietoisuus ihmisen toiminnan aiheuttamista haitoista ja ongelmista ei ollut uusi asia. Luonnon ja ihmisen elinympäristön ongelmat oli Suomessakin tiedostettu jo 1800-luvun lopulta alkaen. Tutkimusmatkailija A. E. Nordenskiöld esitti kansallispuistojen perustamista jo vuonna 1880. Ensimmäiset lakisääteiset luonnonsuojelualueet perustettiin vuonna 1938 maanomistajapiirien voimakkaasta vastustuksesta huolimatta. Puunjalostusteollisuudessa tehtaiden aiheuttamasta vesistöjen saastumisesta oltiin hyvin perillä jo 1920–30-luvuilla, koska saastuminen vaikutti myös tehtaiden omiin toimintaedellytyksiin. (Haila & Jokinen 2001, 27.)

Ympäristöherätys merkitsi, että jo pitkään olemassa olleet uhat nousivat uudella tavalla julkiseen keskusteluun näkökulmasta, jossa ne alkoivat liittyä toinen toisiinsa yksittäisiä ongelmia suurempana kokonaisuutena. Toisen maailmansodan aikaisten ydinräjäytysten sekä uusien, aiemmin tuntemattomien kemikaalien käytön yleistymisen ja niihin liittyvät uudet riskit sitoivat

luonnonympäristöjen säilyttämisen, saasteet ja niiden ihmisille aiheuttamat haitat yhteen. Syntyi ajatus kattavasta, moniulotteisesta kriisistä – ympäristökysymyksestä.

Ympäristökysymyksen keskeisiä rakennusaineita ovat juuri riskit ja uhkat: ne, jotka jo tunnetaan sekä ajatus siitä, että uusia riskejä syntyy tai tunnistetaan jatkuvasti. Ympäristökysymys muutti yhteiskunnan ja sen tulevaisuuden uudella tavalla epävarmoiksi, hallitsemattomiksi. Puhtaan, terveellisen ja hyödynnettävän ympäristön säilyminen jälkipolville lakkasi olemasta itsestäänselvyys. Haila ja Jokinen korostavatkin konstruktionismin hengessä, että ympäristöherätyksen tuottama ympäristöhuoli on ennen kaikkea kulttuurinen näkökanta: syntyi tietoisuus siitä, että ympäristö tulisi huomioida keskeisenä tekijänä kaikessa inhimillisessä toiminnassa. (Haila & Jokinen 2001, 40.)

Tätä kautta myös ne moninaiset toimintatavat, joilla esimerkiksi tuotannossa ja kulutustottumuksissa pyritään ympäristön huomioimiseen, ovat vakiintuneet osaksi ”ympäristökysymystä” – tai arkikeskustelun tasolla ”ympäristöasioita”. Tämän päivän ympäristökeskustelua ei ole vain puhe riskeistä ja muutoksista, vaan myös puhe syistä, seurauksista, vastuusta ja toimenpiteistä: Miten ongelmia pitäisi ratkaista? Kenelle ympäristökysymykset kuuluvat? Kuka niistä on vastuussa?

Edellämainittujen aineiden varassa voi hahmotella yhteiskuntamme jäsenille yhteisen ympäristödiskurssin, jonka pohjalta on myös mahdollista tunnistaa lehtijuttuja ”ympäristöjutuiksi”. Ajatus yhteisesti jaetusta ympäristödiskurssista on ollut lähtökohtana tämän tutkielman aineiston kokoamisessa. Avaan tätä prosessia ja ”ympäristöjutun” kriteereitä tarkemmin luvussa 6.

2.3 Miten ympäristöongelma rakennetaan?

2.3.1 Huomiosyklit, ongelman elinkaari ja toimijat

Konstruktionistisen ajattelutavan mukaan ympäristöherätyksessä – ja yksittäisten, ihmisen aiheuttamien ympäristömuutosten nousussa yhteiskunnallisiksi ongelmiksi – oli ja on kysymys ihmisten välisestä kommunikaatiosta, jossa käsitykset ongelmasta tuotetaan. Koska ongelmat ovat suhteellisia ja riippuvat toisinaan enemmän yhteiskunnallisen rakentumisen prosessista kuin ”todellisista” asiantiloista ja olosuhteista, useat tutkijat ovat halunneet selvittää tarkemmin

ympäristöongelmien yhteiskunnallisen syntyprosessin taustoja: sitä, mitkä tekijät ja toimijat vaikuttavat ongelman esiin nousemiseen ja esillä säilymiseen.

Konstruktioismin lähtökohdista katsoen on luonnollista, että tiedotusvälineet ja mediajulkisuus ovat saaneet tutkimuksessa paljon huomiota. Aiemmassa tutkimuksessa keskeisiä lähestymistapoja on ollut karkeasti ottaen kaksi: yhtäältä erilaiset yhteiskunnallisten ongelmien *elinkaariteoriat*, ongelman rakentumisen prosessi ja dynamiikka kokonaisuutena, sekä toisaalta ongelmien määrittelyyn osallistuvien *yhteiskunnallisten liikkeiden*, intressiryhmien ja muiden toimijoiden toiminnan ja roolien tutkimus. Koska myös elinkaariteoriat nostavat tavallisesti esiin toimijoiden merkityksen, näkökulmat kietoutuvat tiiviisti toisiinsa.

Paljon huomiota saanut tapa lähestyä sosiaalisten ongelmien rakentumista ja julkisuutta on Anthony Downsin (1972) ajatus *huomiosykleistä*. Downs on esittänyt, että julkisuus noudattaa sosiaalisten ongelmien suhteen huomiosyklejä, jotka etenevät uutuuden viehätystä kiinnostuksen hiipumiseen. (esim. Anderson 1997, 30–31.) Downsin mukaan julkisuuden kiinnostus yhteen aihepiiriin kestää vain lyhyen ajan, minkä jälkeen se hiipuu ja aihe väistyy yhteiskunnallisesta keskustelusta. Downsin keskeinen oivallus on, että julkisuuden huomio noudattaa erilaisten yhteiskunnallisten ongelmien kohdalla varsin samantyyppistä sykliä.

Downsin mukaan syklissä on viisi pääasiallista vaihetta:

1. ongelmaa edeltävä vaihe
2. hätäntynyt löytäminen ja euforinen innostus
3. vaadittavan prosessin kustannusten tajuaminen
4. julkisen kiinnostuksen hiipuminen
5. ongelman jälkeinen vaihe (mikä ei tarkoita, että ongelma olisi ratkaistu)

Syklin voi pyöräyttää liikkeelle esimerkiksi dramaattinen onnettomuus tai eturyhmien kampanjointi, jotka nostavat asian julkiseen tietoisuuteen. Ongelman tiedostaminen saa aikaan toimintaa, minkä jälkeen yleisö vähitellen kyllästyy aihepiiriin ja media siirtyy muihin aiheisiin. Kiinnostus ongelmaan voi hiipua monesta eri syystä: asian dramaattisuus tai viihdyttävyyys vähenee, ongelma ei enää vaikuta kaikkiin tai sen ratkaiseminen ei ole valtaapitävien intresseissä ja aiheuttaisi suuria kustannuksia. (mt., 30.)

Downsin esittelemät vaiheet on helppo tunnistaa kun tarkastelee vaikkapa parin viime vuosikymmenen aikana käytyä keskustelua ilmastonmuutoksesta. Vuosien 2006 ja 2007

maailmanlaajuista ”ilmastoherätystä” voi hyvällä syyllä pitää uuden syklin ”hätäntyneen innostuksen” vaiheena. Ajatusta syklisyydestä tukee havainto siitä, että ilmastokysymyksen ongelmanmäärittelyssä ei ole tapahtunut 20 vuodessa mitään dramaattisesti uutta. Perusväittämät ilmastonmuutoksen syistä, seurauksista ja ratkaisuista ovat olennaisilta osiltaan pysyneet ennallaan. 1980-luvun lopun jälkeen innostus on ehtinyt hiipua ainakin kertaalleen, ongelman kustannukset on tajuttu ja itse ongelma on jäänyt ratkaisematta. Tätä kirjoitettaessa uutta on entistä laajempi julkinen hyväksyntä vanhalle tutulle ongelmanasettelulle.

Alison Anderson on arvostellun Downsian mallia siitä, että se ei ota riittävästi huomioon yhteiskunnallisten eturyhmien roolia yksittäisten ongelmien esillä pitämisessä. Anderson korostaa, että sosiaalisten ongelmien elinkaari on aina tiukasti sidoksissa poliittisiin ja ideologisiin tekijöihin sekä ryhmiin ja organisaatioihin, jotka työskentelevät nostaakseen jonkin asian sosiaalisesti ongelmaksi tai jonkin ongelman julkisuuteen. Näiden ryhmien menestys taas riippuu pitkälti käytettävissä olevista resursseista kuten aika, henkilökunta, jäsenmäärä, raha, pr-aidot, pääsy ja yhteydet mediaan. Resurssit yhdessä luovat organisaation uskottavuuden. (Anderson 1997, 30-31.)

Ympäristökysymysten kohdalla esimerkit tällaisista aktiivisista toimiojista ovat ilmeisiä. Ympäristöliikkeet alkoivat 1970-luvun alussa toimia pitkälti juuri julkisuuden kautta. Ne kampanjoivat harkitusti ja kohdistivat huomion yksi kerrallaan tiettyihin aiheisiin, kuten ydinvoima, valaat, hylkeet tai otsonikato. Esimerkiksi Greenpeace perustettiin vuonna 1971 ydinkokeiden vastaiseksi järjestöksi. Järjestöt myös onnistuivat julkisuusoperaatioissaan. On laskettu, että Britanniassa syntynyt Friends of the Earth -järjestö (Suomessa nimellä Maan ystävät) pääsi vuosina 1987–91 yhteensä 105 kertaa The Times -lehden etusivulle. (Kuisma 2000, 72.)

Toisen tunnetun, nimenomaan *ympäristöongelman elinkaarta* kuvaavan mallin on esittänyt sosiologi John Hannigan. Hanniganin mukaan ympäristöongelmat muotoutuvat seuraavien vaiheiden kautta:

1. Ongelman tieteellinen todentaminen
2. Ongelman iskevä ilmaiseminen. Tieteen ja ympäristöliikkeen välisen kuilun ylittäminen.
3. Tiedotusvälineiden huomio.
4. Ongelman symbolinen ja visuaalinen dramatisointi
5. Ongelman ratkaisemisen taloudellinen perustelu
6. Ongelman legitimitietin ja jatkuvuuden turvaavien instituutioiden synty. (Hannigan 1995, 55.)

Tässä mallissa ympäristöongelman rakentumiseen vaikuttaa keskeisesti yhtäältä tiedemaailman ja kansalaisliikkeiden kyky ilmaista asiansa mediaan sopivalla tavalla, ja toisaalta toimittajien kyky löytää oikeat kuvalliset ja sanalliset keinot ongelman vakiinnuttamiseksi yleiseen tietoisuuteen. Hannigan erotteleekin kolme ”tehtävää”, joiden menestyksekkäästä suorittamisesta ympäristöongelman sosiaalinen konstruoiminen koostuu:

1. Ongelman nimeäminen ja erottaminen muista, vaatimusten tieteellinen / moraalinen / tekninen / laillinen legitimaatio ja toimenpiteistä vastuullisten tahojen määrittely.
2. Ongelman esittäminen ja huomion hankkiminen sille. Nasevat ilmaukset, visuaalinen ja provokatiivinen kieli, isoiksi uutisiksi nousevat esimerkkitaupaukset
3. Tulosten / muutoksen aikaansaaminen, joka edellyttää myös aiheen pitämistä julkisuudessa ja politiikan agendalla tarpeeksi näkyvästi. (Hannigan 1995, 41-49.)

Downsin ja Hanniganin lähestymistavat täydentävät toisiaan. Juuri ongelman onnistunut symbolinen ja visuaalinen dramatisointi lienee keskeinen tekijä vuosien 2006–07 ilmastobuumin takana: tarpeeksi vaikuttava ja helposti ymmärrettävä elokuva riittävän laajoin resurssein levitettynä näyttää saaneen liikkeelle isompia muutoksia kuin tutkijoiden ja ympäristöjärjestöjen vuosikymmenien työ. Toisaalta tämän esimerkin käyttö paljastaa myös aukon Hanniganin lähestymistavassa. Hannigan asettaa paljon vastuuta *tiedotusvälineille*, joiden rooliksi jää huolehtia ongelmien dramatisoinnista ja popularisoinnista. Käytännössä tätä tehtävää hoitavat usein hyvin ammattimaisesti myös erilaiset intressiryhmät itse, joko omin voimavaroin tai esimerkiksi ostamalla mainos- tai viestintätoimistojen palveluita.

2.3.2 Ongelmien määrittely ”politiikkana”

Kun puhutaan ympäristökysymyksestä yhteiskunnallisesti rakentuneena konstruktiona, jonka muotoutumiseen erilaiset yhteiskunnan toimijat pyrkivät tietoisesti vaikuttamaan, päädytään samalla puhumaan vallankäytöstä.

Haila ja Jokinen korostavat, että yhteiskunnallisten ongelmien määrittely on aina *poliittinen prosessi*. Näkemyksellä on paljon yhtymäkohtia Hanniganin ja Andersonin edellä esitettyihin ajatuksiin. Ongelmien määrittely on tärkeää, koska se osoittaa, millainen ratkaisu ongelmalle mahdollisesti voidaan antaa ja kuka on vastuussa sen ratkaisemisesta. Eri toimijoiden näkemykset ongelmien luonteesta poikkeavat toisistaan, joten toimijat joutuvat kilpailemaan oman näkemyksensä saamasta kannatuksesta ja huomiosta yhteiskunnassa. Kiihvain julkinen keskustelu

voi liittyä ongelmaan, jonka merkitys ei loppujen lopuksi ole kovin suuri. Usein erimielisyydet johtuvat siitä, että eri toimijat määrittelevät ongelman eri tavoin. (Haila & Jokinen 2001, 13.)

Tästä näkökulmasta ympäristöongelmista puhuminen – niiden määrittelyprosessiin osallistuminen – on aina samalla ympäristöpoliittinen teko. Vastaavasti tiedotusvälineet tekevät ympäristöpolitiikkaa aina kun ne osallistuvat tai jättävät osallistumatta tähän keskusteluun.

On tärkeää havaita, että myös se, että jokin asia *ei nouse* laajaan julkiseen keskusteluun tai katoaa keskustelusta, voi olla yhteiskunnallisten toimijoiden tietoisien ponnistelun tulosta. Esimerkiksi ammattimaiseen yritysviestintään kriisitilanteessa kuuluu siitä huolehtiminen, kuinka yrityskuvaa uhkaavat ”vahingot minimoidaan”. Joskus intressiryhmät aktiivisesti vastustavat ja kyseenalaistavat toisten intressiryhmien tekemiä ongelmanmäärittelyjä. Esimerkiksi tästä sopivat vaikkapa ympäristöjärjestöjen ja metsäteollisuuden kiistat metsäsertifioinnin menetelmistä. Näiden ryhmien keskinäiset voimasuhteet, uskottavuus, resurssit ja niin edelleen ratkaisevat, kenen ongelmanmäärittely jää elämään.

Hailan ja Jokisen johtoajatukseksi onkin ympäristön *politisoituminen*. Ihmisen elinympäristön laatua määrittävät tekijät ovat nousseet poliittisten erimielisyyksien ja kiistojen kohteeksi. Politisoitumisessa on osallisena suuri määrä yhteiskunnallisia toimijoita, joilla on keskenään ristiriitaisia etuja ja tavoitteita. Poliitiikkaa ei tehdä vain poliittisissa instituutioissa, vaan myös markkinoilla ja kansalaisyhteiskunnassa. Eri intressitahojen edustajat, kuten yritysjohtajat ja virkamiehet tai kansalaisjärjestöjen ja etujärjestöjen edustajat, yrittävät keskusteluun osallistumalla määrittellä, millaista politiikkaa tulevaisuudessa harjoitetaan. Missä on yhteiskunnallisia toimijoita, siellä on myös poliittisia ristiriitoja. (mt. 11-12; 49-50.)

Sosiologi John Hannigan korostaakin, että tapa jolla ympäristöä koskeva tieto ja käsitykset käsitteellistetään ja miten hyvin viestin välittäminen onnistuu, on aina vallitsevien poliittisten ja taloudellisten valtarakenteiden määrittelemää ja kanavoitua niiden kautta. Poliitikassa on aina kyse valinnoista. Jos asiat tapahtuvat ”kuten aina ennenkin” tai ”ilman sen suurempaa keskustelua”, valinnasta joko vaietaan tai sitä ei edes tiedosteta. (Hannigan 1995, 40-48.)

Kimmo Tuominen pohtii väitöskirjassaan uskottavien tulkintojen ja vallan suhdetta. Hänen mukaansa juuri intressiryhmien kyky esittää tulkintansa (ongelmanmäärittelynsä) uskottavina, antaa niille valtaa. ”Informaatioherruutta” tavoittelevilla tulkinnoilla pyritään monopolisoimaan oikeus

objektiiviseen ja käyttökelpoiseen tietoon. Kyse on siitä, kenellä on valta nimetä maailma ja rakentaa ne merkitykset, joilla hahmotetaan tulevaisuutta. Kun tietty tulkinta muodostuu itsestäänselvyudeksi, yhteiseksi tiedoksi, tämän tulkinnan avulla on mahdollista tehdä asioita jotka vaikuttavat suurten ihmisjoukkojen elämään. (Tuominen 2001, 146-147.)

Tuomisen näkemys on erityisen kiinnostava, kun tarkastellaan tiedotusvälineissä käytävää kamppailua ongelmanmäärittelyistä. Tiedotusvälineet eivät konstruktionistisen ajattelun mukaan tietenkään ole vain ”kanava” jonka kautta määrittelyt välittyvät, vaan ne osallistuvat aktiivisesti (tai passiivisesti) määrittelyjen tekemiseen. Kyky tai kapasiteetti uskottavaan ongelmanmäärittelyyn taas sisältyy olennaisena osana tiedotusvälineiden toimintaan: hyvän asiajournalismin ominaisuuksiin kuuluu luotettavuus ja uskottavuus. Tätä kautta myös tiedotusvälineiden valta sosiaalisten ongelmien määrittelyprosessissa on merkittävä.

Aina tätä valtaa ei käytetä lainkaan tietoisesti tai tarkoitushakuisesti, vaan usein kyse on konventioista ja tottumuksista. Monet mediatutkijat ovat huomauttaneet, että journalismin käyttämä lähdejärjestelmä suosii taloudellisia, poliittisia, hallinnollisia ja kulttuurisia eliittejä. Nojautuminen jo vakiintunutta valtaa käyttäviin ja nykyisiä rakenteita puolustaviin lähteisiin on omiaan johtamaan siihen, että muut lähteet eivät saa ääntään helposti kuuluviin. (Luostarinen & Uskali 2006, 198.)

Lähteiden kohdalla olennaista on toisaalta myös se, onko toimijoilla kykyä tarjota ratkaisuja esittämiinsä ongelmiin, ja pidetäänkö näitä ratkaisuja testaamisen arvoisena. Greenpeacen kaltaiset kansainväliset kansalaisjärjestöt käyttävät paljon voimavaroja juuri ongelmanmäärittelyyn ja tärkeänä pitämiensä aiheiden nostamiseen uutisagendalle. Toinen kysymys on, tulevatko samat järjestöt kuulluiksi asiantuntijoina siellä, missä ongelmien ratkaisuista päätetään.

2.3.3 Ympäristöpolitiikan kehämalli

Pertti Suhonen on tarkastellut ympäristöongelmien rakentumista näkökulmasta, joka mielestäni Downsia ja Hannigania paremmin auttaa hahmottamaan eri toimijoiden – myös tiedotusvälineiden – rooleja tässä prosessissa. Suhosen esittelemä *ympäristöpolitiikan kehämalli* (Kuvio 1) on kuvaus ympäristöpolitiikan keskeisten toimijoiden välisistä suhteista. Samalla kehän voi nähdä kuvauksena prosessista, jossa tapahtumat, toimenpiteet, vaikutukset tai puheenaiheet etenevät kehän solmukohdasta toiseen: luonnon muutoksista tieteen ja tiedotusvälineiden kautta päätöksentekokoneistoon. Vaikutukset kehällä eivät kulje vain yhteen suuntaan, vaan kysymys on

usein vuorovaikutuksesta eri toimijoiden välillä. Malli ottaa siis huomioon sekä sosiaalisten ongelmien elinkaaren ja niiden saaman huomion syklisen luonteen, että eri toimijoiden roolit ongelmien esiinnostajina. (Suhonen 1994, 26-27.)

Näin kehä etenee Suhosen mukaan:

1. *Ympäristössä* tapahtuu haitallisia muutoksia, joita kutsutaan ympäristöongelmiksi. Muutokset ovat pääosin seurausta aineellisen tuotannon kasvusta, jossa ei ole riittävästi huomioitu tuotantoprosessien seurauksia ympäristön kannalta.
2. *Tieteellinen tutkimus* tuottaa tietoa ympäristön muutoksista, syistä, seurauksista ja ratkaisukeinoista. Tieto on pohjana esimerkiksi julkisen vallan päätöksille ja ympäristöliikkeiden vaatimuksille. Tieteen merkitys ympäristöpolitiikan prosessissa on keskeinen, koska monet luonnon haitallisista muutoksista eivät ole aistein havaittavia.
3. *Joukkotiedotus* välittää kansalaisille ja päätöksentekijöille tieteellistä tietoa, mutta myös muuta ympäristöä koskevaa tietoa ja käsityksiä. Huomattava osa medioiden välittämästä ympäristöinformaatiosta on peräisin julkisen vallan organisaatioista. Tietoa tuottavat myös esimerkiksi yhteiskunnalliset liikkeet ja talouselämä.
4. *Kansalaiset* äänestävät vaaleissa, pyrkivät vaikuttamaan toisiinsa, osallistuvat yhteiskunnallisten liikkeiden ja ryhmien sekä puolueiden toimintaan, vastaavat mielipidetutkimuksiin jne. Näillä eri tavoilla he luovat paineita julkisen vallan päätöksenteolle. Merkittävä rooli on niillä kansalaisryhmillä, jotka ovat keskittyneet ympäristöpoliittiseen vaikuttamiseen. Ne painostavat julkista valtaa ja talouselämää sekä tuottavat tai nostavat esiin tietoa, joka välittyy tiedotusvälineiden kautta muille kansalaisille. Lisäksi kansalaiset tekevät ympäristöpoliittisia tekoja myös kuluttajina. Ostovalinnat vaikuttavat ympäristöön sekä suoraan että välillisesti, viesteinä talouselämälle.
5. *Julkinen valta* voi tietyissä rajoissa säädellä lainsäädännön ja tukipolitiikan kautta aineellista tuotantoa ja muuta talouselämää, joka vaikuttaa ympäristöön. Jo tapahtuneiden vaurioiden korjaamista ja korvaamista voidaan säädellä laein. Valtiovalta myös rahoittaa ja siten suuntaa osaltaan tieteellistä tutkimusta.
6. *Talouselämä* joutuu ottamaan toiminnassaan huomioon julkisen vallan määräykset ja säädökset, minkä toivotaan vähentävän tai hidastavan ympäristön pilaamista. Teollisuuden ympäristötekoja motivoivat myös kuluttajien ja julkisuuden luomat paineet. Talouselämä itse taas vaikuttaa muiden sektoreiden toiminnan taloudellisiin edellytyksiin ja julkisen vallan päätöksiin, rahoittaa tutkimusta ja luo kuluttajille tarpeita ja tottumuksia markkinoinnin keinoin. (mt., 17-23.)

Suhosen mukaan tiedotusvälineiden harjoittama ympäristöpolitiikka on kahtalaista. Toisaalta ne informoivat ympäristöongelmista uutisina ja muina esityksinä ja ottavat niihin kantaa

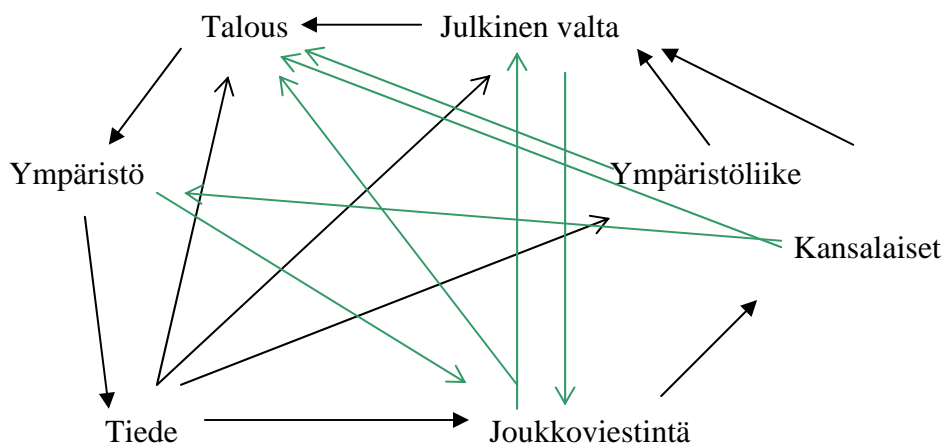
pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Toisaalta ne toimivat areenana, jossa ympäristöpolitiikan muut toimijat pääsevät esiin. Näin ne tekevät ympäristöpolitiikkaa myös valitsemalla esiintyjät sekä määräämällä niiden näkyvyyttä ja esiintymisympäristöä. Sen lisäksi journalisteilla on mahdollisuus täydentää ja kommentoida ulkopuolisten tahojen viestejä, tukea tai horjuttaa niitä. Ulkopuolisten lähettämien viestien ohella journalistit voivat tukea ja horjuttaa myös näitä lähettäjiä, ympäristöpolitiikan toimijoita. (Suhonen 1994, 107.)

Myös taloussanomalehti voidaan nähdä *ympäristöpoliittisena toimijana*, eli osallisena niissä keskusteluissa, kamppailuissa ja kiistoissa joita ympäristöä koskevista *määrittelyistä* käydään. Tältä pohjalta taloussanomalehden voi myös pyrkiä paikantamaan kehämalliin, ja yrittää tätä kautta ymmärtää lehden roolia ympäristöpoliittisen keskustelun areenana, ympäristöasenteita tai -toimintaa tuottavana tai jarruttavana toimijana jne.

Erikoislehtiä ja osajulkisuuksia käsitellään tiedotus- ja viestintätutkimuksen teorioissa suhteellisen vähän. Myös ympäristöpolitiikan kehämalli esittää ”joukkoviestinnän” yhtenäisenä kokonaisuutena, jolla on selkeä paikkansa muiden yhteiskunnan instituutioiden joukossa. Arvioin, että taloussanomalehden paikka kehällä – tai rooli ympäristöpolitiikassa – poikkeaa kuitenkin esimerkiksi suuren yleissanomalehden tai pääuutislähetysten roolista.

Luvussa 5 pohdin tarkemmin taloussanomalehden roolin erityispiirteitä ympäristötiedon välittäjänä. Kauppalehden sijoittumista ympäristöpolitiikan kehämalliin tarkastelen aineistoni perusteella luvussa 8.

Kuvio 1. Ympäristöpolitiikan kehämalli.

Lähde: Suhonen 1994, 16.

2.3.4 Sanomalehti ympäristökeskustelun areenana

Kun ympäristöaiheista sanomalehtikirjoittelua lähestyy konstruktionismin näkökulmasta, keskeisellä sijalla ovat ongelmien määrittelyt. Mutta miten keskeinen on juuri sanomalehden rooli yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyprosessissa? Edeltävissä luvuissa olen esittelyt muutamia tapoja hahmottaa asiaa.

Pertti Suhosen esittelemässä ympäristöpolitiikan kehämällissä media toimii *välittäjänä* lähteidensä (tiedeyhteisö, julkinen valta, yhteiskunnalliset liikkeet, talouselämä) ja yleisön välillä. Samalla kyse on kuitenkin myös mallien tai luentatapojen tarjoamisesta: tietoa arvioidaan, tehdään ymmärrettäväksi ja merkityksellistetään. Myös Downsian teoria julkisuuden huomiosykleistä perustuu ajatukseen mediasta merkittävänä ”välivaiheena” yhteiskunnallisen viestin välittymisen prosessissa. Sosiologi John Hanniganin käsityksen mukaan tiedotusvälineet taas ovat erityisroolissa nimenomaan ongelmien *dramatisoijina*: ongelmat on muotoiltava nasevaan, arkijärkiseen kieliasuun ja mieleenpainuviksi kuviksi.

Neljäs tapa hahmottaa asetelmaa on journalismin näkeminen *areenana*, jolla erilaiset eturyhmät kamppailevat huomiosta ja samalla mahdollisuudesta osallistua sosiaalisen todellisuuden määrittelyyn. Tämä lähestymistapa on taustalla monissa tiedotustutkimuksen klassisissa teoriarakennelmissa, kuten agenda setting -tutkimusperinteessä, jossa huomio on tiedotusvälineiden roolissa yhteiskunnallisen ”päiväjärjestyksen” luojana ja puheenaiheiden valitsijana. Tuloksena on ollut runsaasti tutkimusta, jossa on keskitytty todentamaan erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien ja niiden ajamien asioiden näkyvyyttä tai näkymättömyyttä esimerkiksi tietyissä tiedotusvälineissä.

Tässä ajattelutavassa joukkotiedotus – tai julkisuus – nähdään yhtenäisenä areenana, jonka kautta yhteiskunnan ryhmien viestit välittyvät yleisölle. Median rooli julkisuuden portinvartijana esitetään huomattavan merkittävänä: toimittajilla ja toimitusorganisaatioilla on *valta päättää*, mitkä tahot saavat yhteiskunnassa äänensä kuuluviin. Näkemystä on kritisoitu sen kapeudesta ja tiedotusvälineiden merkityksen liioittelusta. Voi ajatella, että kyseessä on jonkinlainen tiedotusoppineiden ”kotisokeus”. Esimerkiksi ympäristötutkijat Haila ja Jokinen tuskin mainitsevat tiedotusvälineitä *Ympäristöpolitiikka*-teoksessaan, vaikka muiden yhteiskunnallisten toimijoiden roolia ympäristöongelmien rakentumisessa eritellään hyvinkin tarkkaan.

Esa Väliverronen korostaa omassa tutkimuksessaan, että mediat eivät ole koko julkisuus vaan yhteistä, yhteiskunnallista keskustelua käydään *useilla rinnakkaisilla areenoilla*. Näitä areenoita ovat ainakin median eri osa-alueet, hallinto ja julkinen valta, tiedeyhteisö, koulutus, oikeusistuimet, elinkeinoelämä ja kansalaisjärjestöt.

Väliverroksen ajatuksen taustalla vaikuttaa Stephen Hilgartnerin ja C.L. Boskin (1988) esittämä julkisten areenoiden malli. Hilgartner ja Bosk korostavat lukuisten eri toimijoiden merkitystä yhteiskunnallisen agendan rakentumisessa. Rinnakkaisilla areenoilla on omat tiedon käsittely- ja levityskanavansa, omat viitekehüksensä ja erilainen pääsy medioihin sekä vaikutus muihin areenoihin ja päätöksentekoon. Myös areenoiden vaikuttamisstrategiat vaihtelevat: lobbaus, tiedotus, mediasuhteet, koulujärjestelmän hyödyntäminen kampanjoinnissa. Kullekin areenalle mahtuu tiettyä aikana vain rajattu määrä aiheita, ja käytettävissä olevat resurssit määrittelevät keskeisesti pääsyä julkisuuteen. (Anderson 1997, 33.)

Eri yhteiskunnalliset toimijat myös käyttävät erilaisia strategioita saadakseen äänensä kuuluviin. Strategiat valitaan tavoitteiden mukaan. Ympäristöjärjestö voi rakentaa mediakampanjan jostakin aiheesta, mutta yhtä hyvin myös keskittyä vaikuttamaan suoraan päättäjiin – tai muokkaamaan asenteita tuottamalla oppimateriaalia kouluihin. Tyypillisesti työ tiedotusvälineiden suuntaan saatetaan käynnistää vasta, kun eturyhmä ei saa asiaansa muuten eteenpäin julkisen päätöksenteon areenalla. Media ei siis itseoikeutetusti ole mikään *ensisijainen* julkinen areena, vaan sen merkitys riippuu aiheesta ja julkisuuteen pyrkivän ryhmän strategiasta. (esim. Anderson 1997, 38.)

Myös Väliverronen painottaa, että erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden aktiivisuus ja resurssit vaikuttavat olennaisesti siihen, miten pitkään ja kuinka laajasti jotakin yksittäistä ongelmaa käsitellään julkisuudessa. Hän päätyy näkemään joukkoviestimien merkityksen ennen muuta siinä, miten ne *kytkevät yhteen* erilaisia toimijoita, tapahtumia ja teemoja sekä *tahdistavat* keskustelua (Väliverronen 1996, 52-53.)

Alison Anderson huomauttaa lisäksi, että se mitä kutsumme yleisnimellä ”mediaksi” rakentuu käytännössä useista erityyppisistä tiedotusvälineistä. Nämä areenat eroavat toisistaan mm. tuotantorytminsä, yleisönsä ja ideologisen suuntautumisensa suhteen. Sanomalehden sunnuntaisivut ovat erilainen areena kuin iltapäivälehdien juorupalsta. (Anderson 1997, 34.)

Tätä ajatusta jatkaen on selvää, että esimerkiksi tiettyyn aihepiiriin keskittyvät erikoislehdet ovat yleismediaa lähemmässä suhteessa saman alan muihin areenoihin. Kysymys on vuorovaikutuksesta: taloussanomalehden tarjoama näkyvyys on teollisuudelle keskeistä julkisuutta, ja elinkeinoelämän järjestöissä (eli areenoilla) käytävä keskustelu taloustoimittajille olennaista aineistoa.

3. Ympäristö ja talouselämä 1990-luvulla

3.1 Suomi 1990-luvulla

Voidaksemme tehdä tulkintoja Kauppalehden ympäristöuutisoinnista 1990-luvulla, on tarpeen luoda vilkaisu kyseisen vuosikymmenen tapahtumiin Suomessa. Kaikki vuosikymmenet lienevät omalla tavallaan murroksen vuosikymmeniä. 1990-luvun kehityksestä historiankirjoihin jäävät ainakin talouselämän rajut muutokset ja Suomen katseen kääntyminen idästä länteen.

1980-luvulla suomalainen yhteiskunta ja talous olivat avautuneet kilpailulle. Vuosikymmenelle oli ominaista tasainen talouskasvu, joka vuosikymmenen lopulla kiihtyi poikkeukselliseksi nousukaudeksi. Kylmä sota päättyi Neuvostoliiton hajottua vuonna 1989. Varsovan liitto lakkautettiin 1991 ja Nato jäi ainoaksi sotilasliitoksi Euroopassa. Toisen maailmansodan jälkeen alkanut talouden yhdentyminen laajeni.

Suomessa talouden säännöstely oli päättynyt ja lainojen myöntäminen lisääntynyt hallitsemattomasti. Lainaraha ja siihen perustuva kysyntä nostivat esimerkiksi kiinteistöjen arvoa. Syntyi ylihinnoiteltua varallisuutta, ”hintakupla”. Kun yritysten ja kotitalouksien tulot sitten alkoivat laskea ja korot samalla nousta, suurelle joukolle luotonottajia syntyi merkittäviä maksuvaikeuksia.

Lainarahaan perustuva raju kasvu päättyi vuonna 1990. Seuraavana vuonna taloudellinen toiminta romahti, mikä löi vahvan leiman koko alkaneeseen vuosikymmeneen. On sanottu, että 1990-luvun lama Suomessa oli syvempi kuin mikään muu kehittyneitä markkinatalousmaita koskenut toisen maailmansodan jälkeen. Lamaa syvensi myös Neuvostoliiton kaupan romahtaminen. Kokonaistuotanto väheni vuoden 1990 alusta laman pohjaan 1993 kaikkiaan 13 prosenttia. Työttömien lukumäärä viisinkertaistui 90 000:sta 450 000:een ja työttömyysaste kohosi 4 prosentista 20:een. Lama kaatoi kaksi pankkia ja velkaannutti valtiontalouden. (Huovila 2003, 129-130; Kuisma 2000, 35.)

Risto Heiskalan mukaan lama myös vauhditti talouden rakenteiden muutosta. Lama loi kriisin, jonka oloissa oli mahdollista toteuttaa uudistuksia, jotka muussa tilanteessa olisivat herättäneet

huomattavasti enemmän vastarintaa. Osa näistä jätti pysyvät jälkensä sekä talouden rakenteisiin että suomalaiseen hyvinvointimalliin. (Heiskala 2006, 30.)

Markka devalvoitiin ja päästettiin kellumaan 1992, ja Suomen velkaantuminen ulkomaille kärjistyi. Palautuminen alkoi kesällä 1993, kun vaihtotase saatiin ylijäämäiseksi. Talous alkoi kuitenkin varsinaisesti kasvaa uudelleen vasta 1990-luvun puolivälissä. Kasvu perustui vientiin, ja talous alkoi kansainvälistyä nopeasti. Työttömyys kuitenkin parani hitaasti: vuonna 1999 se oli laskenut vasta 261 000:een. (Kuisma 2000, 35; Huovila 2003, 171.)

Taloukasvua vauhditti talouden nopea kansainvälistyminen. Vuonna 1992 solmittu Maastrichtin sopimus synnytti Euroopan unionin. Pääoman liikkuminen rajojen yli edellytti taloutta ja yrityksiä koskevien pelisääntöjen ja lakien yhdenmukaistamista. Tuotantolaitosten omistus keskittyi ja kansainvälistyi, niin myös tiedotusvälineiden. Sopimus Euroopan talousalueesta yhdisti Suomen talouden osaksi Länsi-Euroopan maiden talousjärjestelmää ja vuonna 1995 Suomi liittyi EU:n jäseneksi. (esim. Huovila 2003, 170-171.)

1990-luvun lopulla pääoma liikkui vapaasti, Euroopan maiden taloudet yhtenäistyivät ja integroituivat toisiinsa. Koko maailman mitassa talousjärjestelmien keskinäiset suhteet tiivistyivät, mitä kutsuttiin yhä useammin sanalla talouden globalisaatio. Teknologian kehitys kuten internettin käytön nopea yleistyminen avasivat myös talouskehitykselle aivan uusia horisontteja. Tämä näkyi Suomessakin it-alan huimana nousuna 1990-luvun loppuvuosina. Kaiken kaikkiaan elinkeinoelämän painopiste siirtyi metsä- ja metalliteollisuudesta kohti elektroniikkaa ja palveluita.

Kuten Luostarinen ja Uskali huomauttavat, yritystalouden tehokkuutta ja kilpailua korostavat opit siirtyivät 1980–2000-lukujen murroksessa yhteiskunnan eri osa-alueille. (Luostarinen & Uskali 2006, 179.)

Arvojen ja puhetapojen tasolla Suomi vakiintui 1990-luvun aikana kilpailukyky-yhteiskunnaksi. Heiskalan mukaan 1990-lukua voidaan pitää monin tavoin menestyksekkäänä: ”kolmea laihaa vuotta” seurasi ”seitsemän lihavaa vuotta”, joiden aikana bruttokansantuote kasvoi keskimäärin neljän prosentin vuosivauhtia. Muutoksella oli kuitenkin myös kääntöpuolensa: hyvinvoinnin jakomalli muuttui. Työttömyys jäi pysyvästi suureksi, tuloerot kasvoivat, alueelliset erot korostuivat ja suurehkot väestöryhmät syrjäytyivät. Vuosikymmenen lopulla julkisessa puheessa alkoikin jälleen kuulua myös sosiaalista vastuuta korostavia äänenpajoja. (Heiskala 2006, 31-39.)

3.2 Yritysten ympäristökäyttäytyminen 1990-luvulla

Samaan aikaan, kun lama ja kansainvälistyminen pistivät suomalaisten yritysten toimintaympäristön monessa suhteessa uusiksi, ne joutuivat myös etsimään uusia tapoja reagoida kasvavaan ympäristöhuoleen. Suomalaisten yritysten ympäristökäyttäytymisessä tapahtui 1990-luvulla näkyviä muutoksia, sekä konkreettisten ympäristötoimien että niihin liittyvien asenteiden ja puhetaipojen suhteen. Raimo Lovion mukaan ympäristökysymykset muuttuivat jo 1990-luvun alkuvuosina suomalaisyritysten näkökulmasta ”ulkoisesta häiriötekijästä tavanomaisen liiketoiminnan yhdeksi osatekijäksi”. Ajattelun muutos johti Lovion mukaan myös konkreettisiin tuloksiin: pistemäinen ympäristökuormitus kääntyi laskuun tai ainakin sen kasvu hidastui. (Lovio 1995, 143.)

Ympäristöherätyksen alkuaikoina 1970- ja 1980-luvuilla ympäristönsuojelun ja yritysten kannattavuuden välinen suhde nähtiin usein ristiriitaiseksi. 1990-luvun alussa liiketaloustieteessä kehitettiin kuitenkin käsite ”ympäristöjohtaminen”, jonka avulla ympäristönsuojelutavoitteet liitettiin osaksi yritysten toimintaa. Ympäristöjohtaminen korostaa ympäristönsuojelua siten, että yritysten toiminta samalla tehostuu. Tavoitteena on esimerkiksi materiaalien säästäminen, päästöjen minimointi ja jätehuollon tehokas organisointi osana perinteistä liiketoimintaa. Näin aiempi käsitys siitä, että ympäristönsuojelutoimet lisäisivät yritysten kustannuksia, alkoi vähitellen muuttua. (Lindholm 2000, 131.) Murrosvaihe sopi epäilemättä hyvin yhteen taloudellisen laskusuhdanteen kanssa: tajuttiin, että ympäristöjohtamisessa on usein kysymys juuri säästöistä ja toiminnan tehostamisesta.

Jakob Donner-Amnell on kuvannut ajattelun ja toimintatapojen muutosta suomalaisen metsäteollisuuden kohdalla jopa *ympäristöpaniikiksi*, jonka taustalla vaikuttivat sekä kotimainen että ulkomainen kritiikki, teollisuudelle esitetty *ympäristöhaaste*.

”Vaikka metsäsektorin kotimainen ympäristökritiikki voimistui 1980-luvun lopulla ja myös kansainvälinen kritiikki oli idulla, metsäsektori ajatteli selviytyvänsä ympäristöhaasteesta suhteellisen helposti. Vielä tuolloin useimmat suomalaiset metsäteollisuusjohtajat hymähtivät esimerkiksi puheille kiertokuidun merkityksen kasvusta, päästövertailujen vaikutuksesta tuotteiden ostopäätöksiin tai metsätalouden menetelmien muutosvaatimuksille. Vain muutama vuosi myöhemmin koko metsäsektori oli ’ympäristöpaniikin’ tilassa. Pikavauhtia teetettiin ympäristöohjelmia, muutettiin menetelmiä, kutsuttiin kritikoita kuultavaksi ja tuotettiin uutta imagoa. Paniikista kertoo myös metsäyhtiöiden kiire hankkia tuotteilleen ympäristömerkintä. Alun perin metsäteollisuus oli suhtautunut tähän menettelyyn varauksellisesti.” (Donner-Amnell 1995, 216.)

Ajattelutapojen muutos oli erityisen näkyvä kenties siksi, että Suomessa ympäristönsuojelu ja talous edustivat pitkään korostuneen ristikkäisiä intressejä. Talouden kaksi perinteistä tukipilaria, metalli- ja metsäteollisuus, ovat kumpikin erittäin energiavaltaisia. Ne ovat kaksin olleet vastuussa huomattavasta osasta vesien ja ilman saastumista. Samalla ne ovat hyödyntäneet intensiivisesti luontoa – metsää ja vesistöjä – raaka-aineen tai energian lähteenä. (Sairinen & al. 1999, 106-107.)

Raimo Lovio on tarkastellut yritysten ympäristökäyttäytymisessä tapahtuneita muutoksia viidestä näkökulmasta: 1) puheen, 2) organisoinnin, 3) operatiivisen toiminnan, 4) strategisen toiminnan ja 5) arvojen muutosten kautta.

Suomalaisten yritysten ympäristöpuheen määrä kasvoi Lovion mukaan jo vuosikymmenen alkupuolella voimakkaasti. Ympäristöasiat olivat entistä useammin esillä yritysten lehdissä, vuosikertomuksissa ja yritysjohtajien julkisissa esiintymisissä. Ensimmäisten joukossa varsinaisen ympäristöraportin julkaisi Kemira, vuonna 1991. Raportti oli suunnattu lähinnä yhtiön omille työntekijöille, mutta myös muiden kiinnostuneiden luettavaksi. Raportissa käsiteltiin Kemiran ympäristönsuojelupolitiikkaa, tuotantolaitosten ympäristötilannetta ja tuotteiden ympäristövaikutuksia. (Lovio 1995, 144-145.)

Ympäristöpuheen määrän lisääntymistä tärkeämpi muutos oli kuitenkin Lovion mukaan se, että ympäristön ja liiketoiminnan suhdetta alettiin 1990-luvun alkuvuosina perustella eri tavalla kuin aikaisemmin. ”Lainsäädännön vaatimukset” vaihtuivat argumentoinnissa ”liiketoimintaedellytysten varmistamiseen niin, että kaikki yrityksen sidosryhmät otetaan huomioon”.

Donner-Amnell tarkastelee samaa ilmiötä kriittisemmin, Jarmo Vehmoksen esittelemien *ympäristöstrategioiden* pohjalta:

”Vielä ympäristökeskustelun läpimurtovaiheessa metsäsektorin edustajat suhtautuivat ekologisiin kysymyksiin puolustelleen, selitellen ja väistellen. Tällaista ympäristöstrategiaa voidaan kutsua puolustukselliseksi. Uuteen tilanteeseen sopeutuva strategia on taas adaptiivinen. Lisäksi on syytä erottaa hyökkäävä strategia, jossa omaa alaa puolustetaan tuottamalla ja esittämällä sen tueksi uusia ’ympäristöystävällisiä’ argumentteja (Vehmas 1994, 36-37). Nämä kolme strategiaa ovat ympäristökeskustelussa esiintyneet rinnakkain; aivan viime vuosina metsäsektorilla on kuitenkin ollut selvästi näkyvissä siirtyminen puolustuksesta ’vastahyökkäykseen’.” (Donner-Amnell 1995, 218-219.)

Myös ympäristöasioiden *organisointi* yrityksissä alkoi 1990-luvun alussa muuttua entistä ammattimaisemmaksi. Vuoteen 1995 mennessä noin puolet suomalaisista suuryrityksistä oli laatinut oman ympäristöohjelman. Samalla kun talouselämä kansainvälistyi, yhä useampi yritys sitoutui myös erilaisiin kansainvälisiin ympäristöohjelmiin sekä palkkasi henkilökuntaansa erityisiä ympäristöasiantuntijoita, jopa ympäristöjohtajia. Henkilökunnan ympäristökoulutusta lisättiin. (Lovio 1995, 146-147.)

Yritysten ympäristötyön professionalistuminen jatkui koko 1990-luvun. Vuonna 1996 alan ammattilaiset perustivat Ympäristöjohtamisen yhdistyksen. Vuoden 2001 loppuun mennessä yhdistykseen oli liittynyt noin 400 jäsentä. Jäsenistä noin 40 prosenttia toimi yhdistyksen verkkosivujen mukaan tuolloin teollisuuden, kaupan ja palvelualan suuryrityksissä ja 33 prosenttia konsulttiyrityksissä. Loput työskentelevät mm. tutkijoina, kouluttajina ja hallinnossa.

Tarve ympäristöammattilaisten palkkaamiseen tai kouluttamiseen yrityksissä syntyi osin standardisoitujen ympäristöasioiden hallintajärjestelmien käyttöönotosta. Ensimmäiset EU-asetuksen mukainen EMAS (*Environmental Management and Auditing Scheme*) -sertifikaatit myönnettiin Suomessa vuonna 1994 kolmelle yritykselle. (Lovio 1995, 146-147.) Laajemmin ympäristöjärjestelmät löivät itsensä läpi vuosikymmenen lopulla. Vuonna 1999 Suomi oli niiden käytössä maailman kuuden kärkimaan joukossa (Sairinen & al.) 1999, 113.)

Muutos näkyi myös yritysten *operatiivisessa* toiminnassa eli ympäristöinvestoinneissa ja toimissa ympäristöhaittojen vähentämiseksi. Teollisuuden ympäristönsuojelumenoja tilastoitiin kattavasti ensimmäisen kerran vuonna 1992. Tuolloin teollisuus investoi ympäristönsuojeluun 1,8 miljardia markkaa, mikä oli 1,1 prosenttia kaikista investoinneista. Ympäristönsuojelun toimintamenot olivat 1,5 miljardia. Vuosikymmenen lopulla investointeihin käytetty summa oli selvästi vuotta 1992 matalammalla tasolla, 1,4 miljardia markkaa vuonna 1997 ja 1,2 miljardia vuonna 1998. Sen sijaan ympäristönsuojelun muihin kustannuksiin kului jatkuvasti suurempia summia, vuonna 1998 jo yli 2 miljardia markkaa. (Lovio 1995, 146.) Kulujen jakautuminen kuvaa toiminnan painopisteen siirtymistä haitta-aineiden puhdistamisesta (ns. piipunpääteknologia ja sen vaatimat isot investoinnit) niiden välttämiseen ja vähentämiseen tuotantoprosesseissa.

Pirita Lindholmin mukaan ympäristöjohtamisen etulinjassa ovat olleet nimenomaan suuret teollisuusyritykset. Palveluyrityksissä työtä on tehty vähemmän, koska niiden toimintaa ei ole

mielletty saastuttavaksi. Pienissä ja keskisuurissa yrityksissä ongelmana on rahan, ajan ja tiedon puute. (Lindholm 2000, 133.)

Tuotteiden ympäristöominaisuuksia parannettiin 1990-luvun kuluessa mm. vähentämällä useiden haitallisten aineiden käyttöä (pesuaineiden fosfaatti, paristojen raskasmetallit, kylmälaitteiden freonit jne.) ja pienentämällä laitteiden energiankulutusta. Pohjoismaisen ympäristömerkin käyttöönotto eteni Suomessa Lovion mukaan hitaammin kuin oli odotettu. Vuoden 1994 lopulla merkin käyttöoikeus oli kuitenkin myönnetty kaikkiaan 171 tuotteelle. (Lovio 1995, 147.)

Yritysten *strategisessa* toiminnassa, ympäristöasioiden kokonaisvaltaisessa hoitamisessa esimerkiksi kilpailusyistä, muutoksen siemenet olivat Lovion mukaan 1990-luvun puolivälissä vasta orastamassa. Esimerkiksi metsäteollisuudessa oli kuitenkin näkyvissä merkkejä sellaisen kokonaisvaltaisen ympäristöajattelun noususta, jossa yritys pyrkii ehkäisemään ympäristöongelmia eikä vain siivoamaan jo aiheutettuja tuhoja. Suuntaus vahvistui 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alkuvuosina. Uusina muotisanoina puhuttiin ympäristönsuojelua laajemmin käsittein: yritysten yhteiskuntavastuusta, yritysetiikasta ja yrityskansalaisuudesta. Esimerkiksi Fortum ei enää vuonna 2000 julkaissut ympäristöraporttia, vaan laajemman yhteiskuntavastuun raportin.

Yritysten ja yritysjohtajien *arvojen* Lovio ei sen sijaan katso käyneen läpi erityisempää muutosta – ainakaan niin, että ympäristötyön muutokset selittyisivät arvomuutoksella. Hän nostaa esiin mielipidekyselyssä havaitun eron yritysjohtajien ja kansalaisten ympäristöarvoissa. Jopa 60 prosenttia suomalaisten suuryritysten johtajista hyväksyi väitteen ”Tiede ja tutkimus ratkaisevat ympäristöön liittyvät ongelmat tulevaisuudessa ilman että tarvitaan suuria muutoksia yhteiskunnassa”. Keskimääräisestä väestöstä saman väitteen hyväksyi 15 prosenttia. (mt., 149.)

Lovio selittää muutosta kahdella ulkoisella tekijällä: kiristyneellä lainsäädännöllä sekä kysynnän kehityksellä, joiden hän arvioi lieventäneen ainakin väliaikaisesti yritysjohtajien kokemaa ristiriitaa ympäristönsuojelun ja kannattavan liiketoiminnan välillä. Ympäristötekniikan kysyntä oli 1990-luvun puolivälissä nopeassa kasvussa ja ympäristötekijöiden merkitys myös muiden toimialojen kilpailuvälineenä nähtiin aiempaa suurempana. (mt., 149-151.)

Sairinen & al. selittävät teollisuuden ja ympäristönsuojelun välisen konfliktin lientymistä 1990-luvun mittaan myös talouden tuotantorakenteen muutoksella. Elektroniikkateollisuus syrjäytti energiaintensiiviset, suhteessa paljon haittoja aiheuttaneet puun ja metallin tärkeimpinä ventialoina.

Samalla siirryttiin entistä palveluvaltaisempaan yhteiskuntaan. Teollisuudenkin työpaikoista kolme neljästä oli vuosikymmenen lopulla tuotantoa tukevissa tehtävissä ja sen tarvitsemissa palveluissa, ei itse tuotannossa. Sairinen & al. puhuvatkin *ekologisesta rakennemuutoksesta*, tuotantorakenteen muutoksen ja ympäristötoimien aiheuttamasta siirtymästä kohti ekologisesti kestävämpää talousmallia. (Sairinen & al. 1999, 106-109.)

Pirita Lindholm arvioi, että myös yritysten ympäristötoimien rutiininomaistuminen on rauhoittanut ympäristökeskustelua ja vähentänyt yritysmaailmaan kohdistuneita ympäristönsuojeluvaatimuksia. Viranomaisista ja järjestöistä on tullut yritysten ”sidosryhmiä” joiden kanssa ympäristötoimista käydään keskustelua. Ympäristöjohtamisen myötä markkinatoimijoiden (asiakkaat, kilpailijat, kuluttajat) merkitys on lisääntynyt. (Lindholm 2000, 134-140.)

3.3 Entä luonto? Muutokset fyysisessä ympäristössä

Suomalaisyrityksissä 1990-luvulla tapahtunut ympäristöajattelun muutos on tuottanut myös konkreettisia tuloksia. Monien haitallisten aineiden pistekuormitus on vähentynyt olennaisesti ja metsien sekä vesistöjen suojelu on edennyt. Joiltain osin saattaa jopa näyttää siltä, että ympäristöuhkat ovat väistyneet – ainakin eräät median suosikkikauhistelunaiheista kuten ”happosateet” on saatu siistittyä siedettävälle tasolle. Samalla, kun yksittäisten teollisuuslaitosten päästöjä on saatu hilattua alas, teollisuuden ympäristöhaittojen kokonaisuuden tarkastelu on muuttunut entistä monimutkaisemmaksi ja niiden vähentäminen vaatii uudenlaisia toimia.

Esimerkiksi happamoitumista aiheuttavat teollisuuden ja voimaloiden rikkipäästöt vähenivät vuosien 1990 ja 2000 välillä yli 80 prosenttia sekä parempien polttoaineiden että uusitun teknologian ansiosta. Toisen keskeisen happamoittajan, typen oksidien päästöt ovat sen sijaan teollisuudessa pysyneet lähes ennallaan. (Rosenström & Palosaari 2000, 23.)

Myös teollisuuden rehevöitymistä aiheuttavat typpi- ja fosforipäästöt ovat pudonneet merkittävästi 1990-luvun aikana, fosforin kohdalla alle puoleen vuoden 1990 tasosta ja typen noin kahteen kolmasosaan. (mt., 26.) Nopeaa laskua on tapahtunut myös raskasmetallien päästöissä. Lyijypäästöt vähenivät lähinnä lyijyttömän bensiinin käyttöönoton ansiosta vuoden 1990 321 tonnista vuoden 1997 18 tonniin. Myös muiden raskasmetallien päästöt vähenivät merkittävästi: sinkin 85 %,

kadmiumin 80 %, kuparin 70 % nikkelin 60 %, kromin 50 % ja elohopean 45 %. (Kuisma 2000, 145.)

Energian kokonaiskulutus on ollut jatkuvassa nousussa, samoin eri energialähteiden käyttö. Myös jätettä on tuotettu jatkuvasti suurempia määriä. (Rosenström & Palosaari 2000, 68; 74-75.) Toisaalta samalla talouden energiaintensiivisyys on alkanut vähentyä, eli energiankulutuksen kasvu on alkanut jäädä selvästi pienemmäksi kuin sen aiheuttanut talouskasvu. (Sairinen & al. 1999, 107.)

Metsien ja vesistöjen suojelu on 1980-luvun puolivälistä alkaen edennyt merkittävästi. Esimerkkejä tästä ovat muun muassa rantojen ja koskien suojelu, erämaalaki, vanhojen metsien suojelu, metsälain ja luonnonsuojelulain uudistaminen sekä kiistelty Natura-ohjelma. (mt., 107.)

Isot pudotukset päästöissä ovat tulosta siitä, että 1990-luvun alussa yritykset supistivat ympäristökuormitustaan erilaisilla ”piipunpääratkaisuille” eli vähentämällä, suodattamalla tai ottamalla talteen myrkyllisiä tai muuten haitallisiksi tiedettyjä aineita. Tulokset ovat olleet näkyviä, mutta niitä ei ole pidetty riittävinä. Samalla, kun teollisuuden pistekuormitus on vähentynyt ja suomalainenkin luonto ainakin osittain puhdistunut, ympäristöön liittyvät uhkakuvat ovat muuttuneet. Teollisen tuotannon ympäristövaikutusten nähdään toteutuvan yhä enemmän välillisenä kuormituksena tuotteen elinkaaren eri vaiheissa: kuljetuksissa, raaka-aineiden hankinnassa, tuotteen käytössä ja hävittämisessä. Myös nämä haitat on ruvettu lukemaan aiempaa vahvemmin yritysten ympäristövastuun piiriin. Siksi päästöjen puhdistamisen rinnalla on ryhdytty vaatimaan perustavia muutoksia tuotantoteknologioihin ja tuotesuunnitteluun. (mm. Lovio 1995, 154-155.)

Ympäristönsuojelu vaatii siis yrityksiltä entistä kokonaisvaltaisempaa paneutumista entistä monimutkaisempiin ja -vaiheisiin prosesseihin. Uusiksi ratkaisumalleiksi on noussut materiaali- ja energiavirta-ajattelu sekä valmistajan tuotevastuun laajentaminen tuotteen hävittämiseen asti. Puhutaan ekotehokkuudesta, ekologisista selkärepuista ja -jalanjäljistä tai tuotelähtöisestä ympäristönsuojelusta. (esim. Sairinen & al. 1999, 114-117.)

Ympäristötutkijat Haila ja Jokinen arvioivat, että ympäristön välittömän saastumisen ongelmat ovat teollistuneissa maissa nykyään hallinnassa paljon paremmin kuin kolmekymmentä vuotta sitten olisi kuviteltu mahdolliseksi. Sen sijaan yleisen huolen aiheet tuntuvat koko ajan lisääntyvän ja saavan uusia ilmenemismuotoja. Tätä ovat selvästi 1980-luvulta lähtien ilmentäneet keskustelu

globaaleista ongelmista kuten ilmastonmuutoksesta ja biologisen monimuotoisuuden vähenemisestä. (Haila & Jokinen 2001, 32.)

3.4 Ympäristö ja journalismi 1990-luvulla

Yritysten ympäristötyön ja luonnon näkökulmasta 1990-luku vaikuttaa siis olleen melko suurten muutosten ja myönteisen kehityksen aikaa. Millaista julkista ympäristökeskustelua 1990-luvulla sitten käytiin? Mihin suuntaan ympäristökirjoittelu oli kehittymässä?

Useiden eri tutkijoiden käsitys on, että 1990-luku oli ympäristökeskustelussa ja -julkisuudessa kasvun tasaantumisen ja arkipäiväistymisen aikaa. Yksittäisiä, maailmanluokan uutisiksi nousseita kriisejä kuten Bhopalin myrkkykatastrofi tai Harrisburgin ja Tshernobylin ydinvoimala-onnettomuudet, ei enää noussut. Monet ympäristökiistat ja -konfliktit lientyivät, haittoja saatiin kuriin, ympäristöjohtaminen vakiintui yritystoiminnan työkaluksi ja joissakin kysymyksissä järjestöt ja teollisuus jopa yhdistivät voimiaan ratkaisujen löytämiseksi.

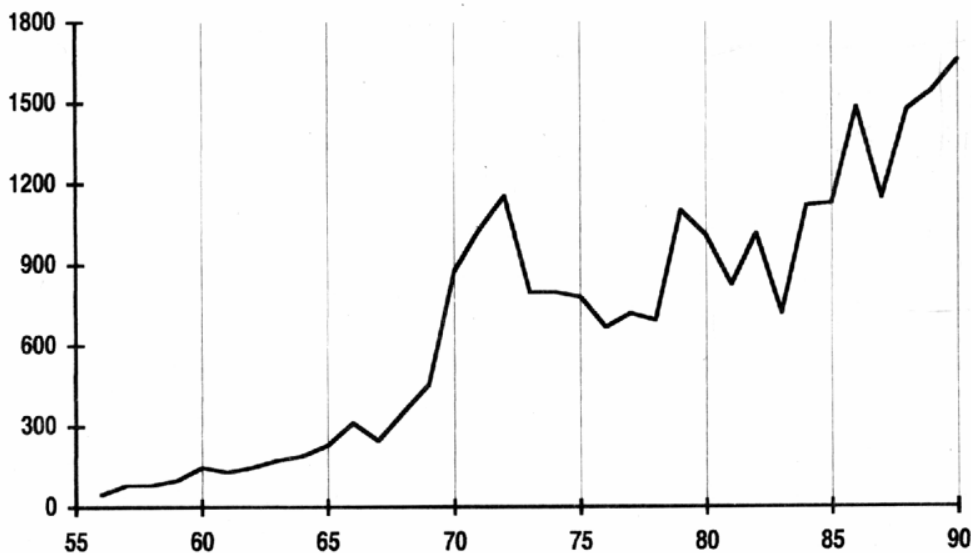
Ympäristöaiheet olivat jo 1980-luvun puolella vallanneet jalansijaa osana päivittäisuutisointia ja vakiintumassa osaksi ”normaalijournalismia”. Pertti Suhosen tutkimus Helsingin Sanomien ympäristöuutisoinnista 1954–1990 kertoo, että 1980-luvulla ympäristökirjoittelu suomalaisessa yleisjulkisuudessa lisääntyi voimakkaasti. Suhosen arvion mukaan kasvu kuvasti ympäristöongelmien pahenemista, niiden saaman kansainvälisen huomion yleistä lisääntymistä ja journalistien kiinnostuksen lisääntymistä. Suuri määrällinen kasvu ei kuitenkaan näkynyt Helsingin Sanomien uutisetusivulla eikä pääkirjoituksissa. (mt., 86-90.)

Myös suomalaista metsäkeskustelua tutkineen Esa Väliiverrosen mukaan 1980-luvun jälkipuoliskon kehitys oli poikkeuksellista. Ympäristöongelmien merkitys politiikassa ja julkisuudessa kasvoi nopeasti. 1980-luvun lopussa ympäristönsuojelu ei ollutkaan Suomessa enää vain pienten piirien ja marginaaliryhmien harrastus kuten vielä vuosikymmenen alussa. Ympäristöonnettomuudet ja saasteiden kasautuvat vaikutukset olivat tuoneet ympäristöongelmat julkiseen keskusteluun.

Kun happamoituminen ja metsätuhot painuivat monissa maissa taka-alalle jo 1980-luvun puolivälissä, ne nousivat Suomessa voimakkaammin esille vasta vuosikymmenen lopussa. Ja koska pelissä oli merkittävä kansantaloudellinen voimavara, metsien kasvu, metsätuhoista tuli Väliiverrosen tulkinnan mukaan kaikkien suomalaisten yhteinen asia – ja samalla saastumisen ja

ympäristöuhkien kansallinen symboli. Aihe sai paljon julkista huomiota ja hyväksyntää. Syntyi uusi kansallinen yksimielisyys, johon metsäteollisuus ja metsäalan organisaatiot tosin yhtyivät viiveellä. (Väliverronen 1996, 36-37; 46.)

Kuvio 2. Ympäristöaiheisten kirjoitusten vuosittainen lukumäärä Helsingin Sanomissa 1956–1990.

Lähde: Suhonen 1994.

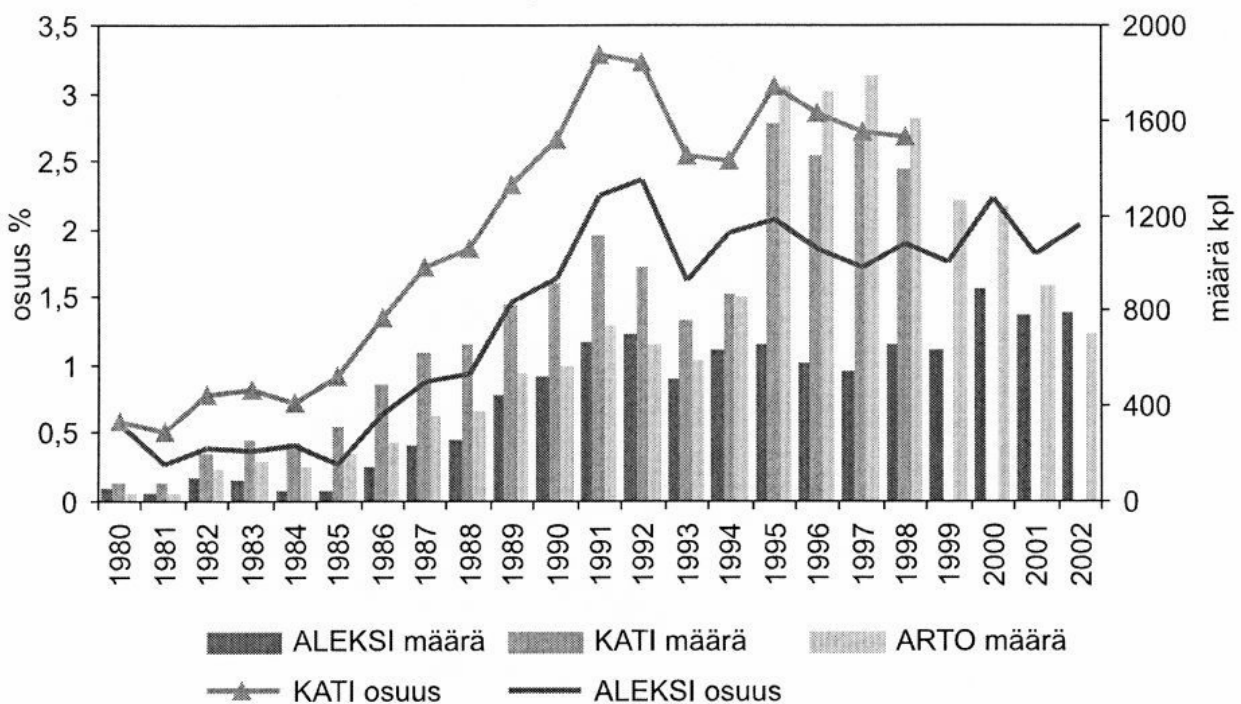
Suomalaista ympäristöviestintää tutkineet Lyytimäki ja Palosaari todentavat 1990-luvun ympäristöuutisoinnin arkipäiväistymistä ja rutinoitumista määrällisellä tarkastelulla. He selvittivät ympäristökirjoittelun määrää suomalaisissa aikakauslehdissä kokoamalla tietoa ALEKSI-, ARTO- ja KATI-artikkelitietokannoista. Prosenttiosuuksina mitattuna 1990-luku oli selkeästi kasvun tasaantumisen aikaa. (Kuvio 3.) Oman kotimaisen kartoituksensa rinnalla he viittaavat muun muassa Allan Mazuriin (1998), jonka mukaan maailmanlaajuisessa ympäristöuutisoinnissa siirryttiin 1990-luvulla ”ongelmien abstraktista määrittelystä toimintaa ja ongelmien haltuunottoa koskeviin määrittelyihin”. (Lyytimäki & Palosaari 2004, 25.)

Lyytimäen ja Palosaaren mukaan ympäristöaiheiden vakiintumisesta osaksi ”normaalijournalismia” kertoo myös se, että vuonna 1991 Suomessa perustettiin ympäristöaiheisiin erikoistuneiden toimittajien oma yhdistys, Ympäristötoimittajat ry. Useisiin viestimiin myös perustettiin erillisiä ympäristösivustoja ja -ohjelmia. Onkin totta, että 1990-luvun alussa erikoistuneiden ympäristötoimittajien tai alaa oman työnsä ohella seuraavien toimittajien ammattikunta oli selvästi

syntynyt. Yhdistyksen perustamiseen vaikutti kuitenkin myös alalla toimivien halu vahvistaa ja ammattimaistaa Suomessa tehtävää ympäristöjournalismia.

Suomen sanomalehtimiesten liitossa (nykyisin Journalistiliitto) toimi vuonna 1991 ympäristöjournalismijaos, joka kartoitti ympäristöasioiden seurannan järjestämistä suomalaisissa lehdissä ja sähköisissä viestimissä. Kartoituksen mukaan vain kuudessa suomalaisessa toimituksessa oli vuonna 1991 erikseen nimetty ympäristötoimittaja. Kolmeen toimitukseen vakanssi oli perusteilla. Kartoituksen mukaan sekä toimitukset että toimittajat kaipasivat kipeästi lisää koulutusta ympäristöasioiden käsittelyyn. Lääkkeeksi ehdotettiin myös ympäristönsuojelun opintojen liittämistä osaksi toimittajien ammattikoulutusta. (Lappalainen 1991, 14.)

Kuvio 3. Ympäristökirjoittelu aikakauslehdissä artikkelitietokantojen mukaan.

Lähde: Lyytimäki & Palosaari 2004, 27.

Toimitusten näkökulmasta ammattikunnan tai ympäristöjournalismin asema ei siis 1990-luvun alussa ollut vielä millään tavalla itsestään selvä tai edes laajalti tunnettu. Vaikka ympäristöjuttuja tehtiin entistä ammattimaisemmin, alaan erikoistuneet toimittajat kantoivat huolta ns. yleistoimittajien tietotasosta. ”Utiskiiressä ja toimittajien puutteellisen koulutuksen takia

ympäristöuutisointi jää yhä usein pikantiksi lehden koristeeksi ympäristönurkkaan tai yksittäisiksi, irrallisiksi heitoiksi”, arvioi Demari-lehden ympäristötoimittaja Ismo Tuormaa *Toimittajan toinen luonto* -artikkelikokoelmassa. (Tuormaa 1991, 16.)

Sisällöllisesti ympäristöjournalismi ja -uutisointi oli 1990-luvulle tultaessa kuitenkin monipuolistunut yksittäisten kriisien, pistemäisten päästöjen ja suojelukiistojen raportoinnista kohti kokonaisvaltaisempaa näkemystä, jossa ympäristöongelmien ratkaisut alettiin nähdä yhä enemmän rakenteellisina ja taloudellisina.

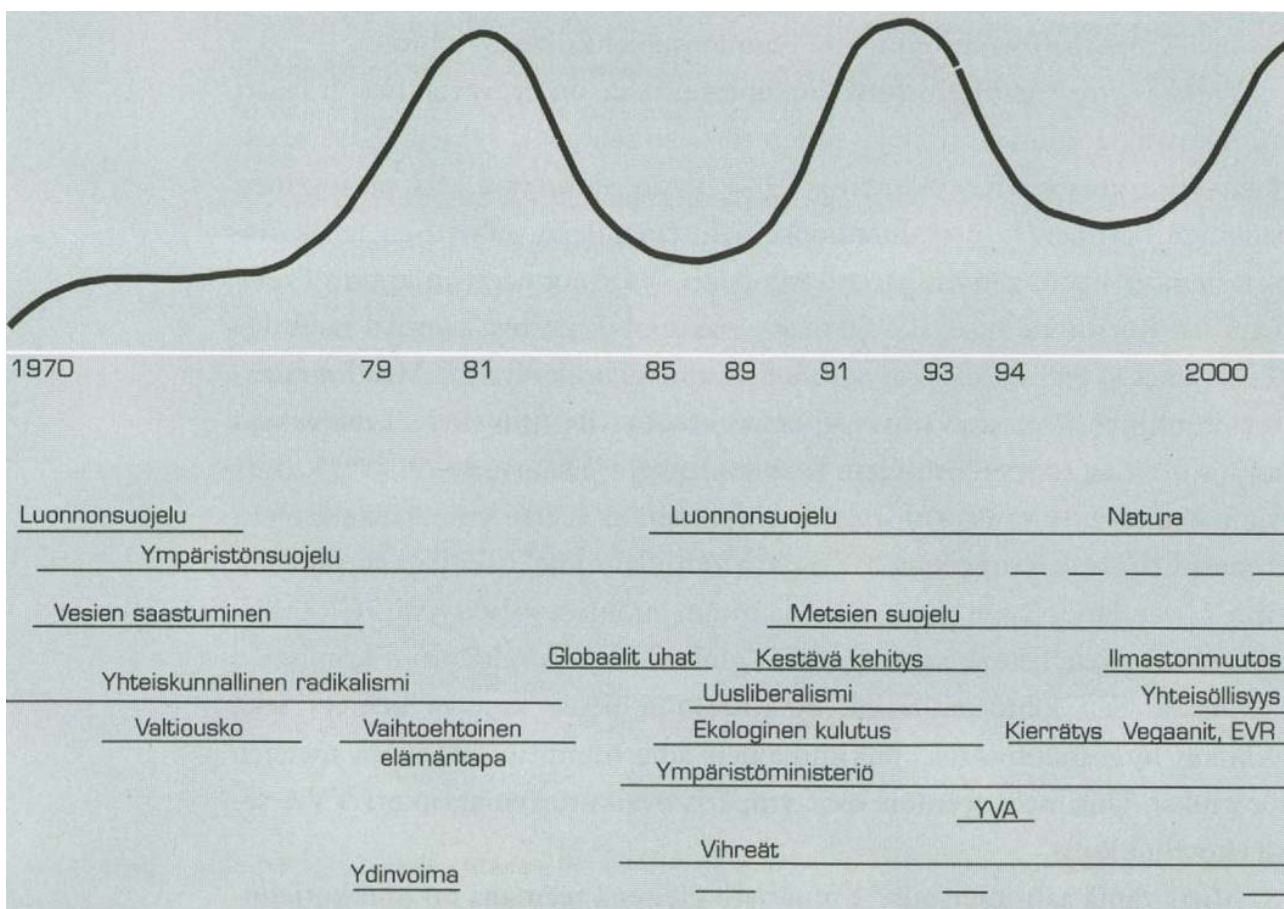
Juha Kuisma tarkastelee kirjassaan *Matka ympäristöyhteiskuntaan* ympäristöliikehdinnän aaltoja Suomessa 1970-luvulta vuoteen 2000. Ympäristökeskustelun (tai -liikehdinnän) 1990-luvun kestoaiheeksi hän nostaa erityisesti luonnon- ja metsiensuojelun (ml. Natura-keskustelu). Keskustelu ”kestävästä kehityksestä” taas vaihtui vuosikymmenen puolivälissä keskusteluun ilmastonmuutoksesta. Ekologinen kulutus sai vuosikymmenen aikana uusia painiotuksia, kuten kierrätys ja eläinten oikeuksien huomioiminen kulutusvalinnoissa. (Kuvio 4.)

2000-luvulle tultaessa ympäristöuutisoinnin suurin kasvu oli selvästi takanapäin, Lyytimäki ja Palosaari arvioivat. Ympäristöaiheisten juttujen määrä oli vakiintunut alle kolmeen prosenttiin juttujen kokonaismäärästä. Osittain kasvun taitumisessa oli kyse ympäristöaiheiden integroitumisesta osaksi muita aiheita. Toisaalta viestimissä tehtiin myös selkeitä ympäristöuutisoinnin painoarvon vähenemisestä kertovia päätöksiä: Yleisradio lopetti omat Ympäristöuutisensa 2001, Helsingin Sanomat taas muutti Tiede & Ympäristö -sivustonsa ensin puhtaasti tiedesivuiksi (2001) ja myöhemmin Tiede & Luonto -sivuiksi (2003). (Lyytimäki & Palosaari 2004, 26.)

Myös kansainvälisessä tutkimuksessa on saatu viitteitä ympäristöasioiden vähäisemmästä käsittelystä tiedotusvälineissä 1990-luvun kuluessa (esim. Djerf Pierre 1996). Esimerkiksi Yhdysvaltalaisia tv-lähetyksiä tarkastelleessa tutkimuksessa todettiin, että vuodesta 1991 vuoteen 1997 ulottuvalla jaksolla ympäristöaiheiden käsittely väheni selkeästi parhaan katseluajan tv-ohjelmissa. Muissa kuin uutislähetyksissä ympäristöaiheita käsiteltiin noin 1,5 prosentissa otokseen sisältyneistä ohjelmatunneista. (Shanahan & McComas 1997, lainattu Lyytimäen & Palosaaren 2004 mukaan.)

Tiivistäen voidaan sanoa, että suomalaisen ympäristöjournalismin 1990-lukua leimasivat arkipäiväistyminen ja valtavirtaistuminen, määrällisen kasvun tasaantuminen ja hitaasti etenevä ammattimaistuminen. Downsian huomiosyklien näkökulmasta kyse oli ehkä osittain ”kiinnostuksen hiipumisen” vaiheesta dramaattisten onnettomuus uutisten hiljennyttyä. John Hanniganin termin yhteiskunta oli toisaalta myös pystyttänyt instituutioita ongelman ratkomiseen, jolloin journalismissakin voitiin keskittyä spesifien ratkaisumallien esittelyyn uusien ongelmien luotaamisen sijaan. Agendalle nousseet uudet ympäristöteemat liittyivätkin tyypillisesti näihin ratkaisumalleihin: metsäsertifiointiin, kierrätystekniikkaan tai suojelulainsäädäntöön.

Kuvio 4. Ympäristöliikkeen aallot Suomessa.

Lähde: Kuisma 2000, 70.

4. Tutkimuskohteena Kauppalehti

4.1 *”Liikemiesten äänenkannattajan” satavuotinen historia*

Kun kiinnostus kohdistui talousjournalismiin, Kauppalehti oli luonteva valinta tutkimuskohteeksi. Se on maamme vanhin ja laajalevikkisin taloussanomalehti – ja oli pitkään käytännössä ainoa sellainen. Lehden juuret yltävän yli sadan vuoden taa, Suomen Liikemies-Yhdistykseen, joka perusti Kauppalehden ”Suomen liikemiesten äänenkannattajaksi”. Vuosi oli 1899. Lehteä tarvittiin selostamaan liike-elämän toimintaa, kauppaa ja merenkulkua sekä eri elinkeinohaarojen tapahtumia sekä kotimaassa että niissä maissa, joiden kanssa Suomi kävi kauppaa.

Lehden peruseriaatteena oli alusta alkaen ”talouselämän vapauden” vaatimus. Lehti oli puolueeton, mutta samalla sillä oli selkeä talouspoliittinen ohjelmansa (Huovila 2003, 25.). Suomen lehdistön historia -teoksessa Kauppalehteä kuvataan yrittäjien omaksi sanomalehdeksi, ”jonka perustana on markkinatalousjärjestelmän kehittäminen”. (Suomen Lehdistön Historia 3, 178-179.) Myöhemminkin se on korostanut olevansa nimenomaan talouselämän äänenkannattaja. ”Vain yksilön toimintavapaus voi tarjota takeita siitä, että käytettävissä olevat kansan voimavarat suunnataan niille talous- ja muun kulttuurielämän aloille, joilla parhaat mahdolliset tulokset ovat saavutettavissa”, lehden oma historiikki luonnehtii sen varhaista perusajatusta. (SLH 2, 345.)

Aluksi lehti ilmestyi aikakauslehtenä kerran viikossa. Sisältö dokumentoi lukijakunnalleen liike-elämään vaikuttavia säädöksiä sekä referoi esitelmiä ja ulkomaisten lehtien talousaineistoa. Aivan ensimmäiset vuodet perustajayhdistys toimi myös kustantajana, mutta vuonna 1908 kustannustoimintaa varten perustettiin yhtiö, Kauppalehti Oy. (Mikkonen 1998, 66; SLH 2.)

Ensimmäisen maailmansodan vuosina suomenkielisten liikemiesten määrä kasvoi niin paljon, että vuonna 1918 lehti päätettiin muuttaa kuusi kertaa viikossa ilmestyväksi, liike-elämän uutisiin erikoistuneeksi sanomalehdeksi. Yhtiölle hankittiin Helsingistä oma kiinteistö ja kirjapaino. Seuraavalla vuosikymmenellä sanomalehdestä tuli iltapäivälehti, jollaisena se pysyi aina 1960-luvun lopulle. (Mikkonen 1998, 67.)

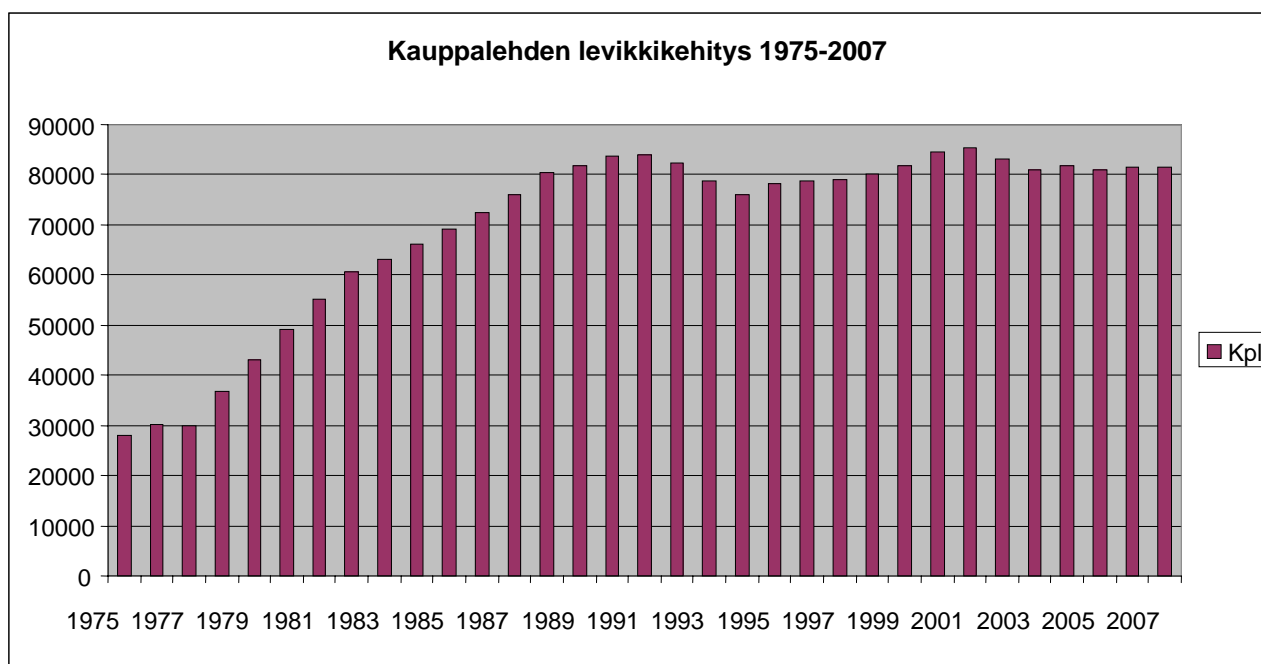
Vuonna 1958 Kauppalehti siirtyi Suomen Liikemies-Yhdistykseltä lehtiyhtiö Uuden Suomen omistukseen. Tuolloin lehden levikki oli 10 000 kappaleen paikkeilla. Talouselämän aiheiden rinnalla lehdessä käsiteltiin 1950–70-luvuilla myös tavanomaisia uutisaiheita, mutta tavallisten

päivälehtien veroiseksi uutisvälittäjäksi se ei silti missään vaiheessa noussut. Lehden omaleimaisuutta ja kiinnostavuutta juuri talouslehtenä lisäsi pankkien ”protestilistan” säännöllinen julkaiseminen. (SLH 5, 313.)

Paineita lehden linjan tarkistamiseen alkoi esiintyä 1970-luvulla, kun pääkaupungin keskeiset sanomalehdet kehittivät omia talousosastojaan laajemmiksi ja laadukkaammiksi. Esimerkiksi Helsingin Sanomat perusti vuonna 1972 talousasioille oman teemasivun, Taloustiistain. Kauppalehti vastasi yleislehtien haasteeseen luopumalla yleisen uutisvirran raportoinnista ja pääjohtajien puhereferateista ja keskittymällä yhä enemmän omien talousuutisten tuottamiseen. Näin lehti kehittyi entistä selkeämmin talouselämän asiantuntijaksi. (SLH 3, 178-179.)

Tällä linjalla jatkoi myös vuonna 1977 päätoimittajaksi noussut Arto Tuominen, jonka kaudella 1980-luvun alussa tapahtui Kauppalehden varsinainen levikkiläpimurto. Lehden sisältöä kehitettiin ja kasvua siivitettiin ottamalla käyttöön puhelinmyynti. Levikki nousi muutamassa vuodessa vajaasta 30 000 kappaleesta (1977) liki 50 000:een (1980). (Kuvio 5.) Vuonna 1985 levikki oli jo 69 000 kpl. Tahti oli rajua: kovimmillaan levikki kasvoi yli 15 prosenttia vuodessa, kun Suomen sanomalehdistön kasvu keskimäärin vaihteli 1–2 prosentissa. (SLH 5, 315.)

Kuvio 5.

Lähteet: Kauppalehti, Levikintarkastus Oy

Tuominen ei nähnyt Kauppalehteä enää elinkeinoelämän äänenkannattajana, sillä ”elinkeinoelämän paras äänenkannattaja on elinkeinoelämä itse”. Tuomisen mielestä ei ollut olemassa mitään yhtenäistä ”elinkeinoelämää” tai ”teollisuuden kantaa”, vaan myös talouden kenttä on täynnä etu- ja muita ristiriitoja. (Huovila 2003, 113.) Oman uutispanoksen vahvistamisen lisäksi Tuominen esitteli lehdessä uusia aihealueita, kuten pienten ja keskisuurten yritysten seurannan. Toimittajien määrän lisääminen seitsemästä useisiin kymmeneen mahdollisti oman talousuutistuotannon, jollaiseen isoillakaan yleissanomalehdillä ei vielä ollut resursseja. (Mikkonen 1998, 72-75.)

Vuonna 1988 Aamulehti osti Uusi Suomi -konsernin ja sen mukana Kauppalehden. Samana vuonna lehden päätoimittajana aloitti Lauri Helve, jonka roolina oli aluksi levikin puolustaminen. Hän toimi samanaikaisesti sekä lehden päätoimittajana että liiketoiminnasta vastaavana kustantajana. Tuomisen käyntiin saattama kasvusuunta jatkui Helven luotsaamana vielä vuosikymmenen vaihteen yli, ja saavutti huippulukeman 84 000 vuonna 1991. Tuomisen tavoin myös Helve on painottanut uutistyötä lehdistön elinehtona. Helven mukaan lehdistö on neljäs valtiomahti, jonka tulee ”repiä byrokratiasta valmisteilla olevia hankkeita, jotta lukijoilla on niistä tietoa ja mahdollisuus päätöksiin vaikuttaa”. Helve on eri yhteyksissä myös varoittanut ”missiojournalismista”, tunnustautunut useissa lehtihaastatteluissa ympäristöskeptikoksi ja arvostellut ympäristöliikettä ja myös ympäristötoimittajia ”faktojen unohtamisesta”. (Junkkari 2003; Vesikansa 1998.) Lauri Helve jäi eläkkeelle Kauppalehdestä vuonna 2003 ja päätoimittajana aloitti Hannu Leinonen.

4.2 1990-luku: Kiihtyvä kilpailu ja uudet välineet

"Viime aikoina on kovasti vaahdottu, että taloustiedon tarve olisi yhtäkkiä valtavasti lisääntynyt, ja sitä tarvitaan kuulemma aikaisempaa paljon enemmän. Tämän vuoksi on perustettu uusi talouslehti ja television lähes kaikille kanaville tulee omat talousuutiset. Itse en ole huomannut mitään erityisen valtavaa taloustiedon janon lisääntymistä valtakunnassa." (*Kauppalehden päätoimittaja Lauri Helve Suomen Lehdistö -lehdessä. Ylinen, 1998.*)

On vaikea arvioida taloustiedon ”tarpeen” lisääntymistä yhteiskunnassa, mutta ilmeistä on että yksi 1990-luvun lopun mediailmastoa luonnehtiva piirre on jälkikäteen katsottuna taloustiedon tarjonnan lisääntyminen. Tutkimusajanjakso, 1990-luku, oli Kauppalehdessä ja laajemmin suomalaisessa talousjournalismissa kovenevan kilpailun aikaa. Vuosikymmenen alun talouslama ja yritysten määrän romahtaminen kutistivat lehtien levikkejä. Vuosikymmenen lopulla talouden taas kasvaessa levikit kääntyivät rivakkaan nousuun. Suurten mediakonsernien synty keskitti talousuutisten

tuotannon kahteen kilpailevaan leiriin: MTV3:n ja Aamulehti-yhtymän muodostamaan Alma Mediaan ja SanomaWSOY-konserniin. (Huovila 2003; Majapuro 1998.)

Kuten Luostarinen ja Uskali huomattavat, yritystalouden tehokkuutta ja kilpailua korostavat opit laajenivat 1980–2000-lukujen murroksessa yhteiskunnan eri osa-alueille. Lama nosti talousaiheet aikaisempaa useammin esimerkiksi Helsingin Sanomien pääuutisaiheeksi. Vuosikymmenen lopun nousuhuumassa talousasiat tunkeutuivat entistä syvemmälle jokapäiväiseen yleisjulkisuuteen. (Luostarinen & Uskali 2006, 179-183.) Talousalan erikoislehdet ja verkkopalvelut lisääntyivät, yleislehtien taloussivut laajentuivat ja ammattimaistuiivat, taloustoimittajien ammattikunta kasvoi ja sijoitusanalytikoista tuli tv:n uutislähetysten tuttuja asiantuntijakasvoja. Rytsölän liikemiesveljesten keltaiset urheiluautot ja uutiskuvat it-yhtiöiden osakkeita jonottavista piensijoittajista tulivat kaikille tutuiksi.

Samalla kun Suomen talouselämä eli vahvan kansainvälistymisen kautta, talous sai entistä näkyvämmän paikan osana television uutislähetystensä. Sähköisiin välineisiin perustettiin useita talousohjelmia ja -uutisia: Yleisradion TV1:n A-Plus vuonna 1992, MTV3:n Talousuutiset vuonna 1993 ja Ylen TV1:n talousuutiset 1998. (Huovila 2003, 177.) Koska juuri televisio on kahdenkymmenen viime vuoden aikana alkanut entistä enemmän luoda suomalaisen keskustelun päiväjärjestystä, talousuutisten ja -ohjelmien lisääntymisen voi ajatella vahvistaneen ja valtavirtaistaneen merkittävästi talousaiheiden asemaa yhteiskunnallisen keskustelun ytimessä. (esim. Luostarinen ja Uskali 2006, 193.)

Osaltaan talousjournalismin laajamittaiseen esiinmarssiin vaikutti konsernikilpailu ja välineiden uudet yhteistyömuodot. Kauppalehden kohdalla tämä kehitys alkoi jo syksyllä 1988 kun Uusi Suomi -konserni siirtyi Aamulehti-yhtymän omistukseen. Itse Uusi Suomi -lehti kuopattiin kolme vuotta myöhemmin, mutta Kauppalehti jatkoi taivaltaan. MTV3:n ja Aamulehden yhdistyminen Alma Mediaksi vuosina 1997–1998 tarjosi lehdelle aivan uudenlaisen kilpailukanavan. Kauppalehden toimitus alkoi laatia talousuutislähetystensä MTV3:n tv-uutisten yhteyteen. Lehteen perustettiin myös kerran viikossa ilmestyvä omien raha-asioiden hoitoon opastava Saldo-liite ja samaa aihepiiriä käsittelevä tv:n makasiiniohjelma Saldo. Samoihin aikoihin käynnistettiin myös Kauppalehden online-uutispalvelu internetissä.

Marraskuussa 1997 Sanoma-konserni esitteli Kauppalehdelle haastajan, Taloussanomien-lehden. Samalla päättyi Kauppalehden monopoliasema maan ainoana joka arkipäivä ilmestyvänä

talouslehtenä. Taloussanomien päätoimittaja Antti-Pekka Pietilä totesi lehden alkutaipaleella, että SanomaWSOY:n pitkän tähtäimen tavoitteena on nostaa Taloussanomien Kauppalehden ohi maamme suurimmaksi päivittäiseksi taloussanomalehdeksi. (Ylinen 1998.) Tätä kirjoittaessa tiedämme jo, että tavoite jäi haaveeksi. Syksyllä 2007 Taloussanomien lakkasi ilmestymästä printtilehtenä, ja siirtyi kokonaan verkkoon. Sen levikki ei parhaimmillaankaan yltänyt kuin noin puoleen Kauppalehden levikistä. Näilläkin luvuilla Taloussanomien onnistui kuitenkin vaikuttamaan Kauppalehden levikkikehitykseen, ja ilmeisesti myös pakottamaan kilpailijansa sekä sisällön että rakenteiden jatkuvaan uudistamiseen.

Myös Helsingin Sanomissa kehitys kulki 1990-luvulla kohti vankempaa talouskirjoittelua. Suomalaisen talousjournalismin historiikin koonnut Antti Mikkonen kiteytti ilmiön osuvasti jo 1998: ”Kun tänä päivänä lukee Helsingin Sanomia, herää monessa kohtaa lehteä ihmetys, miksi tämä juttu ei ole taloussanomissa. ... Taloudellinen näkökulma vyöryykin osastorajoja kunnioittamatta lehden kaikkiin osiin. Kovaa talousjournalismia tekevät nykyään muutkin kuin varsinaiset taloustoimittajat, ja usein juuri muut.”

Syksyllä 1997 vanha talouden erikoissivu Taloustiistai sai tehdä tietä uudelle Talous & työ -liitteelle, joka ilmestyy nykyisinkin noin kolmisivuisena. Vuodenvaihteen 1999/2000 lehtiudistuksessa arkipäivän taloussivut sijoitettiin aiempaa paremmalle paikalle, säännöllisesti D-niskan kanteen. Sanoma Osakeyhtiö satsasi myös taloustoimittajien ammattipätevyyteen taloustoimittajakoulutuksella, johon osallistui parikymmentä nuorta toimittajaa.

Kauppalehti reagoi kilpailutilanteeseen mm. kiristämällä ilmestymisaikataulua ja uudistamalla ulkoasuaan. Toimitusta kasvatettiin 1990-luvulla noin 25 toimittajasta 50:een. Vuosikymmenen lopulla lehden levikki onnistuttiin tiukasta kilpailusta huolimatta kääntämään takaisin nousuun laman tuoman notkahduksen jäljiltä.

Vuonna 2001 Kauppalehden levikki oli noin 85 000 kappaletta. Levikkipäällikkö Esa Mälkönen luonnehti tammikuussa 2002 lehteä tyypillisesti yritysten kiertolehdeksi: yhdellä levikkikappaleella on keskimäärin 3,7 lukijaa. Tilauksista reilut 10 prosenttia meni yksityishenkilöille. Julkishallinnon ja järjestöjen osuus oli selvästi alle 10 prosenttia. Suuriin ja keskisuuriin yrityksiin (yli 50 työntekijää) meni 20 000 lehteä. Valtaosa levikistä meni siis pieniin yrityksiin, joita Suomessa on

lukumäärällisesti eniten. Lukijoista kolmannes oli naisia. Ahkerinta lukeminen oli yli 40-vuotiaiden parissa.

Helmikuussa 2002 haastatteleman Kauppalehden uutispäällikön mukaan tämän päivän Kauppalehden pyrkimyksenä on tehdä ”mahdollisimman asiantuntevaa ja analyyttistä talousviestintää”. Kohderyhmänä ovat erityisesti talouselämän päättäjät, mutta myös ns. tavalliset sukankuluttajat. Kauppalehden lukija on keskimääräistä useammin mies kuin nainen, keskimääräistä vähän vanhempi, keskimääräistä parempituloisempi ja paremmin koulutettu. Omina ryhminään lukijakunnasta erottuvat sijoittajat ja pienyritykset.

2000-luvun puolella Kauppalehden levikki on ollut laskusuunnassa. Syyksi voi arvioida muun muassa internetissä ja sähköisissä medioissa julkaistavan talousaineiston rajun kasvun. Uuteen tilanteeseen on pyritty vastaamaan kehittämällä uusia tuotteita, kuten viikonloppuliite *Presso*, jonka ilmestymiskausi jäi kolmen vuoden mittaiseksi (2004–07). Kauppalehden toimituksessa heikentynyt levikkikehitys ja erityisesti ilmoitusmyynnit vaikeudet johtivat alkuvuodesta 2007 yli kymmenen toimittajan irtisanomiseen.

5. Talouslehden rooli ja ympäristöongelmien rakentuminen

5.1 Talouslehden roolin erityisyydestä

5.1.1 Eliitit ja yritysten ympäristöresponsi

Koska erikoislehtiä ja osajulkisuuksia käsitellään tiedotus- ja viestintätutkimuksen teorioissa suhteellisen vähän, on aiheellista pysähtyä hetkeksi pohtimaan taloussanomalehden ympäristöpoliittisen roolin erityisyyttä.

Keskeinen erityispiirre on luonnollisesti lehden lukijaryhmä. Siinä, missä vaikkapa Helsingin Sanomat tarjoaa tulkintakehyksen ympäristöaiheisiin suurelle joukolle ns. suurta yleisöä, Kauppalehti määrittelee yritysjohtajien ja talouselämän eliitin käsityksiä ympäristökysymyksestä ja sen merkityksestä talouselämälle. Kuten edellä on kerrottu, Kauppalehden lukija on keskimääräistä useammin mies kuin nainen, keskimääräistä vähän vanhempi, keskimääräistä parempituloisempi ja paremmin koulutettu. Oma merkittävä tilaajaryhmänsä ovat pienyritykset, ja näin ollen pienten yritysten omistajat ja päätöksentekijät. Lehti tavoittaa siis merkittävän joukon juuri niitä ihmisiä, jotka isoissa ja pienissä yrityksissä tekevät myös ympäristöhaittojen ehkäisyyn liittyviä päätöksiä.

Edellä on myös todettu, että sanomalehden esittämissä ongelmanmäärittelyissä on aina kyse politiikasta, vallasta, ristikkäisistä intresseistä ja siitä, kenellä on mahdollisuus, kyky ja resurssit päästä osallistumaan näiden määrittelyjen muotoutumiseen

On selvää, että talouselämän eliitin pääsy taloussanomalehden sivuille osallistumaan ongelmanmäärittelyihin on melko vaivatonta. Tässä yhteydessä ”eliittinä” voinee poliittisten päättäjien ohella pitää myös vaikutusvaltaisia yrityksiä sekä teollisuudenhaaroja ja niiden etujärjestöjä, jotka vaikuttavat omalla viestintätöyllään talouden alan keskustelunaiheisiin.

Missä määrin taloussanomalehti sitten rakentaa talouselämän vaikuttajien tietoja ja käsityksiä ympäristökysymyksistä? Vaikka hylkäisi kokonaan ajatuksen todellisuuden sosiaalisesti rakentuneesta luonteesta, taloussanomalehdellä on väistämättä roolinsa vähintäänkin tiedon välittäjänä talouselämän päättäjille. Kauppalehden tilauksista valtaosa menee suoraan yrityksiin, ja lehteä luetaan ammatillisesta näkökulmasta. Esimerkiksi ympäristöjohtamisen ja -järjestelmien

näkyvyys tai näkymättömyys lehdessä on tätä kautta omiaan vahvistamaan tai heikentämään ympäristöalan ammattilaisten asemaa ja arvostusta yrityksissä.

Tiedonvälittäjäroolilla näyttäisi olevan myös merkitystä. Yritystutkijat ovat hahmotelleet tekijöitä, jotka vaikuttavat yritysten *ympäristöresponssiin* eli siihen, kuinka yritykset reagoivat ympäristökysymyksiin. Tiedolla ja jaetuilla käsityksillä on tässä keskeinen rooli.

Yritystutkimuksen kognitiivinen näkökulma näkee yrittäjät ja yritysjohdossa toimivat yksilöt olentoina, jotka pyrkivät informaation hankkimiseen, muokkaamiseen, taltiointiin, edelleen välittämiseen, hyödyntämiseen ja soveltamiseen. Keskeinen tutkimuskohde on se, millaisia ajatusmalleja yrittäjät käyttävät päätöksenteon ja toiminnan perusteina. Lähestymistapa on hyvin lähellä konstruktionismin peruslähtökohtia. Yrittäjää ohjaavat mallit ovat nimenomaan kulttuurisia malleja: sosiaalisesti jaettuina, ylläpidettyinä ja sovellettavina tulkintoja todellisuudesta sekä sen mahdollisuuksista.

Kulttuuriset mallit koostuvat tiedosta, strategiasta ja arvoista. Siis: mitä esimerkiksi ympäristöongelmista tiedetään, mitä niiden suhteen pitäisi tehdä ja mikä on tavoittelemisen arvoista? Näiden mallien perusteella määrittyy myös se, miten yksittäinen yritys reagoi ympäristökeskusteluun. Kamppisen ja Peltomäen mukaan yrityksen ympäristöresponssi voi olla *defensiivinen, passiivinen, reaktiivinen* tai *proaktiivinen*. Se, millaisen strategian yritys valitsee käytännön toimintaansa, riippuu myös ulkoisesta ympäristöstä, jonka muodostavat julkinen mielipide, lainsäädäntö, tekninen kehitys, käsitys moraalista, tieto, arvot ja asenteet. (Kamppinen & Peltomäki 1994, 19-22.)

Katson, että taloussanomalehti on väistämättä yksi niistä taustatekijöistä, jotka rakentavat yritysten ympäristösuhteeseen liittyviä kulttuurisia malleja – jotka taas määrittävät niiden konkreettiset toimintatavat ympäristökysymysten suhteen. Voi olettaa, että erikoislehden merkitys yritystoiminnan ”pienoismaailmankuvien” rakentajana on suurempi kuin yleislehtien: ammattilehti luo raamit juuri sille, mikä taloudellisen toiminnan piirissä on tärkeää tietoa, mikä on tavoittelemisen arvoista ja mitä pitäisi tehdä. Samalla talouslehden välittämän tiedon merkitys korostuu. Tämä asettaa omat haasteensa toimitusten osaamiselle ja tiedoille juuri näissä erityiskysymyksissä

5.1.3 Vahtikoira vai asianajaja?

Kauppalehden rooli sosiaalisen todellisuuden rakentajana on erityinen myös toisessa suhteessa. ”Talouselämän riippumattomana äänenkannattajana” lehti ei ole vain keskustelun areena, vaan aktiivinen yhteiskunnallinen toimija, joka pyrkii tietoisesti osallistumaan yhteiskunnallisten asiantilojen rakentamiseen. Lehti on perinteisesti ottanut avoimesti kantaa esimerkiksi verotus- ja energiakysymyksiin, yritysten etua vaalien.

Aktiivinen yhteiskunnallinen rooli on linjassa sen kanssa, mitä suomalaiset toimittajat laajemminkin ajattelevat omasta ammattiroolistaan. Ari Heinosen kyselytutkimuksessa, jossa hän selvitti suomalaisten toimittajien ammatti-ihanteita ja itseymmärrystä, kävi ilmi että toimittajien kesken vallitsee varsin yhteinen näkemys siitä, millainen toimittajan tulee olla. Yli 90 prosenttia oli yhtä mieltä seuraavista kolmesta väittämästä: toimittajan tulee *selittää maailmaa, olla ideoija ja arvostella epäoikeudenmukaisuuksia*. Samalla yli 80 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että toimittajan tulee olla *valtaapitävien vartija*. Melko tarkalleen kolme neljänestä (78 prosenttia) yhtyi käsitykseen, että toimittajan tulee lisäksi olla puolueeton selostaja.

Vastausten perusteella suomalaisen toimittajan ammattirooliin kuuluu selkeä yhteiskunnallisen toimijan ulottuvuus. Etäinen ja kantaaottamaton toimittajanrooli sai selvästi vähemmän kannatusta kuin esimerkiksi rooli ”maailman selittäjänä”. (Heinonen 1995, 97.) Heinonen päättelee, että suomalaistoimittajan rooli-ihanne on yhteiskunnallisesti aktiivinen valistaja. (mt., 145.)

Heinosen tulokset kuvaavat kiinnostavasti journalistin ammattiroolin perusjännitteitä, jotka heijastuvat myös taloussanomalehden ympäristösuhteeseen. Hyvän toimittajan tulisi olla samanaikaisesti *sekä* puolueeton selostaja *että* valtaapitävien vartija, joka arvostelee epäoikeudenmukaisuuksia – ikään kuin ”epäoikeudenmukaisuudet” olisivat jonkinlaisia objektiivisesti tai puolueettomasti arvioitavissa olevia asiantiloja. Vahtikoiralta vaaditaan aktiivisuutta ja oma-aloitteista asioiden penkomista. Näiden taustalla on käytännössä usein henkilökohtainen kiinnostus seurattavaan aihepiiriin. Aktiivisuus ja kiinnostus eivät kuitenkaan saisi vaarantaa toimittajan roolia ”puolueettomana selostajana”, ja muuttaa vahtikoiraa pahamaineiseksi ”asianajojournalistiksi”.

Käytännössä raja myönteiseksi ja arvokkaaksi koetun, ”neutraalin” vahtikoiraroolin ja kielteisen ”tendenssimäisyyden” välillä on tietenkin häilyvä. Määrittely riippuu aiheesta ja määrittelijästä:

mitä kulloinkin ovat ne ”epäoikeudenmukaisuudet”, joita esimerkiksi taloustoimittajan tulee arvostella? Kun taloussanomalehti asettuu kannattamaan ydinvoimaa tai valitsee selkeästi puolensa metsäsertifiointikiistassa, toimiiko se vahtikoirana vai asianajajana? Entä taloussanomalehden toimittaja, joka päättää erikoistua seuraamaan yritysten ympäristötyötä?

5.2 Ympäristö suomalaisessa talousjournalismissa

Talousjournalismin ja ympäristöaiheiden suhdetta on tutkittu varsin vähän. Aiheesta löytämäni kotimaiset tutkimukset ovat lähinnä tiedotusopin ja viestinnän opinnäytteitä 1990-luvulta, eivätkä välttämättä rajaudu pelkästään talousmedian tarkasteluun. Esimerkiksi Leena Laakson Tampereen yliopistolle tekemä pro gradu -työ (1997) käsittelee Worldwatch-insituutin julkaisemien Maailman tila -raporttien sanomalehdissä saamaa julkisuutta. Heidi Hagelin taas selvitti gradussaan (1999) Kioton ilmastokokouksen käsittelyä viidessä sanomalehdessä. Kummassakin työssä yksi lehdistä oli Kauppalehti.

Laajemmat ympäristöuutisointia koskevat tutkimukset, kuten Pertti Suhosen ja Esa Väliwerrosen työt sivuavat tyypillisesti tutkittujen aiheiden käsittelyä myös esimerkiksi lehtien taloussivuilla. Suomalaista ympäristöviestintää kartoittaneet Lyytimäki ja Palosaari ovat koonneet numerotietoa myös ympäristöaiheiden näkymisestä talousalan lehdissä.

Yleiskuva eri lähteiden perusteella on, että ympäristöaiheet eivät vielä 1990-luvulle tultaessakaan olleet saaneet kovin vankkaa jalansijaa talousjournalismissa. Myöskään yleisjournalismissa talous ja ympäristö eivät ole linkittyneet kovin voimakkaasti yhteen. Lyytimäen ja Palosaaren keräämien tietojen mukaan ympäristöaiheiden määrä talousalan ja tekniikan lehdissä lähti nousuun 1980-luvun puolivälin jälkeen ja tasaantui 1990-luvun aikana 1,5–2,5 %:iin lehtien kokonaisvolyymista. Yleislehdissä ympäristöjuttujen osuus oli 1990-luvulla noin prosenttiyksikön suurempi (2,5–3,5 %). Ennen 1980-luvun puoliväliä talouslehdet kirjoittivat ympäristöaiheista vain marginaalisesti, alle 0,5 % osuudella. (Kuvio 3, luku 3.4.)

Pertti Suhonen mainitsee, että ”ympäristöasiat eivät näytä koskaan kuuluneen Helsingin Sanomien taloussivujen agendaan”. 1970-luvun alkupuoliskolla taloussivuilla oli keskimäärin yksi ympäristöjuttu viikossa, seuraavalla vuosikymmenellä enää juttu joka toinen viikko. (Suhonen 1994, 91.) Tiina Strandén, joka tutki viestinnän pro gradu -työssään Helsingin Sanomien

ympäristökirjoittelua 1987 ja 1997, vahvistaa Suhosen havainnon. Strandén arvioi, että valtalehden talousjournalismi ei ole tuntenut mainittavaa kiinnostusta ympäristökysymyksiä kohtaan. Yritystoiminnasta ja taloudesta kirjoitettiin, mutta lähinnä ulkomaan-, kotimaan- ja kuluttajasivuilla. (Strandén 1998, 79.)

Suhosen aineistossa talouselämä, teollisuus ja niiden järjestöt esiintyivät vain harvoin myöskään toimijoina ympäristöjuttujen otsikoissa. Vilkkaimmillaan, eli vuosina 1981–1990 yhteensä 8 % otsikoissa mainituista toimijoista edusti näitä tahoja. (Suhonen 1994, 111.) Vastaavasti myös Esa Väliverronen yllättyi taloudellisen näkökulman marginaalisuudesta suomalaisen metsäkeskustelun uutisoinnin yhteydessä. Väliverronen erotteli metsätuhoja käsittelevistä lehtijutuista neljä näkökulmaa ja vertasi niiden yleisyyttä. Ympäristön tilaa koskeva näkökulma oli yleisin (44 %), sitten tutkimuspoliittinen näkökulma (30 %), ympäristöpoliittinen (21 %) ja viimeisenä taloudellinen (5 %). Näin siis siitäkkin huolimatta, että metsätuhot olivat koko suomalaiselle yhteiskunnalle merkittävä taloudellinen riski. (Väliverronen 1996, 102-103.)

Lähimmäksi tämän tutkielman lähestymistapaa tulee Satu Tienarin (2000) sosiologian pro gradu Talouselämä-lehden ympäristökirjoittelusta 1965–95. Tienari lähestyi lehden ympäristöpuhetta ”talouden piirissä” vallinneiden käsitysten ilmentäjänä ja pyrki myös selvittämään talouden suhdanteiden vaikutusta ympäristöuutisoinnin yleisyyteen.

Tienarin mukaan Talouselämän ympäristökirjoittelu oli 1990-luvulla huomattavasti 1980-lukua vilkkaampaa. Kun ympäristöjuttujen osuus lehden aineistosta vuosina 1980–89 vaihteli välillä 0,1–0,5 %, se oli seuraavan vuosikymmenen ensimmäisellä puolikkaalla noussut välille 0,5-1,6 %. (mt. 31-32). Vertailun vuoksi: Helsingin Sanomissa vastaava suhdeluku vuonna 1990 oli 2,2 %. (Suhonen 1994, 87.)

Vielä 1960- ja 1970-luvuilla talouden suhdanteet vaikuttivat Tienarin aineiston mukaan selvästi Talouselämän ympäristöjuttujen määrään, mutta 1990-luvun alun lama ei enää vähentänyt ympäristökirjoittelua. Tienari arvioikin, että esimerkiksi ympäristönsuojeluun liittyvä teknologiavienti saatettiin nähdä yhtenä mahdollisena selviytymisstrategiana tukalan taloustilanteen keskellä. (Tienari 2000, 36-37.)

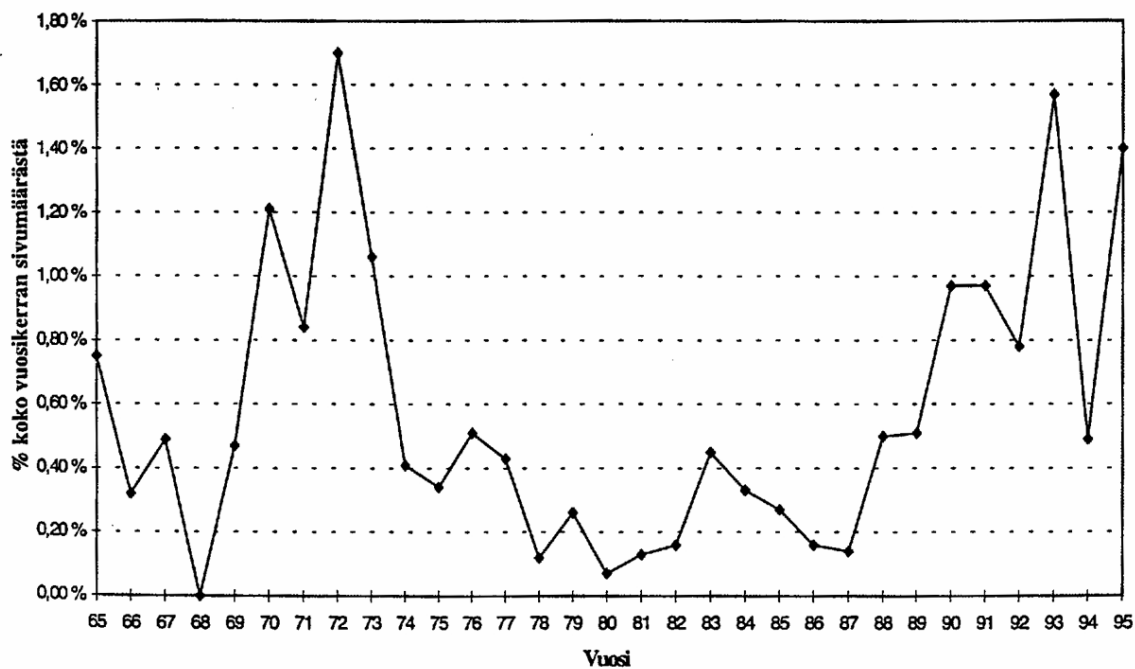
Tienarin mukaan Talouselämä-lehden huomio siirtyi tarkastelujakson aikana päästöistä tuotannon ja kulutuksen rakenteisiin. 1990-luvulla ympäristöongelma alkoi lehden jutuissa ”kietoutua talouden

omaan logiikkaan”. Ympäristöystävällisyyden integroinnista yritysten tavanomaiseen taloudelliseen toimintaan tuli ihanne. Ympäristöongelmien laiminlyönnit tulivat kalliimmiksi kuin niiden hoitaminen, ja julkiselta vallalta jopa toivottiin yhteisiä pelisääntöjä. Eettiset vastuukysymykset tulivat myös uutena elementtinä talouden ympäristöpuheeseen 1990-luvulla. (mt., 37-38.)

Tienari erotti *Talouselämä*-lehden ympäristöaiheisesta kirjoittelusta kaksi huippuvuotta: 1972 ja 1993 (Kuvio 6.). Tulos sopii yhteen Downsian huomiosykli-ajatuksen kanssa: 1970-luvun ympäristöherätys hiipui 1980-luvun alkuun mennessä, ja 1990-luvun alussa keskustelu heräsi uudelleen. Huomionarvoista tosin on, että Tienarin aineistossa Tshernobyl-vuosi 1986 on vielä varsin matalan ympäristöjulkisuuden aikaa, ja Tienari kommentoikin *Talouselämän* ”vaienneen aiheen kuoliaaksi”. (mt., 31.)

Tienari arvioi aineistonsa perusteella, että 1990-luvun alkupuolella olisi käynnistynyt ”ympäristöjulkisuuden toinen sykli”. Suhosen tulosten perusteella – joissa 1980-luku on yleislehden ympäristöuutisoinnin nopean kasvun aikaa – syklin käynnistymisen voisi ajoittaa pikemminkin 1980-luvun jälkipuolikkaalle.

Kuvio 6. Ympäristöaiheelle annettu palstatila (%) *Talouselämä*-lehdessä vuosina 1965-1995.

Lähde: Tienari 2000, 31.

5.3 Kauppalehti ja ympäristö – toimituksen näkökulma

5.3.1 Haastattelussa esimiestoimittaja

Saadakseni tietoa Kauppalehden toimituksen suhtautumisesta ympäristöaihepiiriin haastattelin lehden miespuolista uutispäällikköä helmikuussa 2002. Halusin selvittää 1) miten ympäristöasioiden seuranta on lehdessä järjestetty, 2) miten ympäristöön aihepiirinä lehden toimituksessa suhtaudutaan ja millaisia ympäristöaiheita pidetään lukijoiden näkökulmasta tärkeinä tai kiinnostavina sekä 3) millaista asiantuntemusta toimituksesta ympäristöasioiden suhteen löytyy. Samantyyppisiä haastatteluja nimenomaan Kauppalehden suhtautumisesta ympäristöuutisointiin ovat minua ennen tehneet Leena Laakso (1997) ja Heidi Hagelin (1999), molemmat tiedotusopin pro gradu -töihin Tampereen yliopistossa.

Haastatteleman uutispäällikkö oli ollut töissä Kauppalehdessä 12 vuotta, joista viisi vuotta uutispäällikkönä. Kirjoittavana toimittajana hän oli seurannut metsäteollisuutta ja energiakysymyksiä. Ympäristö kuuluu aiheisiin, joihin on sosiaalisesti hyväksytyä suhtautua myönteisesti ja vastuuntuntoisesti. Siksi pyrin tietoisesti välttämään asetelmaa, jossa uutispäällikkö olisi joutunut lehden ympäristöseurannan suhteen puolustuskannalle tai tuntenut painetta antaa asiasta todellista ruusuisempi mielikuva. Sen sijaan korostin ammatillista näkökulmaa: aihepiirin seurannan organisointia toimituksessa, toimittajien asiantuntemusta jne.

Vaikka haastateltavani luonnollisesti vastasi kysymyksiini henkilökohtaisten käsitystensä pohjalta, on mielestäni selvää, että esimiesroolissa toimivan uutispäällikön näkemykset heijastavat laajemmin toimituksen kulttuuria ja ajattelutapoja – etenkin, kun aiheena ovat toimituksen työtavat ja uutisvalintojen käytännöt. Toisaalta sellaisten toimittajien haastatteleminen, jotka aktiivisesti etsivät ympäristöaiheita ja kirjoittavat niistä, olisi luultavasti antanut Kauppalehden ympäristösuhteesta toisenlaisen, vähintäänkin syvemmän ja pohditumman kuvan.

5.3.2 Aihepiirin seuranta ja toimittajien asiantuntemus

Kauppalehdessä ei 1990-luvulla ollut erillistä ympäristötoimittajaa, vaan ympäristöaihepiirin ajateltiin nousevan esiin muiden seuranta-alueiden yhteydessä. Kun Heidi Hagelin haastatteli lehden uutispäällikköä vuonna 1999, ympäristötoimittajan puuttumista pidettiin haastattelussa haittana. Aivan selväksi Hagelinille ei kuitenkaan käynyt, miksi tällaista toimittajaa ei ollut

palkattu. Hagelin arvioi haastattelunsa perusteella yhdeksi syyksi sen, että talous ja ympäristö ovat hankala yhdistelmä: on vaikea löytää toimittajaa joka hallitsisi molemmat.

Omassa haastattelussani uutispäällikkö kertoi, että ajatus erityisestä ympäristötoimittajasta on noussut toimituksessa keskusteluun aika ajoin. Oli esimerkiksi pohdittu, pitäisikö jonkun toimittajista seurata ympäristöteknologiaa, koska sen merkityksen ventialana uskottiin kasvavan. Muutama toimittaja myös etsi itsenäisesti ympäristöaiheita, esimerkiksi kierrätykseen ja sitä harjoittaviin yrityksiin liittyen. Markkinoinnin teemasivuilla oli kirjoitettu ympäristöasioista markkinoinnin välineenä. Metsäteollisuustoimittaja oli kirjoittanut metsäsertifioinneista.

Tarkkoja seuranta-alueita, ”tonttijakoja”, oli lehdessä pyritty väljentämään. Käytännössä seuranta-alueet määräytyivät pitkälti toimittajien oman kiinnostuksen pohjalta. Uutispäällikkö totesikin, että jos joku toimittajista olisi erityisesti kokenut ympäristöaihepiirin omakseen, seuranta-alue olisi voinut muodostua.

Yksi syy sille, että ympäristöaihepiirille ei ollut toimituksen johdon puolelta nimetty vastuuhenkilöä, oli ilmeisesti se, että alue ei jäsenny perinteisen talouden toimialajaottelun mukaan. Lehdessä on totuttu seuraamaan esimerkiksi metsä- ja metalliteollisuutta omina sektoreinaan. Kunkin toimialan ympäristöasioiden ajatellaan nousevan esiin ”siinä ohessa”, eli silloin kun alalla tapahtuu ympäristömielessä jotain uutisarvoista.

”Semmonen selitys, että minkä takia tässä ei oikeastaan ympäristötoimittajaa tämän tyyppisessä lehdessä ole, on se, että ne asiat tulee läpi siellä joka paikassa. Se on eri asia, miten niihin reagoidaan, miten toimittajat ne nostaa sieltä, sillan varmaan kun uutiskriteerit täytyy. Kun ne nousee uutisiksi niin ne nousee.”

Uutispäällikkö tuntui pitävän asiaa jossain määrin hankalana tai ongelmallisena ja jäi pohtimaan kysymystä monelta kantilta.

”Ehkä meillä Kauppalehdessä vois olla ympäristötoimittaja, joka ainakin osittain seuraisi ihan pääsääntöisesti sitä, jos olis ollut sellanen ihminen joka olis ihan ältsin kiinnostunut. Mutta toisaalta se on ehkä vähän, ei nyt voi sanoa että keinotekoinen homma, mutta kun tää on kuitenkin tämmönen bisneslehti, niin jutut kuitenkin aina linkkaantuu jonkinlaiseen liiketoimintaan.”

”Jos mä nyt oikein ajattelisin että meillä olis yks ihminen joka olis ympäristötoimittaja, niin tottakai siinä nousisi ihan eri tavalla esiin nää seikat. Kyllä siinä ehkä äkkiä vois tulla sellanen tilanne, että siinä on jollain tasolla ehkä sukset ristissä elinkeinoelämän etujen kanssa.”

”Ei siinä sellasia pidäkkeitä ole, mut just ehkä se että siinä on se linkki bisnekseen, se sanelee sen milloin... on monia ympäristöasioita jotka on varmaan tärkeitä ja silleen, mutta se on vähän päälle liimattua tehdä jostain Keskuspuiston leppäkertuista...”

Ympäristöaiheet eivät siis aivan luontevasti tuntuneet taipuvan talouslehden uutisajatteluun, vaan näkökulma tuntuu ”keinotekoiselta”. Hankaluus tuntui olevan siinä, miten toimittaja löytäisi ympäristöasioista lehden näkökulman vaatiman linkin bisnekseen. Oma mahdollinen, ympäristötoimittajan nimeämiseen liittyvä ongelmansa on ”suksien meneminen ristiin” elinkeinoelämän kanssa.

Uutispäällikkö arvioi toimituksen ympäristöasiantuntemuksen suhteellisen vähäiseksi ja korosti ennen haastattelua sähköpostiviestissä, että ei ole ”mikään ympäristöasiantuntija”. Osasyynä on ehkä ympäristöasiantuntemuksen mieltäminen luonnontieteellisen ympäristötiedon hallinnaksi. Ensimmäinen kysymykseni aiheesta oli hyvin yleisluontoinen, joten haastateltava tuli määritelleeksi itse, mitä ymmärtää ympäristöasiantuntemuksella. Esiin nousi juuri luonnontieteen näkökulma:

”Sanotaan, että ei sitä osaamista varmaan hirveästi... jos ruvetaan puhumaan esimerkiksi kasvihuonepäästöistä että mitä ne ovat, niin se loppuu äkkiä. Hiilidioksidin nyt tietää, mutta sitten typenoksideista ja näistä nokseista, kyllä meillä aika monella putoo siinä varmaan huuli pyöreeksi. Että ei nyt sellasta perustietämystä... voi olla että joillakin ihmisillä on, että hallitsee noksit ja muut.”

Seuraavaksi otin itse esiin ympäristöjohtamisen, -hallintajärjestelmät ja -sertifikaatit juuri taloustoimittajaa hyödyttävänä ympäristöasiantuntemuksena. Myöhemmin otin esiin vielä ympäristölainsäädännön tuntemuksen. Kumpikin aihepiiri vaikutti haastateltavalleni melko vieraalta. Myös muun toimituksen asiantuntemuksesta ja kiinnostuksesta välittyi melko niukka kuva.

”Mä luulen, että ne on aikamoista... niistäkin varmaan on tietoa, mutta en mä usko että täällä on ketään ihmistä joka olis paneutunut näihin, just esim nimenomaan noihin mitä sä mainitsit. Mut silloin kun ne nousee siinä jutussa, että se on tiedettävä, niin on se toivottavaa tietenkäin että ottaa selville mistä on kyse. Se johtuu varmaan just siitä seikasta, että täällä ei oo ketää sellaista tullu jonka mielenkiinnon keskipiste olis tää. Ei se pahitteeks olis, että olis joku ekspertti silläkin alalla.”

”Ympäristölainsäädäntö ja nimenomaan tää sertifikaattiviidakko... En mä tiedä, ei täällä ehkä näitä... firmojen ympäristöraportteja oikeestaan kukaan lue. ... On niistä joskus tehty juttuja, tai en oo ihan varma mutta on ollut ainakin puhetta.”

Uutispäällikön vastaukset tuntuvat tarjoavan yhden selityksen sille, miksi ympäristöaihepiiri monien taloustoimittajien (ja uutispäällikön itsensäkin) mielestä taipuu niin hankalasti talousuutisiksi. Ympäristöasioiden hahmottaminen ennen kaikkea biologisiksi tai kemiallisiksi ilmiöiksi – ”nokseiksi” ja leppäkertuiksi – rajaa ne herkästi talousaihepiirin ulkopuolelle. Yhteydet talouteen eivät hahmotu. Jos ongelmien luonnontieteelliseen pohjaan liittyvä peruskäsitteistö on lisäksi vierasta, aihepiiriin tarttuminen voi tuntua työläältä ja omien uutisten aktiivinen kaivaminen on hankalaa. Ei ihme, jos yritysten ympäristöraportit jäävät lukematta ja ”sertifikaattiviidakko” valloittamatta.

5.3.3 Tärkeimmät ympäristöaiheet

Seurattavina ympäristöaiheina tulivat haastattelujen kuluessa mainituiksi energiapolitiikka, EU:n direktiivit mm. autojen, kylmälaitteiden ja juomapakkausten kierrätykseen liittyen ja Kioton ilmastopimuksen vaikutukset teollisuuteen. Metsäkysymysten uutispäällikkö katsoi jääneen haastatteluajankohtana vähän keskustelun ulkopuolelle, lähinnä siksi että ympäristöasioihin on alalla kiinnitetty huomiota jo pitkään, eikä niistä enää kiistellä niin kiivaasti kuin aiemmin.

Kauppalehden ympäristöaiheiden valikoitumisessa melko itsestään selvä kriteeri, jonka uutispäällikkö toisti moneen otteeseen, on se että aiheista pitää löytyä ”linkki talouteen”. Koska Kauppalehteä tyypillisesti luetaan muiden medioiden ohella, juttuihin on tärkeää myös löytää oma näkökulma, joka toisaalta erottuu yleismediasta, toisaalta taas tuo aiheeseen lisäarvoa suhteessa muuhun talousuutisointiin.

”Ei meillä oo mitään syytä kertoa että Vuosaaren satamahankkeiden alle jää joku kappale jotain lettosuota, jossa on niitä ja niitä uhanalaisia lajeja, koska sen tekee jo kaikki muut.(...) Jos ollaan saman asian kimpussa siihen pitää löytyä se oma näkökulma. Kyllähän se tällasessa talousvälineessä on useimmiten se näkökulma, jossa puhutaan markoista tai euroista.”

Esimerkkinä omasta näkökulmasta uutispäällikkö mainitsi Fortumin öljyvuodon Naantalissa loppuvuodesta 2001. Itse vahinkoa Kauppalehdessä ei uutisoitu. Tapahtumasta poiki kuitenkin juttu, jossa kerrottiin Fortumin vähentäneen väkeä ympäristöosastoltaan ja kiistävän että sillä olisi vaikutusta firman ympäristönhallintaan ja pahasti pieleen menneeseen tiedotukseen. Toinen esimerkki oli Kioton ilmastopimuksen vaikutukset suomalaisen metalliteollisuuteen.

Kysyin uutispäälliköltä myös, millaista ympäristöasioihin liittyvää tietoa nimenomaan talouslehden tulisi tarjota lukijoilleen: mitkä asiat ja aihepiirit ovat lukijoiden kannalta tärkeitä ja siksi seuraamisen arvoisia. Tarkensin itse kysymystä ottamalla esiin ympäristölainsäädännön vaikutukset yritystoimintaan. Vastauksena tähän uutispäällikkö pohti ensin, olisiko ympäristölakien rikkominen yrityksissä Kauppalehden uutinen, ja totesi että kun ympäristötoimittajaa ei ole niin lainsäädännön noudattamista ei itse asiassa pystytä oikein seuraamaan. Lisäksi rikkomuksen pitäisi olla melko suuri, että asia nousisi Kauppalehden uutiseksi.

Yleisvaikutelmani haastattelun perusteella on, että esimerkkien keksiminen mahdollisista ympäristöaiheista ja toisaalta lehden kannalta tärkeistä ympäristöasioista oli uutispäällikölle työlästä. Monet vastaukset sain irti tarkkojen lisäkysymysten avulla. Esimerkiksi EU-säännökset nousivat esiin vasta, kun kysyin toistamiseen uusien lakien vaikutuksista yritystoimintaan. Lainsäädännön muutoksia uutispäällikkö piti kuitenkin selvästi seurattavana aihepiirinä.

5.3.4 Ympäristö ja lehden rooli yhteiskunnallisena toimijana

Haastateltavani mielestä oli selvää, että Kauppalehti haluaa olla yhteiskunnallinen toimija, myös ympäristökysymysten suhteen. Lehden mahdollisuus tähän on kuitenkin rajallisempi kuin esimerkiksi Helsingin Sanomilla, joka hänen mielestään dominoi keskustelua ja suuntaa sitä voimakkaasti. Toisaalta Kauppalehtikin kuuluu levikiltään selvästi isoihin toimijoihin, neljän suurimman sanomalehden joukkoon jos iltapäivälehdet luetaan pois. Kauppalehden kohdalla keskusteluun osallistumista rajoittaa kuitenkin myös aihepiiri.

Uutispäällikkö toi myös esiin, että suomalaisten sanomalehtien perinteeseen ei kuulu kovin voimakas kannanottaminen tai debatointi. Ruotsissa lehdet saattavat hänen mukaansa äänekkäästi vaatia vaikkapa yritysjohtajaa tai poliitikkoa eroamaan, Suomessa se ei ole tapana. Käytännössä asioita ajetaan uutispäällikön mielestä ennen kaikkea nostamalla niitä esille ja pitämällä esillä, määräämällä julkisen keskustelun päiväjärjestystä. ”Ja eihän uutisessa kantaa pidä ottaakaan, vaan se kannanotto tulee sitä kautta että mitä nostetaan.”

Uutispäällikkö arvioi itse, että yleinen käsitys Kauppalehden ympäristösuhteesta luultavasti on että lehti on ”teollisuuden puolella ja ympäristöliikettä ja viherpiipertäjiä vastaan”. Todellisuudessa toimittajien aihevalintoja tai näkökulmia ei kuitenkaan uutispäällikön mukaan rajoiteta

”mielipidekäsiraudoilla”. Jos joku toimittaja haluaa painottaa työssään ympäristöasioita, se sopii hyvin, kunhan se tapahtuu ”normaalien uutiskriteerien” mukaan eikä ”riistäydy ohjelmanjulistukseksi”.

Tässä yhteydessä uutispäällikkö korosti useaan kertaan, että Kauppalehdessä voi tehdä myös ”yritysvastaisia” tai ”yritysten silmille sylkeviä” juttuja, tarkoittaen että myös jonkin yrityksen imagon kannalta kielteisistä asioista on lupa uutisoida. Tämä tuli esiin mm. Fortumin öljyvuoto-esimerkin yhteydessä: haastateltava luonnehti aiheesta tehdyn jutun näkökulmaa ”hyvin yritysvastaiseksi”.

Yrityskriittisenkin jutun ”koukun” pitäisi kuitenkin mieluiten perustua taloudellisiin näkökohtiin, eikä esimerkiksi pelkästään luontoarvojen pilaamiseen. Uutispäällikön näkemyksen mukaan ympäristövahinko ei yksinään kanna talouslehden jutunaiheena, muun muassa siksi että saman asian kertovat kaikki muutkin. Esimerkiksi Fortumin tapaus sai lehden huomion juuri siksi, että öljyvahinkoon liittyneen huonon tiedottamisen katsottiin vahingoittavan yritystä bisnesmielessä.

Lehden linja tulee esiin pääkirjoituksissa ja kirjoittajat ilmaisevat omia näkemyksiään alioissa ja kolumneissa. Uutispäällikkö pitää melko luonnollisena, että etusijalle linjauksissa nousevat kulloisenkin asian taloudelliset vaikutukset. Se ei kuitenkaan tarkoita, että automaattisesti ajettaisiin elinkeinoelämän tai jonkin yrityksen etua.

”Kyllä ihan samalla tavalla Kauppalehti ottaa ja haluaa ottaa kantaa ympäristöön, Jos ollaan tekemässä jotain, mä tietysti aina ajattelen negatiivisia asioita, mutta jotain typerää, niin me otetaan kantaa sitä vastaan, ja jos ollaan tekemässä jotain oikein niin voidaan sitten ottaa sen puolesta. Kuviteltua oikeeta asiaa tai kuviteltua väärää, tai arvioitua oikeeta ja väärää. (...) Kyllähän niissä nousee aina se talousaspekti ja mitkä sen vaikutukset on. Tehdään joku päätös ja mitkä sen vaikutukset on kansantalouteen, verotus kevenee tai nousee tai niin pois päin. Tai tehdään ydinvoimaratkaisuja tai muuta, mut et kyllähän se tulee se kannanotto ja sen pitääkin, lehden kannanoton tulla pääkirjoituksessa.”

Kysyin myös, onko etiikalla sijaa talouslehden agendalla. Uutispäällikön mielestä on, ilman muuta.

”Jos joku firma toimii eettisesti väärin, ajatellaan vaikka nyt työntekijöitä tai ympäristöä tai ihan mitä tahansa kohtaan törkeesti, niin kyllä se Kauppalehdessä uutinen on, eikä semmonen että siinä puolusteltais sitä firmaa. Se vaan pitää tehdä oikeiden periaatteiden mukaan, niinku tällaiset kiistatyyppiset hommat, että siinä kuullaan syyttäjiä ja syytettyä.”

6. Aineisto ja menetelmät – tutkielman toteutus

6.1 Aineisto

6.1.1 Mitä ja miten? Näin aineisto syntyi.

Tutkielman aineisto koostuu Kauppalehden ympäristöaiheisista kirjoituksista 1990-luvulla. Mukana on kaikkiaan 336 kirjoitusta. Aineisto on muodostettu käyttämällä monivaiheista otantaa. Mukana on aineistoa vuosikymmenen *joka toiselta vuodelta*, parittomilta vuosilta. Näiden viiden parittoman vuoden vuosikerroista olen käynyt läpi *joka kuukauden ensimmäisen täyden viikon lehdet* eli viisi lehteä jokaiselta kuukaudelta. Näistä noin 300:sta Kauppalehden numerosta olen poiminut aineistoon kaikki *otsikon perusteella ympäristöaiheisiksi* arvioimani kirjoitukset.

Keräsin aineiston kahdessa osassa, luotuaani ensin aineistoon tutustumisen perusteella kriteerit ”ympäristöjutulle”. Aluksi selasin läpi kunkin vuoden parittomien kuukausien lehdet ja käytin niistä löytyneitä ympäristöjuttuja materiaalina muodostaessani muuttujia sisällön erittelyä varten. Tämän jälkeen täydensin aineistoa selaamalla läpi myös parillisten kuukausien lehdet. Kaksivaiheisesta aineistonkeruusta oli hyötyä ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin ensimmäisen puolikkaan noin 160 juttua muodostivat hallittavan kokoisien nipun, johon pystyin tutustumaan riittävän perusteellisesti ennen lopullisten muuttujien ja niiden sisältöluokkien luomista. Toisekseen kahden aineistopuolikkaan vertaaminen toisiinsa toimi aineiston keruun *reliabiliteettitestinä* (esim. Eskola ja Suoranta 2000, 64.) eli auttoi todentamaan, että käyttämäni ympäristöjutun kriteerit ovat riittävän johdonmukaisia. Myös sisällön erittelyn toteutin kahdessa osassa varmistaakseni tulkintasääntöjeni luotettavuuden.

Käytin aineiston muodostamisessa kokonaisia viikkoja varmistaakseni, että eri viikonpäivinä julkaistuja lehtiä ja niihin kuuluvia liitteitä tulee aineistoon mukaan tasaisesti. Koska tarkastelluille viikoille osui juhlapäiviä, joihin lehti ei ilmestynyt (loppiainen, vappu, itsenäisyyspäivä), selasin aineistoa kerätessäni yhteensä 292 lehteä liitteineen. Kaikkiaan aineiston pohjana on siis noin neljännes kunkin vuosikerran lehdistä ja kahdeksasosa kaikista 1990-luvulla ilmestyneistä Kauppalehden numeroista.

Aineistossa ovat mukana kaikki *uutiset, muut artikkelit, kolumnit, pääkirjoitukset ja mielipidekirjoitukset*, joiden *otsikossa tai väliotsikoissa viitattiin ympäristöaihepiiriin*. Joissain

tapauksissa täydensin otsikoiden informaatiota lukemalla myös juttujen ingressejä tai alkukappaleita, varmistaakseni tulkinnanvaraisissa tilanteissa että kyse todella on ympäristöviittauksesta. Pääsääntöisesti riittävä lisätieto löytyi ensimmäisestä tekstikappaleesta otsikon tai väliotsikon jälkeen. Kolumnien ja pääkirjoitusten silmäily otsikkoa ja ingressiä pidemmälle oli yleensä välttämätöntä.

Edellä mainittujen tekstilajien lisäksi olen sisällyttänyt mukaan pääkirjoitussivun *Muut lehdet* -palstan katkelmat, lukuun ottamatta Lyhyesti-otsikon alta löytyneitä pätkiä, joita ei niiden otsikottomuuden takia olisi voinut analysoida samoin kuin muita juttuja. Aineiston ulkopuolelle rajasin myös ns. pörssipätkät eli päivittäiset yhden palstan selostukset korkojen, valuuttojen ja arvopaperimarkkinoiden kehityksestä sekä ns. Kolmossivun tytön palstan. Englannin- tai ruotsinkieliset tiivistelmät eivät sisälly aineistoon, koska niiden sisältö on lyhennetty lehden varsinaisista jutuista.

Aineiston kokoamisen alkuvaiheessa poimin mukaan myös jonkin verran rajatapauksia, joiden kohdalla valintakriteerejä tuntui olevan syytä tarkentaa. Nämä jutut tarjosivat hyvää aineistoa Kauppalehden ”ympäristöjutun” käsitteen rajaamiseen. Listasin ylös myös lehtien ja liitteiden sivumäärät voidakseni analyysivaiheessa katsoa, vaikuttiko sivumäärän (eli lehden resurssien) vaihtelu ympäristöjuttujen yleisyyteen eri ajankohtina.

Koska analyysini painottui määrälliseen havaintojen tuottamiseen, otoksen kokoa on tarpeen arvioida sen kannalta, onko siitä mielekästä laskea prosenttiosuuksia. Reilut 300 havaintoyksikköä riittävät tässä suhteessa hyvin, etenkin silloin kun prosentteja lasketaan koko aineistosta. Ristiintaulukoinnissa, eli esimerkiksi ajallisessa vertailussa, tilanne ei ole aivan yhtä hyvä. Siksi olen välttänyt tekemästä johtopäätöksiä prosenttiosuuksien perusteella silloin, kun prosentit on laskettu selvästi liian pienestä kokonaisluvusta. Tuloksia raportoidessani olen eräissä kohdissa ilmoittanut prosenttilukuja myös näissä tapauksissa niiden havainnollisuuden takia, mutta esitän samalla myös kokonaisluvut taulukoituina.

Otoksen sopivaa kokoa arvioitaessa on tarpeen miettiä myös, miten hyvin sen rakenne vastaa perusjoukon rakennetta eli tässä tapauksessa Kauppalehden kaikkia 1990-luvun numeroita.

Pertti Alasuutarin mukaan tilastollinen merkittävyys voi laadullisessa aineistossa tarkoittaa sitä, että tulosten voi olettaa olevan yleistettäviä suhteessa kuvitteelliseen perusjoukkoon: jos kerättäisiin

toinen vastaavanlainen tutkimusaineisto, tulokset olisivat samanlaisia. (Alasuutari 1993, 164-165.) Arvioin tämän toteutuvan oman aineistoni kohdalla varsin hyvin. Aineisto sisältää neljäosan kaikista käsittelemiä vuosikertoja lehdistä. Tuntuu kovin epätodennäköiseltä, että tämän otoksen ulkopuolelle jäisi olennaisia teemoja tai lähestymistapoja jotka eivät millään tavalla näy aineistossa. Joka tapauksessa aineisto tuntuisi antavan suhteellisen luotettavan yleiskuvan esimerkiksi Kauppalehden ympäristöjuttujen yleisimmistä aiheista ja näkökulmista.

Keskittyminen parittomiin vuosiin tosin merkitsee, että aineiston ulkopuolelle on saattanut jäädä yksittäisiä ympäristöön liittyviä uutisaiheita, joista on käyty laajaa keskustelua lyhyen ajanjakson sisällä. Toisaalta näitä uutispiikkejä on epäilemättä esiintynyt sekä aineistoon kuuluvina että väliin jääneinä vuosina. Tähän viittaa sekin, että ympäristöjuttujen määrä saman vuoden eri kuukausina vaihtelee voimakkaasti, nollassa yli kymmeneen juttuun. En katso tämän heikentävän aineiston luotettavuutta: kyse on uutistoiminnan perusluonteesta, joka väistämättä lyö leimansa tämänkaltaiseen aineistoon.

6.1.2 Miten määritellään ympäristöjuttu?

Kun tutkielman yhtenä lähtökohtana on konstruktionistinen ajattelu, käy ilmeiseksi, että myös tutkimuksen sisällä tehdyt määrittelyt ja jäsennykset muokkaavat olennaisesti sen tuottamia tuloksia. Tässä työssä keskeinen, tuloksia ohjaava määrittely on luonnollisesti ”ympäristöjuttu”: millaiset lehden kirjoitukset tässä työssä on katsottu ympäristöaiheisiksi tai ympäristöteemaa käsitteleviksi? Kriteerien luominen on eräänlainen määrittelykamppailu sekin. Tulosten kannalta on ratkaisevaa, millaisen ympäristökäsityksen tai -ajattelun pohjalta aineiston jutut on valittu. Koska tekemäni rajaukset osaltaan sanelevat työn tulokset, haluan avata ne tässä lukijan tarkasteltaviksi.

Käytin ympäristöjutun kriteerien määrittelyssä lähtökohtana niitä rajauksia, joiden avulla Pertti Suhonen kokosi oman tutkimuksensa Helsingin Sanomien ympäristökirjoittelua koskevan aineiston. Koska Kauppalehden aihepiirit ja näkökulmat poikkesivat jo esianalyysin perusteella selvästi Helsingin Sanomien aiheista ja näkökulmista, tarkensin ja muokkasin näitä kriteerejä monilta osin paremmin oman aineistoni erityispiirteisiin sopiviksi.

Suhonen lähtee rajauksessaan liikkeelle ajatuksesta, että *ympäristöaiheisen jutun otsikko viittaa eksplisiittisesti tai implisiittisesti ihmisen aiheuttamiin luonnon muutoksiin, joita pidetään*

haitallisina ihmisten tai luonnon kannalta. Ympäristöviittauksen tunnusmerkiksi käy jokin seuraavista:

1. Ympäristön tai luonnon saastuminen, pilaantuminen, tuhoutuminen, vahinko, uhka, riski tai ongelma.
2. Uhkan väistyminen ja tilanteen korjautuminen.
3. Toimet haitallisten muutosten estämiseksi tai vahinkojen korjaamiseksi, korvaamiseksi tai niistä rankaisemiseksi. (Suhonen 1994, 77.)

Suhonen oletti aineistoonsa poimituista otsikoista lisäksi, että huomattava osa lukijoista kytkisi ne ympäristökysymyksiin. Kriteerinä oli siis ”tämän päivän ympäristödiskurssi”: yleisesti hyväksytty tapa määritellä ja rajata ympäristön käsitettä. Suhosen mukaan tällainen *jaettu käsitys ympäristöstä* toimii sekä toimittajille että yleisölle tulkintakehyksenä, jonka varassa asioita ja tapahtumia rajataan joko ympäristöaihepiirin sisään tai sen ulkopuolelle. (mt., 78.)

”Tämän päivän ympäristödiskurssi” oli määrittelynä tarpeellinen, sillä huomasin itsekin monessa kohdassa pohtivani, millä perusteella esimerkiksi otsikkosanat *freoni* tai *uusio* muka tekevät otsikosta ympäristöaiheisen. Toisaalta kannoin huolta myös siitä, riittääkö oma aihepiirin tuntemukseni tunnistamaan kaikki mahdolliset ympäristökirjoitukset otsikkotasolta – Kauppalehdessäkin kirjoitetaan paljon esimerkiksi teknisistä innovaatioista. Ajatus jaetusta ympäristödiskurssista tarjosikin kaivattua lisätukea. Määrittäjäksi ei riittänyt vain oma yleissivistykseni tai aihepiiriin tuntemus, vaan oli oletettava, että ”huomattava osa lukijoista” tekisi saman tulkinnan. Teknisistä ratkaisuistakin mukaan päätyivät siis ne asiat, joiden arvioin yhdistyvän jaettuun ympäristödiskurssiin, kuten *sähköauto* ja *rikitön diesel*. Sen sijaan spesifimmät *siistaus* ja autojen *alumiinikorit* vaativat ympärilleen muita ympäristöviittauksia.

Suhonen tarkensi ympäristöjutun määritelmäänsä seuraavilla rajauksilla:

- Otsikossa mainitaan käsitteet ekologia, luonnonsuojelu, ympäristönsuojelu jne.
- Puhe luonnosta, kasveista, eläimistä tai ihmisen suhteesta luontoon vain, jos ne kytkeytyvät ihmisen luonnolle aiheuttamiin haittoihin tai luonnonsuojeluun.
- Rakennettu ympäristö (suunnittelu, suojelu, arkkitehtuuri...) sisältyy aineistoon vain, jos aihe liittyy samalla muihin ympäristönäkökulmiin.
- Luonnonkatastrofit huomioidaan vain, jos niiden yhteydessä viitataan ihmisen aiheuttamiin syihin.
- Energiapolitiikka huomioidaan vain, jos samassa yhteydessä viitataan energiantuotannon ympäristövaikutuksiin.

- Työterveys ja -turvallisuus eivät kuulu aineistoon, elleivät liity samalla muihin ympäristönäkökulmiin. (Suhonen 1994, 76-80.)

Suurin osa rajauksista oli sellaisenaan käyttökelpoisia myös Kauppalehden tapauksessa. Kohdan *rakennettu ympäristö* laajensin koskemaan myös puhetta kaavoituksesta ja lupamenettelyistä. Nämä jutut on siis rajattu aineiston ulkopuolelle, ellei niissä erikseen viitata myös muihin ympäristönäkökulmiin. Tein aineiston keruuvaiheessa myös useita muita tarkentavia rajauksia. Esittelen ne seuraavassa, sillä ne avaavat keskeisesti ympäristöjutun määrittelyyn liittyvää problematiikkaa.

Energiapolitiikkaan liittyvän rajauksen koin aluksi varsin ongelmalliseksi. Energiakysymyksistä kuten ydinvoimaratkaisusta, maakaasuputkien linjauksista, öljyn hinnasta ja saatavuudesta jne. kirjoitettiin Kauppalehdessä paljon, ja varsin usein niin, että ympäristönäkökulmiin ei viitattu jutuissa millään tavalla. Siksi Suhosen käyttämä rajausta tuntui epätydyttävältä: suurin osa koko energia-aihepiiristä tuntui jäävän aineiston ulkopuolelle ja siten kokonaan käsittelemättä. Kun ottaa huomioon energiakysymysten merkityksen ympäristökeskustelussa, asetelma tuntui jättävän olennaista informaatiota pimentoon.

Lopulta tajusin, että yritin itse asiassa tunkea Kauppalehden uutisointia oman ympäristöajatteluni muottiin: koska energia on ympäristön kannalta merkittävä kysymys, energiajuttujen tulisi sisältyä aineistoon. Päädyin noudattelemaan Suhosen antamaa suuntaviivaa: energia-aiheiset jutut ovat mukana aineistossa vain, kun niissä erityisesti viitataan ympäristönäkökulmaan – eli silloin, *kun lehti itse on määritellyt ne ympäristöteemaan liittyviksi*. Siis esimerkiksi: *Ydinvoima ja kaasuvähentävät eniten päästöt* (10.9.1993).

Niin sanottujen *vaihtoehtoisten energiamuotojen* (tuuli-, aurinko- ja vesivoima, bioenergia) osalta pohdin, pitäisikö kaikki viittaukset näihin energiamuotoihin lukea suoraan ympäristöjutuiksi. ”Vaihtoehtoisuus” tuntui liittyvän ne määritelmällisesti ympäristökysymykseen, ovathan ne herättäneet kiinnostusta lähinnä ympäristösyistä, vaihtoehtoina fossiilisille polttoaineille tai ydinvoimalle. Voisi siis ajatella, että tuulivoima sisältyisi *tämän päivän ympäristödiskurssiin*, vähintään siinä missä kierrätys ja freonitkin. Toisaalta tuuli- ja aurinkovoimasta kirjoitettiin Kauppalehdessä myös puhtaan teknisesti tai markkinoiden näkökulmasta, mainitsematta erityisesti ympäristönäkökohtia. Ongelman ratkaisemisessa sovelsin samaa logiikkaa kuin edellä: olennaista on se, mitkä asiat Kauppalehti itse liittyy ympäristöaihepiiriin. Siksi kelpuutin vaihtoehtoiset

energiamuodot mukaan vain, kun niiden yhteydessä muutenkin viitattiin ympäristöteemaan. Siis esimerkiksi: *Aurinkolämmöllä suuret säästöt* (6.11.1997; viitaten energiansäästöön).

Myös puhe *energian säästämisestä* vaati linjauksen. Energian säästö ei aina liity ympäristökysymyksiin. Esimerkiksi vuonna 1991 Persianlahden sota tuotti paljon energiansäästöön liittyvää uutisointia, jolla ei ollut yhteyttä ympäristöasioihin, vaan esimerkiksi huoltovarmuuteen. Siksi energian säästöä käsittelevät jutut ovat mukana vain, kun tekstistä käy ilmi, että taustalla ovat nimenomaan ympäristökysymykset.

Yritystoiminnan etiikkaa käsittelevät jutut ovat mukana aineistossa silloin, kun käsitettä käytetään laajassa mielessä, eli sillä ei viitata ainoastaan esim. pörssikaupan sisäpiirisääntöjen noudattamiseen. Näin siksi, että ”eettinen yritystoiminta” käsitteenä sisältää yhtenä osa-alueenaan myös ympäristöasiat. Siten vaikkapa rahastosijoittamiseen liittyvä otsikko *Gyllenberg Forum täyttyy eettisesti* (3.5.1999) on laskettu ympäristöteemaan liittyväksi.

Elintarvikkeiden turvallisuuteen liittyvät artikkelit poimin mukaan silloin, kun puheena oleva haitta oli alkuperältään lähtöisin ihmisen toiminnasta. Esimerkiksi jutut hormonilihasta tai virvoitusjuomaan joutuneesta dioksiinista kuuluvat aineistoon, mutta eläintaudit kuten BSE tai norjalaislohen virus eivät. Rajaus ei ole ongelmaton, sillä eläintautien leviäminen on sidoksissa tuotanto-oloihin ja jalostukseen, siis olosuhteiden osalta ihmisen aiheuttamaa. Toisaalta haitan alkuperä on biologinen. Lohivirus taas voisi olla tulkittavissa ympäristöuhkaksi silloin, kun tuonnin rajoituksen taustalla on esimerkiksi pelko taudin leviämisestä luonnonlohikantaan. Tässä tapauksessa ympäristöyhteyden pitäisi kuitenkin olla luettavissa jutusta.

Yksi ympäristöjutun kriteeri – ”yleiseen ympäristödiskurssiin” viitaten – voisi olla *isot ympäristökiistat*. Esimerkiksi keskustelu Vuotoksen tekoaltaan rakentamisesta on yksi 1990-luvun suurista ympäristökiistoista. Voiko Vuotoksesta puhua ilman ympäristökontekstia? Myös Helsingin Vuosaaren satamahanke sopisi tähän luokkaan. Kriteerin soveltaminen olisi kuitenkin vaatinut näiden kiistojen määrittelyä ennalta: mitkä tapahtumat ja hankkeet olivat tarpeeksi ”suuria”? En ryhtynyt tähän, vaan poimin kiistoihin liittyviä kirjoituksia aineistoon silloin, kun niissä suoraan viitattiin ympäristöaiheisiin, kuten Vuosaaren sataman ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn.

Myös puhe *luonnonvaroista* on mukana aineistossa vain, kun niiden yhteydessä erityisesti puhutaan ympäristöteemasta, esimerkiksi luonnonvarojen riittävyydestä tai pilaantumisesta: *Norjassa riittää*

öljyä vielä puoli vuosisataa (13.4.1993). Näin sain rajattua ulos aineistosta ne lukuisat jutut, joissa Kauppalehti käyttää luonnonvara-sanaa tarkoittaen öljyä, malmeja tai metsää puhtaasti teollisuuden raaka-aineena.

Tuotantoeläinten oikeudet ja kohtelu ovat mukana aineistossa silloin, kun puhutaan ongelmista eläinten kohtelussa, eläimille aiheutuvista haitoista tai asiaan liittyvästä vastustuksesta, konfliktista tai parannusehdotuksesta. Esimerkiksi turkistarhaus tai -kauppa ei siis sellaisenaan ole ympäristöaihe, mutta kuuluu mukaan jos sen yhteydessä viitataan em. näkökulmiin: *Turkistarhat tihutöiden kohteena myös Yhdysvalloissa* (5.6.1997)

Vihreän puolueen esiintyminen jutussa ei täyttänyt ympäristöjutun kriteereitä, vaan oli tarkistettava, liittyykö jutun aihe erityisesti ympäristöön vai politiikkaan yleisesti. Vastaavasti ympäristöministerin tai -ministeriön esiintyminen ei tehnyt jutusta automaattisesti ympäristöjuttua, koska ko. hallinnonala pitää sisällään myös esimerkiksi asuntopolitiikan.

Ympäristöteknologiaan, kuten vedenpuhdistukseen liittyviltä jutuilta vaadin ”yleisen ympäristödiskurssin” mukaista viittausta ympäristönäkökohtiin. Näin esimerkiksi kierrätys ja siitä johtuen myös paperinkeräys tai keräyspaperi ovat otsikkosanoina ympäristöviittauksia. Aineistoon kuuluvat siis ympäristötoimialaa käsittelevät jutut, jotka huomattava osa lukijoista luultavasti liittäisi ympäristöaihepiiriin: *Hadwaco solmi 15 miljoonan puhdistinlaitekaupat* (2.12.1997).

6.2 Työn toteutus

6.2.1 Menetelmänä sisällön erittely

Analysoin aineistoni käyttämällä *otsikkotason määrällistä sisällön erittelyä*. Pyrin kuvaamaan aineistoa kvantitatiivisesti kahdentoista erilaisen muuttujan avulla: laskemalla muun muassa erityyppisten aiheiden, näkökulmien ja toimijoiden esiintymisen yleisyyttä juttujen otsikoissa. Saadakseni yleiskuvan aineistosta ja vastatakseni mm. ympäristöjuttujen määrää ja laajuutta koskeviin kysymyksiin osa muuttujista kuvaa lehtijuttujen ulkoisia ominaisuuksia: journalistista statusta, otsikon palstamäärää, juttutyyppejä ja sijaintia lehdessä. Muut muuttujat liittyvät juttujen aiheisiin ja näkökulmiin.

Päädyn otsikkotason analyysiin, koska se mahdollisti yleiskuvan saamisen laajahkosta aineistosta niin, että työmäärä ei noussut pro gradu -työn mittakaavassa kohtuuttomaksi. Jos olisin valinnut

tarkemman tekstianalyysin, olisin joutunut luopumaan pyrkimyksestäni yleiskuvaan. Journalismin vakiintuneiden pelisääntöjen mukaan otsikko sisältää jutun olennaisimmat asiat: siitä käy ilmi aihepiiri ja näkökulma sekä tavallisesti ns. uutiskärki eli se, mitä uutta kerrottavaa aiheesta on.

Sisällön erittely ei ole yksittäinen, tarkkarajainen analyysimenetelmä vaan – Veikko Pietilän sanoin – ”joukko menettelytapoja, joiden avulla dokumenteista tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen tehdään havaintoja ja kerätään tietoja”. (Pietilä 1973, 54.) Pietilä luonnehtiikin menetelmää juuri havaintojen tekemisen ja niiden järjestämisen välineeksi.

Eskola ja Suoranta painottavat metodioppaassaan sisällön erittelyn kvantitatiivista luonnetta. Perinteisessä sisällön erittelyssä kuvataan heidän mukaansa kvantitatiivisesti tekstin tai muun kulttuurituotteen sisältöä. Tilastollinen sisällön erittely analysoi sitä, mitä tai miten jostakin asiasta on kirjoitettu tai puhuttu. Asetettuihin tutkimusongelmiin vastataan kvantitatiivisten mittaustulosten avulla. (Eskola & Suoranta 2000, 185.)

Numeroina ilmaistavat mittaustulokset eivät kuitenkaan useimmissa tapauksissa ole sisällön erittelyn lopullinen päämäärä. Vaikka tutkimuskohteen ominaisuuksista tuotetaan havaintoja nimenomaan niitä kvantifioimalla, kysymyksessä voi kuitenkin olla laadullinen analyysi, jonka päämääränä on aina ”arvoituksen ratkaiseminen”. (Alasuutari 1993, esim. 31.) Sisällön erittely toimii siis välineenä havaintojen tuottamiseen ja pelkistämiseen, minkä jälkeen on mahdollista edetä kohti koko aineistoa koskevia johtopäätöksiä. Alasuutari korostaakin, että laadullisen tutkimuksen kohdalla *havaintoja* ei saisi vielä pitää *tutkimustuloksina* – ne ovat kaksi eri asiaa. (mt., 60.)

Pertti Suhonen on tarkastellut sosiaalitieteissä käytyä keskustelua määrällisten ja laadullisten tutkimustapojen suhteesta erottamalla omasta lehtiaineiston sisällön erittelynä toteutetusta tutkimuksesta sekä määrällisiä että laadullisia elementtejä. Lehtijutuista (tai otsikoista) koostuva *aineisto*, joka on koottu tiettyjen sisältöä koskevien kriteerien perusteella, on luonteeltaan *laadullinen*. Aineistoa *analysoidaan ja kuvataan määrällisin menetelmin* – minkä perusteella päädytään lopulta tutkittavaa ilmiötä koskeviin *laadullisiin tulkintoihin ja johtopäätöksiin*. (Suhonen 1994, 76.) Lähestymistapa kuvaa hyvin myös omaa aineistoani ja sen analyysia.

Menetelmän rajoituksena on, että aineistoa käsitellään melko yleisellä pintatasolla. Kauppalehden ympäristökirjoittamiseen kuuluvien puhetapojen ja retoristen keinojen luotaaminen ei ole ollut mahdollista. Tekstien lähiluku toisi epäilemättä runsaasti lisäymmärrystä Kauppalehden

ympäristösuhteesta. Tätä aukkoa paikkasin osittain tarkastelemalla erikseen lehden toimituksellista linjaa valottavaa ympäristöaiheista mielipideaineistoa, eli pääkirjoituksia ja kolumneja.

Nämä parikymmentä tekstiä kävin läpi muuta aineistoa tarkemmin, hyödyntäen tekstejä kokonaisuudessaan ja tarkastellen sekä aihe- että näkökulmavalintoja. Pyrin systemoimaan myös tämän tarkastelun jaottelamalla tekstejä viiteen ryhmään niiden näkökulman ja tekstistä välittyvän ympäristösuhtautumisen perusteella. Muodostin ryhmät lukemalla tekstejä ja kokoamalla niitä yhdistäviä ja erottavia piirteitä. Jaottelu ei perustu tekstin piirteitä määrällisesti erittelevään lähilukuun, vaan varsin arkijärkisiin ja ilmeisiin havaintoihin tekstien kokonaisuudesta. Arvioin tämän työvaiheen antaneen minulle hyödyllistä lisäymmärrystä juuri ”arvoituksen ratkaisemista varten”. Kommentoiva aineisto on luonnollisesti erityisroolissa pyrkiessäni ymmärtämään Kauppalehden omaksumaa ympäristöpoliittista roolia.

6.2.2 Tutkimuskysymyksistä muuttujiksi

Sisällön erittelyä varten muodostin tutkimuskysymysteni ja aineistoon tutustumisen pohjalta joukon muuttujia. Niistä osa kuvaa aineiston määrällisiä, osa sisällöllisiä ominaisuuksia.

Työvaihe ei ollut mitenkään yksioikoinen. Uutisen tai reportaasin ”aihe” on vain harvoin määriteltävissä yhdellä tai edes parilla sanalla: uutinen ei kerro ”paperiteollisuudesta” vaan esimerkiksi ”paperiteollisuuden päästöjen vähentämisestä” tai ”paperiteollisuuden yrityskuvan kohentamisesta”. Kun juttu kertoo ”paperiteollisuuden päästöjen vähentämisen rajuista kustannuksista”, mukana on jo reilusti näkökulmaakin. Aihe ja näkökulma kietoutuvat toisiinsa ja myös määrittävät toisiaan. Ne on siis pilkottava pienempiin osatekijöihin ja löydettävä useita muuttujia, jotka kuvaavat jotakin tiettyä puolta niistä – ja samalla kertovat jotain olennaista Kauppalehden ympäristökirjoittelun eri puolista.

Veikko Pietilä on nostanut muuttujien valinnan ja määrittelyn kaikkein tärkeimmäksi sisällön erittelyä käyttävän tutkimuksen vaiheeksi – ja aivan aiheellisesti. (Pietilä 1973, 96.) Samaa aineistoa on mahdollista kuvailla lukemattomista eri näkökulmista. Luokittelurunkoa rakentaessaan tutkija rajaa jo varsin tarkkaan, millaista informaatiota aineistosta on kyseisen rungon turvin saatavissa tai millaisia havaintoja siitä tässä tutkimuksessa kyetään tuottamaan. Samalla luokittelu

on tietenkin aina luonteeltaan monimutkaisen maailman yksinkertaistamista. Keskeinen kysymys on, kuvaavatko muuttajat todella tutkimuskysymysteni tarkoittamia asioita.

Valitsin muuttajat ja rakensin niiden luokat pääosin tutkimuskysymysteni ja aineiston pohjalta, käyttäen kuitenkin osassa tukena myös Pertti Suhosen tutkimuksessaan käyttämiä muuttujia. Samalla on selvää, että taustavoimana vaikutti koko ajan yleinen aihepiirin ja sitä koskevan kirjallisuuden tuntemus.

Keskeiset kysymykset, joihin muuttujien tuli tarjota vastauksia, olivat:

- Millaista oli Kauppalehden ympäristökirjoittaminen 1990-luvulla?
- Tapahtuiko vuosikymmenen aikana määrällisiä ja sisällöllisiä muutoksia?
- Millaisen roolin Kauppalehti omaksui ympäristöpoliittisena toimijana?

Kun kysyin ”millaista oli Kauppalehden ympäristökirjoittaminen 1990-luvulla”, tai millaisen roolin lehti omaksui ympäristöpoliittisena toimijana, olen itse asiassa kiinnostunut useista osakysymyksistä.

Niitä ovat ainakin seuraavat:

- Mitä aiheita kuuluu ympäristökysymykseen?
- Mitä ympäristöongelmia tuodaan esiin ja millaisessa määräsuhteessa?
- Mistä ympäristöongelmat johtuvat?
- Miten niitä ratkaistaan?
- Kenen aluetta ne ovat? Kuka niitä aiheuttaa ja ratkaisee?
- Mitä elinkeinoelämän osa-alueita ympäristökysymys koskettaa?
- Miten ympäristökysymys vaikuttaa elinkeinoelämään?
- Millaiset tekijät tekevät ympäristöstä kiinnostavan juttuaiheen Kauppalehdelle?
- Miten ympäristöaihepiiriin suhtaudutaan lehden jutuissa?
- Miten aktiivisesti tai passiivisesti lehti käsittelee aihepiiriä?

Näiden kysymysten sekä aineistoon tutustumisen pohjalta muuttujalistani muodostui lopulta seuraavanlaiseksi. Muuttujien sisältöä on kuvattu tarkemmin tulosten raportoinnin yhteydessä, luvussa 7.

Määrälliset muuttujat

- 1) Juttujen laajuus
- 2) Juttutyypit
- 3) Sijainti lehdessä

Sisällölliset muuttujat / juttujen aiheet

- 4) Ympäristön osa-alueet
- 5) Ympäristöä kuormittavat prosessit
- 6) Toimialat
- 7) Toimijat

Sisällölliset muuttujat / juttujen näkökulmat

- 8) Ongelmanäkökulma
- 9) Syiden näkökulma
- 10) Keinojen näkökulma
- 11) Ympäristöpolitiikan näkökulma
- 12) Vaikutukset elinkeinoelämään

Muuttujien sisältöluokkien muodostaminen vaati melko pitkällistä tutustumista aineistoon, kokeiluja ja luokitteluharjoituksia. Selasin aineiston ensimmäistä puolikasta läpi ja listasin kunkin muuttujan kohdalla esiin nousevia ”vastausvaihtoehtoja” kunnes uusia ei enää tuntunut ilmaantuvan. Joidenkin muuttujien kohdalla käytin pohdinnan tukena myös ulkoisia lähteitä, kuten teollisuuden toimialalistauksia. Tiivistin listan sopiviksi luokiksi rakentamieni luokittelusääntöjen mukaan.

Kun esittelen tuloksia luvussa 7, olen havaintojen tiivistämiseksi ja selkiyttämiseksi yhdistänyt joitakin sisältöluokkia. Tulkintoja tehdessäni olen kuitenkin käyttänyt aina rinnalla alkuperäistä luokittelurunkoa, ja pyrkinyt näin varmistamaan, että yhdistäminen on perusteltua eikä vääristä tulkintoja. Kunkin muuttujan luokittelurungot on esitelty liitteessä 1.

Koska muuttujista huomattava osa on rakennettu Pertti Suhosen esimerkkiin tukeutuen, myös talouslehden ympäristöpuheen vertaaminen aiempiin, yleislehden ympäristökirjoittelua luonnehtiviin tutkimustuloksiin on mahdollista. Tämä tukee osaltaan pohdintaa taloussanomalehden ympäristöpoliittisesta roolista.

6.2.3 Analyysi ja sen luotettavuus

Analyysin perusyksikkönä olen käyttänyt juttujen otsikkoja (mahdollisine ylä- ja alariveineen) ja lisäksi väliotsikkoja silloin, kun ne sisälsivät muuttujan piiriin kuuluvia viittauksia. Tarvittaessa olen täydentänyt otsikoiden informaatiota jutun ingressistä tai tekstin alkukappaleista.

Analyysin luotettavuuden lisäämiseksi ja satunnaisten tulkintojen vähentämiseksi pyrin täsmällisiin luokittelusääntöihin. Kirjasin käyttämäni säännöt ylös kuvaukseksi siitä, millä ehdoilla tietyn havaintoyksikön voi sijoittaa kyseiseen luokkaan. Lisää luotettavuutta toi analyysin suorittaminen kahdessa osassa ja puolikkaiden vertaaminen toisiinsa. Menetelmä mahdollisti yhtäältä selvien luokitteluvirheiden tai epäjohdonmukaisuuksien havaitsemisen ja korjaamisen. Toisaalta se auttoi myös havaitsemaan kiinnostavia erikoistapauksia kuten tiettyjen aiheiden tai näkökulmien korostuminen tietyinä ajankohtana.

Määrällisten tulosten kuten prosentiosuuksien tuottamisen lisäksi käytin työkaluna havaintojen täsmällistä taulukointia, jonka avulla kehityskulut, erilaiset poikkeamat ja ”piikit” sekä niiden ajoittuminen nousivat aineistosta hyvin esiin.

Jo edellä olen maininnut seikkoja, joilla pyrin nostamaan analyysivaiheen luotettavuutta: muuttujien ja niiden saamien ”arvojen” huolellinen punnitseminen aineiston pohjalta, täsmällisesti kirjatut luokittelusäännöt ja jokaisen luokittelukierroksen suorittaminen kahteen kertaan. Näiden lisäksi olennainen tapa lisätä analyysin luotettavuutta on työvaiheiden esittely niin, että lukija näkee aineistoa käsitellyn systemaattisesti. Tämä vaatii argumentoinnin tueksi myös prosentiosuuksien tai frekvenssien esittämistä esimerkiksi taulukoiden muodossa, kuten teen luvussa 7.

Oma kysymyksensä on tällaisella tutkimusasetelmalla tuotetun analyysin yleistettävyys. Kertovatko analyysin tuottamat tulokset Kauppalehden ympäristökirjoittelusta 1990-luvulla, vai vain otokseen valikoituneista lehden numeroista? Entä kertovatko tulokset kenties jostain muustakin kuin Kauppalehden ympäristöjutuista, esimerkiksi taloussanomalehden suhtautumisesta ympäristöasioihin 1990-luvulla?

Alasuutari muistuttaa, että laadulliseen analyysiin kuuluu sellaisia piirteitä, jotka osaltaan poistavat tai ratkaisevat koko yleistettävyysongelman. Yksi näistä on ”raakahavaintojen” yhdistäminen ”metahavainnoiksi” (esim. teemoittelu tai tyypittely): havaintojen yhdistäminen ilmentää tutkijan

pyrkimystä tarkastella aihettaan yksittäistapausta yleisemmällä tasolla. (Alasuutari 1993, 196.) Itse asiassa siis jo havaintojen tuottamisen tulee laadullisessa tutkimuksessa tapahtua sellaisten periaatteiden mukaan, että tulosten voi olettaa pätevän muuhunkin kuin vain yksittäistapauksiin.

Olennaista onkin, että tutkija itse tekee selväksi lukijalleen, millä tavalla hän väittää tuloksillaan olevan yleisempää merkitystä. Alasuutari esittää myös, että itse asiassa laadullisen tutkimuksen yhteydessä ei pitäisi puhua *yleistämisestä*, ”koska sana on varattu lomaketutkimuksen käyttöön”. Sen sijaan voi eritellä sitä, miten tutkija osoittaa analyysinsä kertovan myös *muusta* kuin vain aineistostaan. (emt., 210.)

Tämän tutkielman aineiston muodostamisessa on pyritty siihen, että tulosten voi riittäväällä todennäköisyydellä ajatella kertovan lehden ympäristösuhteesta kautta 1990-luvun, eikä vain aineistoon valikoituneissa numeroissa. Siksi aineisto on melko laaja ja kattaa kahdeksasosan Kauppalehden kaikista 1990-luvulla ilmestyneistä numeroista.

Luvussa 7 vertaan analyysini tuloksia jatkuvasti aiempiin tutkimuksiin sanomalehtien ympäristökirjoittelusta, erityisesti Pertti Suhosen havaintoihin Helsingin Sanomista ja Satu Tienarin tuloksiin Talouselämä-lehdestä. Luvussa 8 olen pyrkinyt tutkielman johdantojaksoihin ja analyysin tuloksiin tukeutuen lausumaan myös joitakin yleisempiä havaintoja taloussanomalehden roolista – ja mahdollisista rooleista – ympäristöpolitiikan kehällä.

7. Kauppalehden ympäristökirjoittelu 1990-luvulla – tuloksia

7.1 Ympäristökirjoittelun laajuus ja painoarvo

7.1.1 Juttujen määrän kehitys

Työtä aloittaessani ennakoin, että Kauppalehden ympäristöjuttujen määrä olisi 1990-luvun aikana saattanut lisääntyä, sillä samaan aikaan yrityksissä tehty ympäristötyö lisääntyi voimakkaasti. Toisaalta 1990-luku oli useiden lähteiden perusteella ympäristöuutisoinnin tasaantumisen aikaa. Aineisto antoi selkeän tuloksen. **Ympäristöaiheisten juttujen kokonaismäärä pysyi melko tasaisena, ja pienin juttumäärä ajoittui vuosikymmenen puoliväliin.**

Tarkasteluvuodelta 1991 juttuja kertyi aineistoon 68 kappaletta ja vuodelta 1999 74 kappaletta. Kaikkein vähiten ympäristöjuttuja julkaistiin vuonna 1995, 54 kappaletta. Juttujen määrä vuotta kohden käy ilmi taulukosta 1. Erot ovat varsin pieniä ja paljolti selitettävissä uutispiikkeihin liittyvällä vaihtelulla: **ympäristöjuttujen määrä viikkoa kohden vaihteli kautta koko aineiston voimakkaasti.** Sen sijaan, että jutut olisivat jakautuneet tasaisesti, mukana on kultakin vuodelta sekä 1–3 ympäristöjutun viikkoja että 7–12 jutun viikkoja. Ennätys löytyy kesäkuulta 1999, jolloin Kauppalehti julkaisi samalla viikolla 15 ympäristöaiheista juttua.

Vaihtelun taustalta löytyy sekä isoja uutisaiheita, teemaliitteitä että jostain muusta ajankohtaisesta syystä aktivoitunutta tai passivoitunutta ympäristökirjoittelua. Esimerkiksi kesäkuun 1999 juttusumassa on mukana kaksi isoa uutisaihetta (Belgian ns. dioksiiniskandaali, 4 juttua, sekä KTM:n julkaisema selvitys Kioton ilmastopimuksen kustannuksista Suomelle, 5 juttua) sekä muutamia muita aiheita. Ilmiö liittyy luontevasti uutislehden toimintatapoihin, ja vastaa Pertti Suhosen havaintoa Helsingin Sanomien ympäristöuutisoinnista 1980-luvulla: myös hänen aineistossaan esiintyi runsaasti uutispiikkeihin liittyvää määrällistä vaihtelua.

Vuoden 1995 kohdalla on nähtävissä määrällinen notkahdus, jonka voisi tulkita olevan yhteydessä taloudelliseen lamaan. Lama järjestäisi uudelleen taloussanomalehden agenda ja jättäisi vähemmän tilaa muille aiheille. Toisaalta esimerkiksi Satu Tienarin pro gradu -työn mukaan talouslama ei vähentänyt Talouselämä-lehden ympäristökirjoittelua, ja ympäristöjuttuja oli 1990-luvulla selvästi enemmän kuin edellisellä vuosikymmenellä. (Tienari 2000, 36-37.)

Kokonaiskuvan saamiseksi tarkastelin juttujen määrän kehitystä myös suhteessa kunkin vuoden lehtien kokoon ja liitteisiin. Koska otoksen lehtien kokonaismäärä kultakin vuodelta, lehtien sivumäärä ja liitteiden määrä vaihtelevat, paras juttujen yleisyyden mittari on ympäristöjuttujen määrän suhde kokonaissivumäärään (Taulukko 1.). Tämä tarkastelu osoittaa, että vuoden 1995 juttujen vähäisyys ei johdu lehden sivumäärän vähenemisestä, vaan ympäristöjuttujen esiintymistiheys oli tuolloin selvästi pienempi kuin kaikkina muina tarkasteluvuosina. Muina vuosina esiintymistiheys on varsin tasainen, mikä tuntuisi tukevan päätelmää siitä että ympäristöjuttujen määrä ei 1990-luvulla merkittävästi muuttunut suuntaan eikä toiseen.

Taulukko 1. Ympäristöjuttujen määrä suhteessa lehtien kokonaissivumäärään.

Vuosi	Ympäristöjuttuja, kpl	Lehden sivuja aineistossa	Sivuja / ympäristöjuttu
1991	68	2072	30,5
1993	62	1822	29,4
1995	54	2010	37,2
1997	78	2112	27
1999	74	2196	29,7
Yhteensä	336	10212	30,4

Laskin erikseen myös liitteissä ilmestyneet jutut, koska halusin nähdä miten suuri osuus liitteiden yleistymisellä oli juttujen kokonaismäärän kehityksessä. Liitteillä tarkoitan lähinnä vuosina 1995–99 ilmestyneitä Extra-teemaliitteitä, joilla Kauppalehti houkutteli tietyn alan mainostajia ja syventyi samalla ko. teemaan myös journalistisesti. Vuonna 1993 erillisiä liitteitä ei ilmestynyt. Vuonna 1991 Kauppalehti julkaisi kerran viikossa 12-sivuista Pörssi & rahoitus -liitettä, joka keskittyi markkinainformaatioon eli kurssi-, valuutta- ja korkokehityksen seurantaan. Myöhemmin vastaavat tiedot julkaistiin osana runkolehteä erillisillä pörssisivuilla.

Extra-liitteitä oli kunkin kolmen vuoden aineistossa viisi. Liitteiden jutut olivat laajoja, aikakauslehtimäisiä ilmiöjuttuja ja erottuivat aineistosta omaksi ryhmäkseen. Merkittävimmin liitteet näkyvät vuoden 1997 aineistossa: koko vuoden jutuista (78 kpl) huomattava osa (13 kpl) ilmestyi liitteissä. Seikka luo selkeästi leimansa tämän vuoden aineistoon, olihan liite-juttujen määrä muina vuosina vähäinen tai niitä ei ollut ollenkaan. Se myös selittää osaltaan juttujen ennätysellisen määrän ko. vuonna. Ilman liitteitä ennätys olisi jäänyt kauas.

7.1.2 Ympäristöjuttujen laajuus

Ympäristöjuttujen laajuutta selvitin sen perusteella, kuinka monen palstan leveydeltä jutut oli taitettu sivuille (Taulukko 2.). Laskin erikseen kunkin palstaleveyden (1–7 palstaa) esiintymisen aineistossa. Leveydessä ovat mukana kuvat ja grafiikat silloin, kun ne on sijoitettu otsikon viereen.

Palstamäärä ei tietenkään automaattisesti kerro jutun koosta: sekä yhden että seitsemän palstan juttuja löytyy monen mittaisia. Toinen mahdollisuus juttujen koon selvittämiseksi olisi ollut palstamillimetricien mittaaminen. Antamaansa lisätietoon nähden menetelmä olisi ollut niin työläs, että päätin tyytyä palstamäärien laskemiseen. Katson sen antavan tässä yhteydessä riittävän käsityksen juttujen laajuudesta. Viiden palstan jutut ovat vain harvoin lyhyempiä kuin kaksi- tai kolmpalstaiset. Lisäksi jutun palstaleveys kertoo sen huomioarvosta lukijoille sekä jutun painoarvosta lehden agendalla – miten merkittävänä aihetta on toimituksessa pidetty.

Yli kolmasosa (36 %) jutuista oli yksi- tai kaksipalstaisia. Laajoja artikkeleita, jotka oli taitettu koko sivun leveydeltä eli seitsemälle palstalle, oli viidesosa (21 %) jutuista. Kaiken kaikkiaan variaatio oli suurta: mukaan mahtui sekä pikku-uutisia, keskikokoisia ”perusuutisia” että isoja ilmiöjuttuja. **Minkään juttukoon ei voi väittää erityisesti korostuvan, joskin ääripäät – yhden palstan pikkujutut (21 %) ja seitsemän palstan artikkelit – nousivat esiin.** Yksipalstaisista lähes kolmannes kertyi tosin Muut lehdet -palstan jutuista. Lisäksi mukana on isompien juttukokonaisuuksien kainalojuttuja.

Seitsemän palstan juttuja oli aineistossa karkeasti kahta lajia: sisäsivujen isot uutiset (*Thaimaassa suomalaisyhtiöille huomattavat ympäristömarkkinat*, 11.8.1995) ja koko sivun mittaiset, tavallisimmin lehden takasivulle sijoitetut ilmiöjutut (*Irlantilainen paperinkierrättäjä nousi maailman huipulle*, 5.10.1995). Vuoden 1991 aineistossa näitä takasivun juttuja oli kuusi, muina vuosina yksi tai kaksi.

Juttujen koossa on otosvuosien välillä selviä eroja. Vuonna 1991 ympäristöjuttujen painopiste oli selvästi isoissa juttukokonaisuuksissa, ja yksipalstaisia oli puolestaan vähemmän (6 kpl). Vuosi 1993 poikkesi muista sikäli, että kaikkein isoimpia ja kaikkein pienimpiä juttuja oli vain muutama, 2–5 palstan juttuja taas tavallista enemmän eli 12–13 kutakin. Vuosina 1995, 1997 ja 1999 juttujen koon jakauma noudatti samaa linjaa kuin aineistossa keskimäärin: jutut olivat tavallisimmin joko yksi- tai seitsemänpalstaisia.

Tietyn vuoden jutuille laskettu keskimääräinen palstamäärä tukee havaintoja. Keskiarvo pysyttelee tasaisesti välillä 3,4–3,7, lukuun ottamatta vuotta 1991, joka erottuu joukosta selvästi. Tuolloin ympäristöaiheista kirjoitettiin keskimäärin 4,4 palstan leveydeltä.

Eroa juttujen koossa voi selittää kahdella tavalla. Kysymys voi olla muutoksista lehden taittokäytännöissä tai ympäristöaiheille annetussa painoarvossa. Yksipalstaisten juttujen lisääntyminen vuosikymmenen puolivälissä näyttäisi kielivän taittokäytännön muutoksesta, mahdollisesti kevyempään ja ”luettavampaan” suuntaan jossa lukijaa halutaan palvella nopeasti silmäiltävällä lyhyellä aineistolla. Toisaalta esimerkiksi vuoden 1991 ja sen laajojen seitsenpalstaisten juttujen kohdalla kyse voi olla myös painoarvon muutoksesta. **Voi ajatella, että 1980-luvun aktiivinen ja jatkuvasti kasvanut ympäristöuutisointi heijastui Kauppalehdenkin sivuilla vielä aivan 1990-luvun alussa laajojen – ja sävyltään usein innostuneiden – ympäristöjuttujen muodossa.** Vuosikymmenen kuluessa innostus ainakin määrällisesti arvioituna tasaantui, ja myös juttukoot solahdivat osaksi arkista uutisvirtaa.

Taulukko 2. Ympäristöjuttujen palstamäärät eri aineistovuosina.

Vuosi	1 p	2 p	3 p	4 p	5 p	6 p	7 p	Muut**	Jutut yhteensä
1991	6	9	9	9	10	3	19	3	68
1993	2	13	12	12	12	1	4	5	61
1995	16	9	4	6	4	1	15	0	55
1997	24	8	9	3	9	1	21	3	78
1999	21	14	8	4	10	3	12	2	74
Yhteensä	69	53	42	34	45	9	71	13	336
<i>Prosenttia*</i>	20,5	15,8	12,5	10,1	13,4	2,7	21,1	3,9	100 %

* Juttujen kokonaismäärästä

** Tietolaatikoita ym. epätavallisia leveyksiä

7.1.3 Lisääntyvä mielipideaineisto

Tarkastelin erilaisten juttutyyppeiden esiintymistä aineistossa kommentoivan ja mielipideaineiston kautta. Mielipideaineistoon laskin mukaan pääkirjoitukset, mielipidekirjoitukset, kolumnit sekä pääkirjoitussivun *Muut lehdet* -palstan (vuosina 1991 ja 1993 *Suoraan sanoen* -palsta). Nämä

juttutyypit ovat kiinnostavia, koska niissä kirjoittajat tuovat esiin asenteita ja mielipiteitä aivan toisin kuin uutisteksteissä. Erityisesti kolumneissa sallitaan hyvinkin suorasanainen mielipiteenilmaus. *Muut lehdet* -palstaa pidin kommentoivana aineistona siksi, että palstalle tyypillisesti poimittiin katkelmia muiden lehtien pääkirjoituksista tai kolumneista, ei niinkään uutisista. Palstan rooli Kauppalehdessä oli mielestäni juuri kommentoiva: nostettiin esiin näkökulmia, jotka tukivat tai kyseenalaistivat jostain ajankohtaisesta aiheesta esitettyjä väittämiä.

Muita juttutyyppejä, kuten uutisia, reportaaseja, uutistaustoja tai kysymyspalstoja en eritellyt. Kauppalehti on uutislehti, jonka tyyliin kuuluu, että taustoittavakin aineisto pyritään kirjoittamaan uutismuotoon. Myös reportaaseihin ja henkilöjuttuihin haetaan mieluusti uutiskärki. Toki joukosta löytyy myös ääripäitä, puhdasoppisia uutisia ja reportaaseja. Koska rajanveto juttutyyppeiden välillä olisi valtaosassa aineistoa ollut vaikeaa, katsoin, että laajempi juttutyypierottelu ei olisi tuonut työhöni keskeistä lisäinformaatiota.

Aineiston jutuista vajaa viidennes (19 %) oli mielipideaineistoa. Näiden juttujen suhteellinen osuus kasvoi selvästi 1990-luvun aikana. Vuoden 1997 aineistossa useampi kuin joka neljäs juttu kuuluu tähän ryhmään (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Mielipideaineiston osuus ympäristöjutuista.

Vuosi	Mielipideaineisto, kpl	Mielipideaineisto, %	Jutut yhteensä
1991	3	4,4	68
1993	9	14,5	62
1995	11	20,4	54
1997	23	29,5	78
1999	16	21,6	74
Yhteensä	62	18,5	336

Mistä mielipideaineiston lisääntymisessä on kysymys? Yleistyiö mielipideaineisto lehdessä kaiken kaikkiaan? Vai tuliko ympäristöstä 1990-luvun aikana entistä enemmän aihe, johon Kauppalehdessä haluttiin ottaa kantaa? Tätä puolta avaa tarkastelu juttutyypeittäin.

Osittain kyse oli lehden rakenteeseen ja erityisesti pääkirjoitussivun taittoon liittyvistä muutoksista, jotka lisäsivät mielipideaineistolle tarjoutuvia paikkoja lehdessä. Aineiston mielipidejutuista joka kolmas (31 kpl) oli *Muut lehdet* -palstan katkelmia. Vuosina 1991 ja 1993 muita lehtiä siteerattiin

yksi kerrallaan pääkirjoitussivun oikeassa alanurkassa. Vuonna 1995 sivun taittoa oli muutettu niin, että siteeraukset saivat tilaa sivun koko oikeanpuolimmaisesta palstan verran, tavallisesti pari-kolme pätkää lehteä kohden. Muut lehdet -pätkestä valtaosa, 19 kappaletta, kertyikään vuosilta 1995–99. Pääkirjoituksen alapuolella Kauppalehti julkaisi 1990-luvulla lyhyitä *kommentteja* ajankohtaisiin aiheisiin. Näitä kommentteja aineistoon kertyi kahdeksan, joista kuusi vuosilta 1997 ja 1999.

Aineiston perusteella ympäristöaiheiden käsittely mielipideaineistossa lisääntyi myös niillä palstoilla, joiden rakenteessa tai taitossa ei tapahtunut muutoksia. *Kolumneja* oli aineistossa 15 kappaletta, näistä 11 vuosilta 1997 ja 1999. Kauppalehti julkaisi kolumneja 1990-luvulla lähinnä pääkirjoitussivulla, yhden joka numerossa. Kaikki aineiston ympäristöaiheiset kolumnit yhtä lukuun ottamatta ilmestyivät tällä samalla juttupaikalla, joten juttutyypin yleistymisestä 1990-luvulla ei ole kysymys. Huomionarvoista on, että näin pienessä ympäristöaiheisten kolumnien joukossa peräti viisi oli päätoimittaja Lauri Helven kirjoittamia – siis varsin arvovaltaisiksi laskettavia kannanottoja. Toinen aktiivinen ympäristökolumnisti oli Tukholman- ja Brysselin-kirjeenvaihtajana toiminut Auli Mauno. Palaan mielipideaineiston aiheisiin ja näkökulmiin tarkemmin luvussa 7.4.

Pääkirjoituksen aiheeksi ympäristö nousi tarkastelujaksoilla seitsemän kertaa. Näistä kaksi ilmestyi lehden liitteissä. Voi olla sattuma, että viimeiselle aineistovuodelle osui peräti kolme pääkirjoitusta. Toisaalta myös tämä havainto on linjassa ympäristöaiheisen mielipideaineiston yleistymisen kanssa.

Lehden ulkopuolisten kirjoittajien *mielipidekirjoituksia* aineistossa on 11 kappaletta. Ne jakautuivat tasaisesti eri vuosille. Käytännönä näyttää olleen, että mielipidepalstalla julkaistiin lähinnä tekstejä, jotka kommentoivat lehdessä aiemmin julkaistuja artikkeleita. Kiinnostavan lisän tähän joukkoon tuo Helsingin Sanomien pitkäaikaisen ympäristötoimittajan Antti Vahteran kirjoitus (*Ympäristötoimittaja täyttää tiedotusaukon*, 7.12.95), jossa hän kommentoi päätoimittaja Helven kritiikkiä ympäristöjournalismia kohtaan.

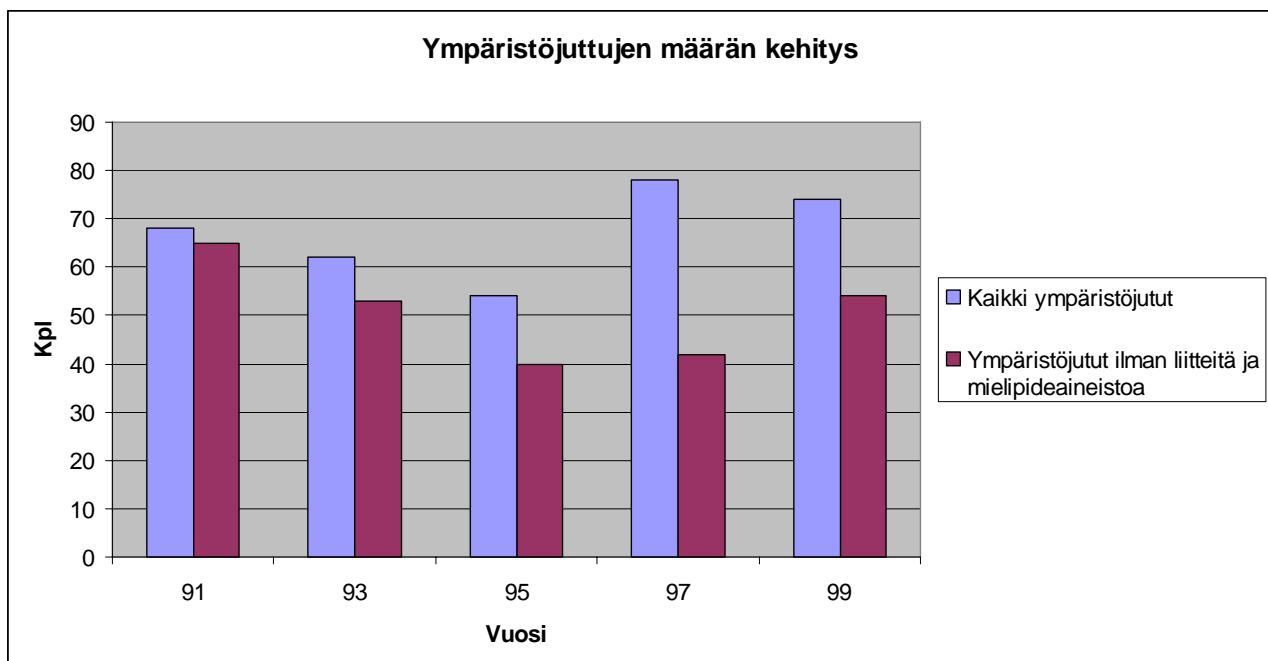
Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siis siltä, että **ympäristöstä tuli 1990-luvun kuluessa aihe, jota Kauppalehden mielipideaineistossa haluttiin kommentoida yhä aktiivisemmin.**

Juttulajien määrän muutosta voi tarkastella myös toisesta näkökulmasta. **Samalla kun mielipideaineiston suhteellinen osuus kasvoi, ympäristöaiheita käsittelevien uutisten ja reportaasien suhteellinen osuus vastaavasti väheni** (Kuvio 7). Näin tarkasteltuna Kauppalehden ympäristöuutisoinnin määrä oli siis 1990-luvulla laskusuunnassa, mutta alkoi jälleen nousta

vuosikymmenen loppua kohden. Kaikkiaan Kauppalehden ympäristökirjoittelun painopiste näyttäisi 1990-luvun aikana siirtyneen uutisoinnista kommentointiin.

On kiinnostavaa, että vuosi 1991 erottuu aineistosta esiin aivan omanlaisenaan: lähes kaikki ympäristöaiheita käsitelleet jutut olivat silloin nimenomaan runkolehdeissä ilmestyneitä uutis- ja ilmiöjuttuja. Havainto tukee ajatusta 1980-luvun aktiivisen ympäristöuutisoinnin ulottumisesta Kauppalehdessä niukasti 1990-luvun puolelle. Vuoden 1997 huippulukema, 78 ympäristöjuttua, taas kertyi lähes puoliksi vilkkaasta ympäristökeskustelusta – mielipideaineistosta ja liitteiden erikoisjutuista. Uutisaineiston määrä oli itse asiassa aineiston toiseksi pienin.

Kuvio 7.

7.1.4 Ympäristöjutut uutisetusivulla

Selvitin ympäristöjuttujen painoarvoa Kauppalehden agendalla laskemalla, kuinka moneen ympäristöaiheiseen kirjoitukseen lehden uutisetusivulla (Kauppalehdessä sivu 3) viitattiin. Nosto etusivulle kertoo, että aihe on todella noussut lehden agendalle ja sitä pidetään lukijoiden kannalta merkittävänä. Painoarvosta kertovat tietenkin myös juttujen laajuus ja sijoittelu, sekä ympäristöaiheen nouseminen statukseltaan tai huomioarvoltaan korkeille palstoille kuten

pääkirjoituksen aiheeksi tai kokonaisen sivun artikkeliksi (Taulukko 4.). Näitä näkökulmia olen tarkastellut edellisissä luvuissa.

Uutisetusivulle oli nostettu kaikkiaan 29 juttua eli vajaa kymmenesosa koko aineistosta (9 %). Ilman vertailuaineistoa ei voi arvioida, onko luku paljon vai vähän suhteessa muihin aihepiireihin. Jotain osviittaa kuitenkin saa katsomalla tarkemmin etusivun juttujen kokoa.

Suurin osa ympäristöjutuista noteerattiin Kauppalehden etusivulla yhden palstan vinkillä eli ns. indeksillä (20 aihetta 29:sta). Merkittävistä uutisaiheista oli siis lehden näkökulmasta kysymys vain harvoin. Yleisimmin ympäristöaiheet näyttivät palvelevan etusivulla tuomassa siihen runsautta ja laajentamassa aiheiden kirjoa; uutisten lisäksi monet nostot liittyivät reportaaseihin ja ilmiöjuttuihin. Koko lehden pääuutiseksi ympäristöjuttu nousi tarkasteltuina ajankohtina kolme kertaa, kahdesti vuonna 1993 ja kerran vuoden 1997 aineistossa. Tarkastelen etusivun juttujen aihevalikoimaa lähemmin luvussa 7.4.

Ympäristöaiheiden määrä lehden uutisetusivulla pysyi 1990-luvun suhteellisen tasaisena. Aiheiden painoarvo etusivulla näyttäisi kuitenkin 1990-luvun puolivälin jälkeen hiukan vähentyneen. Vuosien 1991 ja 1993 yhteensä 11 etusivun vinkistä 3 oli yksipalstaisia ja loput 8 vähintään kaksipalstaisia tai isompia. Vuodesta 1995 eteenpäin ympäristöaiheet noteerattiin etusivuilla lähes pelkästään yhden palstan vinkkeinä. Vuosien 1995, 1997 ja 1999 yhteensä 18 vinkistä ainoastaan yksi oli etusivulla taitettu laajemmin kuin yhdelle palstalle (em. pääuutinen).

Havainto on samansuuntainen kahden edeltävissä luvuissa esitetyn havainnon kanssa: lehden takasivun reportaasipaikalle ympäristö mahtui vain harvoin vuoden 1991 jälkeen, ja samalla kun ympäristöaiheisen mielipideaineiston määrä 1990-luvun kuluessa kasvoi, aihepiiriä käsittelevien asia- ja uutisjuttujen suhteellinen osuus väheni.

Taulukko 4. Korkeaa journalistista statusta ilmaisevat jutut.

Vuosi	Jutut uutisetusivulla	Pääkirjoitukset	Takasivu	Yhteensä	Jutut yhteensä
1991	7	0	6	13	68
1993	4	1	1	6	62
1995	6	2	2	10	54
1997	4	1	1	6	78
1999	8	3	2	13	74
Yhteensä	29	7	12	48	336

7.2 Kauppalehden ympäristöjuttujen aihepiirit

7.2.1 Mistä ympäristöaiheista kirjoitettiin?

Selvitin erilaisten ympäristöongelmien näkymistä Kauppalehden sivuilla kahden eri muuttujan avulla. *Ympäristön osa-alueet* -muuttuja tuo esiin ympäristöhaittojen kohdistumisen johonkin tiettyyn elollisen tai elottoman luonnon osaan, kuten metsään, vesistöihin tai eläimiin. *Ympäristöä kuormittavat prosessit* -muuttuja taas kuvaa inhimillistä toimintaa näiden haittojen takana: päästöjä ilmaan, jätteen tuottamista, haitallisten aineiden leviämistä onnettomuuksien yhteydessä, luonnonympäristön muuttamista esimerkiksi rakentamalla jne.

Määrällisten tulosten kuten prosentiosuuksien tuottamisen lisäksi käytin työkaluna havaintojen täsmällistä taulukointia, jonka avulla erilaiset poikkeamat ja piikit sekä niiden ajoittuminen nousivat aineistosta hyvin esiin. Vertaan tuloksia Pertti Suhosen Helsingin Sanomien 1980-luvun ympäristökirjoittelua koskeviin tuloksiin. Analyysissa käytetyt muuttujien sisältöluokat on esitelty liitteessä 1. Tulosten raportointia varten olen yhdistellyt joitakin sisältöluokkia. Tämä oli tarpeen etenkin osa-alueet-muuttujan kohdalla: alkuperäisessä 14 sisältöluokan listassa huomattava osa luokista osoittautui liian spesifeiksi ja niihin osui vain yksittäisiä hajamainintoja.

Osa-alue-muuttujan avulla tarkasteltuna Kauppalehden ympäristöpuhe oli 1990-luvulla huomattavasti yleisluontoisempaa kuin Helsingin Sanomien 1980-luvulla. Kauppalehden ympäristöjuttujen otsikoista hiukan yli puolessa (54 %) viitattiin johonkin tiettyyn ympäristön osa-alueeseen tai ympäristöön yleiskäsitteenä. Lähes puolet näistä otsikkomaininnoista (45 %) sisälsi sanan ”ympäristö”, erittelemättä tarkemmin mitään tiettyä ympäristön osa-aluetta. Tyypillisiä otsikoita, joissa ympäristö mainitaan yleiskäsitteenä, ovat *Ympäristöasiat on sidottava taloudelliseen suunnitteluun* (4.3.1991) tai *Kilpailukyky otettava huomioon ympäristöasioissa* (12.4.1991).

Toinen puolikas maininnoista nimesi jonkin tietyn ympäristön osa-alueen. Eniten mainintoja saivat **metsät, ilma ja ilmasto** sekä **luonnonvaraiset ja tuotantoeläimet**. Pienempiä esiin nousseita osa-alueita olivat luonto yleiskäsitteenä, vesistöt ja pohjavesi sekä ihmisen terveys.

Ero Pertti Suhosen Helsingin Sanomien ympäristökirjoittelua koskevaan aineistoon on huomattava. Suhosen 1980-luvun aineistossa vain reilu neljäsosa (27 %) osa-alue-muuttujan maininnoista

viittasi ympäristöön yleiskäsitteenä. Valtaosa otsikoista liittyi tiettyyn ympäristön osa-alueeseen, ja mainittujen osa-alueiden kirjo oli huomattavan laaja. Suhosella oli käytössä 21-kohtainen luokittelurunko, joka sisälsi melko tarkkojakin osa-aluejärjittelyjä (joet ja kosket; erämaat, lehdot ja suot). Kauppalehdessä tarkkaan määriteltäviin ympäristö osa-alueisiin viitattiin selvästi harvemmin. Analyysin tulokset olikin mahdollista tiivistää mielekkäästi kahdeksaan sisältöluokkaan (Taulukko 5.).

Kiinnostavaa on, että 1990-luvun mittaan **tiettyjen ympäristön osa-alueiden mainitseminen otsikkotasolla lisääntyi**. Osa-alueita mainitsevien juttujen kokonaismäärä myös kasvoi vuosien 1991 ja 1999 välillä.

Taulukko 5. Ympäristön osa-alueiden esiintyminen otsikoissa.

Osa-alue	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*
"Ympäristö" yleensä	25	14	21	16	17	93	45,4
Metsät	1	10	9	9	8	37	18,1
Ilma ja ilmasto	2	0	3	6	7	18	8,8
Luonnonvaraiset ja tuotantoeläimet	3	4	2	6	2	17	8,3
"Luonto"	1	1	1	8	2	13	6,3
Vesistöt ja pohjavesi	1	0	7	3	1	12	5,9
Ihmisen terveys	1	0	0	1	8	10	4,9
Muut (säteily, melu, ympäristön siisteys)	0	3	0	0	2	5	2,4
Maininnat yhteensä	34	32	43	49	47	205	100
N	68	62	54	78	74	336	
Otsikoita, joissa osa-alue mainittu	32	24	37	45	44	182	

* Maininnoista

Kauppalehden otsikoissa mainituista ympäristön osa-alueista metsä oli 1990-luvulla ehdoton ykkönen. Lähes viidesosa, 18 % maininnoista, liittyy metsiin. Ajallisesti maininnat jakautuvat tasaisesti koko vuosikymmenelle, aivan ensimmäistä aineistovuotta lukuun ottamatta. Vuoden 1991 aineistosta metsään liittyviä ympäristöjuttuja löytyi vain yksi, päätoimittaja Hannu Olkinuoran kolumni *Metsät lahoavat*, jossa pohdittiin happosateiden ja metsäkuolemien todellisia vaikutuksia metsien kasvuun (9.1.1991).

Lähemmässä tarkastelussa metsäkeskustelu näyttää rakentuneen karkeasti kahdesta aihepiiristä. Ensinnäkin esillä oli ympäristöjärjestöjen kritiikki metsänhoitomenetelmiä kohtaan ja aiheeseen liittyvä teollisuuden vastakampanjointi (*"Avohakkuuvapaat" paperit tulevat*, 5.11.1995 sekä 11 muuta juttua). Toisekseen uutisoitiin metsien sertifiointista ja sen menetelmiin ja kriteereihin liittyvistä kiistoista (*Brittiyritys hyväksyi suomalaisen metsäsertifiointin*, 5.8.1999 sekä 12 muuta juttua). Muut metsäaiheiset kirjoitukset käsittelevät mm. hallinnossa käytyä keskustelua metsien suojelusta ja hoidosta (*Metsänhoitomaksut muuttumassa tilakohtaisiksi*, 6.5.1997).

Seuraavaksi eniten mainintoja saivat ilma ja ilmasto sekä luonnonvaraiset ja tuotantoeläimet, molemmat noin 8 % tiettyyn osa-alueeseen liittyvistä maininnoista. Ilmaston lämpeneminen nousi Kauppalehden aiheeksi vuosikymmenen puolivälissä (esim. *Ympäristöjärjestöt uhkaavat nostaa syytteitä ilmastonmuutoksesta*, 6.4.1995). Aineiston alkupuolen pari mainintaa liittyvät muihin ilmansaasteisiin (*Meksiko ottaa jo saasteongelman vakavammin*, 9.4.1991).

Vuosikymmenen lopun eläinaktivismi näyttää nostaneet **tuotantoeläimet** vilahtamaan myös Kauppalehden ympäristöaiheisissa otsikoissa: *"Myös nahkateollisuus tukee mielekästä eläintensuojelua"* (11.6.1999).

Ympäristön osa-alueita koskevien mainintojen taulukointi nosti aineistosta esiin myös joitakin muita kiinnostavia tietoja. Vuonna 1995 erityistä huomiota näyttää saaneen **vesi**. Seitsemästä jutusta neljä käsitteli käytännössä ympäristötekniikan markkinoita, esimerkiksi otsikolla *Kaunaksen vesihuoltoon 123 miljoonan rahoitus* (8.9.1995). Näkökulma sopii yksiin Satu Tienarin ajatuksen kanssa: talouslaman jälkimainingeissa ympäristötekniikan kasvavat markkinat kiinnostivat talouslehteä yhtenä mahdollisena selviytymisstrategiana.

Luontoon ja ekosysteemiin viittaavia mainintoja esiintyi erityisesti vuoden 1997 aineistossa. Jutut liittyivät lähinnä EU:n Natura-suojelualueisiin, ja usein välillisesti tai suoraan myös suomalaiseen metsäkeskusteluun (*Koulutettu metsuri ei kajoa kauniiseen*, 5.11.1997). **Ihmisen terveys** nousi lehden agendalle ympäristöaiheena vuonna 1997 ja korostui vuoden 1999 aineistossa, jolloin etenkin Belgiasta alkunsa saanut ns. dioksiiniskandaali (kananrehun saastuminen dioksiinilla) poiki useita aihepiiriin liittyviä juttuja (esim. kolumni otsikolla *Kiitos tiedosta, Belgia!*, 11.6.1999).

Säteily sai aineistossa vain yksittäisiä mainintoja. Tämä on huomionarvoista, sillä Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuudesta ei ollut ensimmäisenä aineistovuonna kulunut kuin viisi vuotta. Pertti

Suhosen tutkimuksessa, jonka aikajänne päättyy vuoteen 1990, säteily nousi aihealueena neljän yleisimmän joukkoon. (Suhonen 1994, 95.)

Otsikoiden tarkastelu *ympäristöä kuormittavat prosessit* -muuttujan avulla nosti aineistosta esiin jossain määrin erilaisen aihekirjon kuin osa-alueiden tarkastelu. Jokin ympäristöä kuormittava prosessi mainittiin 65 %:ssa kaikista otsikoista. Suhde on samanlainen kuin Suhosen 1980-luvun aineistossa. **Kauppalehdessä selvästi eniten huomiota saivat päästöt ilmaan (24 % maininnoista), kiinteät jätteet (20 %) sekä metsien hakkuut (19 %).**

Tulos on kiinnostava ensinnäkin metodologisesti. Osa-alue-tarkastelussa ilma ja ilmasto näyttivät jääneen lehden uutisoinnissa selvästi vähemmälle huomiolle kuin kuormittavien prosessien tarkastelussa. Arvioin, että ero liittyy otsikkoanalyysiin menetelmänä. ”Ilmansaasteet” tai ”päästöt ilmaan” korvautuvat tiiviissä otsikkoilmaisuuksissa usein sanoilla ”saasteet” tai ”päästöt”, esimerkiksi näin: *Ydinvoima ja kaasut vähentävät eniten päästöjä* (10.9.1993). Osa-alue-tarkastelussa osa näistä otsikoista on selvästi jäänyt huomiotta, kun taas prosessinäkökulma on nostanut ne paremmin esiin. ”Metsä” taas on otsikkosanana yksiselitteisempi, ja kahden eri muuttujan antamat tulokset lähempänä toisiaan. Kiinteisiin jätteisiin liittyvät haitat taas eivät kohdistu yksiselitteisesti mihinkään tiettyyn ympäristön osa-alueeseen, joten ne eivät aiheena nousseet ollenkaan esiin osa-alue-muuttujan avulla. Kahden rinnakkaisen muuttujan käyttö siis täydensi hyödyllisesti aihepiireistä syntynyttä kokonais kuvaa.

Otsikoissa mainittujen ympäristöä kuormittavien prosessien kirjo monipuolistui vuosikymmenen mittaan. Vuonna 1991 prosesseista mainittiin lähes yksinomaan päästöt ilmaan sekä kiinteät jätteet, kun taas vuonna 1999 useita mainintoja riitti lähes kaikkiin 13 sisältöluokasta (Taulukko 6.).

Ilmansaasteisiin liittyvät otsikot jakautuvat ajallisesti kahtia: vuosikymmenen alkupuolella uutisoitiin freoneista ja happosateista (*Kylmäalan asiantuntijat etsivät CFC:lle korvaajaa*, 10.6.1993), vuosina 1995 ja 1997 uutena aiheena ilmastonmuutoksesta (tai 1990-luvun puhettavan mukaisesti kasvihuoneilmästä).

Kiinteisiin jätteisiin liittyvä uutisointi liittyi erityisesti materiaalien kierrätykseen ja sen taloudellisiin vaikutuksiin – kustannuksiin ja markkinamahdollisuuksiin: *Tyhjien purkkien kerääminen kannattaa* (5.3.1997).

Taulukko 6. Ympäristöä kuormittavien prosessien esiintyminen otsikoissa.

Prosessi	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*
Päästöt ilmaan	15	12	5	13	10	55	23,8
Kiinteät jätteet	12	9	6	9	9	45	19,5
Metsänhakuut	1	11	10	12	9	43	18,6
Ydinvahingot ja -jätteet	0	8	0	4	3	15	6,5
Jätevedet	1	1	8	2	2	14	6,1
Haitta-aineet tuotteissa, ravinnossa	1	0	0	1	7	9	3,9
Luonnonvarojen riittävyys	1	4	0	1	2	8	3,5
Tuontatoeläimet	1	0	2	3	2	8	3,5
Rakentaminen	1	0	0	3	3	7	3
Kasvinsuojelu ja lannoittaminen	2	1	0	1	3	7	3
Öljyvahingot, muut vahingot ja Satunnaiset päästöt	1	2	1	1	1	6	2,9
Metsästys ja kalastus	2	2	0	1	0	5	2,2
Muu**	4	1	2	2	0	9	3,9
Maininnat yhteensä	66	51	34	53	51	231	100
Otsikoita joissa prosessi mainittu	40	44	31	52	50	217	
N	68	62	54	78	74	336	

* Maininnoista

**ml. kaivostoiminta & maa-
aineksen ottaminen

Vuonna 1993 esillä olivat muita vuosia enemmän ydinjätteet ja haitat (*Ydinvoima "out" Yhdysvalloissa*, 10.6.1993). Muina vuosina aihepiiri sai vain hajamainintoja. Muut esiin nousseet uutisoinnin piikit ovat tuttuja osa-aluearkastelusta: vuonna 1995 kirjoitettiin useita artikkeleita vedenpuhdistusteknologian markkinoista, ja vuotta 1999 leimasivat elintarvikkeiden haitta-aineisiin ja saastumiseen liittyvät ”ruokapaniikit”.

Kun prosessi- ja osa-alue-muuttujien antamia tuloksia vertaa Pertti Suhosen tuloksiin, huomio kiinnittyy lehtien painotuseroihin, ja myös siihen, mitkä ympäristöaiheet jäivät Kauppalehdessä erityisen vähälle huomiolle. Suhosen 1980-luvun aineistossa nimetyistä osa-alueista olivat useimmin esillä vesistöt (11 %), radioaktiivinen säteily (10 %), ilma (9 % sekä ilmasto 4 %) sekä metsät (6 %).

Kauppalehden 1990-luvun uutisoinnissa vesistöihin kohdistuvat haitat jäivät erittäin vähälle huomiolle: harvojen aiheita käsitellessä juttujen painopiste oli uusissa puhdistustekniikoissa ja niiden markkinanäkymissä. Myöskään säteily, ydinjätteen riskit ja ydinvahingot, rakentamisen

haitat tai luonnonvarojen riittävyys eivät saaneet sanottavasti palstatilaa. Kauppalehden juttukirjosta jäivät puuttumaan myös äkillisiin ympäristövahinkoihin liittyvät onnettomuusutiset, joita Suhonen luonnehtii ”tyypillisiksi ympäristöuutisiksi”. (Suhonen 1994, 105.) Maatalouden ympäristöongelmat loistivat poissaolollaan sekä Helsingin Sanomissa (mt., 104.) että Kauppalehdessä.

Kauppalehdessä taas metsään ja metsätalouteen liittyvien ympäristöjuttujen rooli korostui läpi koko vuosikymmenen (vuotta 1991 ehkä lukuun ottamatta), ja myös kiinteät jätteet saivat varsin suuren painoarvon ympäristöjuttujen kirjossa.

Osa lehtien painotuseroista selittyy nähdäkseni yksittäisiin ympäristöongelmiin liittyvillä huomiosykleillä, siis julkisen keskustelun painopisteiden vaihtelulla. On ilmeistä että yksittäisiin ympäristöongelmiin liittyvä mediahuomio toimii samaan tapaan syklisesti tai aaltomaisesti kuin ympäristön saama julkisuus laajemmin. Uutistapahtumia tai uusia havaintoja seuraa laaja kiinnostus, joka myöhemmin hiipuu. Osa muutoksista kertoo myös ongelmien korjaantumisesta ja ympäristönsuojelun painopisteiden siirtymisestä.

Suhosen tulokset kertovat selkeästi juuri näistä julkisen ympäristökeskustelun painopisteiden vaihteluista vuosina 1954–90. Helsingin Sanomissa painopiste siirtyi tuona aikana jätevesistä ilmansaasteisiin ja ongelmajätteisiin. 1980-luvulla ja erityisesti sen lopulla metsätuhoja, ikimetsiä ja luonnonmaisemaa sekä ilman, ilmakehän ja ilmaston muutoksia koskeva kirjoittelu lisääntyi nopeammin kuin koskaan. 1980-luvulla kotimaisen ympäristöpoliittisen keskustelun perusteema oli nimenomaan metsien tila. (Suhonen 1994, 95-100; 116.)

On siis luontevaa, että Kauppalehden 1990-luvun aiheet painottuvat eri tavalla kuin Helsingin Sanomien 1980-luvulla. Ajallinen muutos ei mielestäni kuitenkaan selitä kaikkia eroavaisuuksia. Miksi Kauppalehti kirjoitti niin paljon metsästä ja kierrätyksestä, mutta esimerkiksi energiasyöppö metalliteollisuus tai kiistelty ydinvoima selvisivät niin vähällä huomiolla? Miksi metsäkeskustelu näyttää Kauppalehdessä lähteneen käyntiin vasta 1990-luvun alun jälkeen, kun samaa keskustelua käytiin yleisjulkisuudessa vilkkaasti jo 1980-luvun lopulla? Miksi sekä osa-alueiden että prosessien kirjo oli Kauppalehdessä selvästi Helsingin Sanomia suppeampi?

Näissä kysymyksissä tullaan mielestäni taloussanomalehden erityispiirteisiin ympäristöpoliittisena toimijana. Pohdin näitä erityispiirteitä tarkemmin johtopäätösten yhteydessä luvussa 8.

7.2.2 Yritykset ja ympäristö – mitä toimialoja?

Toimialat-muuttujan avulla selvitin, millaisten talouselämän toimialojen yhteydessä ympäristöaiheista Kauppalehdessä puhuttiin. Pertti Suhonen tarkasteli samaa asiaa Helsingin Sanomien kohdalla hieman laajemmasta näkökulmasta, laskien ympäristöotsikoiden viittauksia ympäristöä vahingoittaviin yhteiskunnan toimintasektoreihin.

Kauppalehden kohdalla toimialat-jako oli luontevampi, sillä lehden maailmankuva jäsentyy juuri yritystalouden kautta. Merkittävä ero Suhosen tarkastelutapaan on myös se, että toimialat-muuttujassani ei oteta kantaa siihen, esiintyykö toimiala kielteisessä vai myönteisessä suhteessa ympäristövaikutuksiin. Jo aineiston koeluokittelujen perusteella vaikutti vahvasti siltä, että Kauppalehden ympäristöpuheessa keskeisellä sijalla eivät ole itse haitat, vaan pikemminkin ratkaisukeinot ja niiden vaikutus elinkeinoelämään. Tietyn toimintasektorin tai toimialan mainitseminen ei siis mitenkään tyypillisesti viittaa siihen *haitan aiheuttajana* vaan esimerkiksi teknisen ratkaisun tarjoajana tai poliittisen päätöksen kommentoijana. Tuntui siis luontevimmalta selvittää, mitä toimintasektoreita ympäristöasioiden yhteydessä ylipäätään mainitaan.

Toimialat-muuttujan luokat rakensin pääasiassa aineiston perusteella, joten ne eivät noudattele mitään konventionaalista toimialaluokitusta. Tutustuin muun muassa Tilastokeskuksen käyttämään toimialaluokitukseen, mutta monet sen jaotteluista olisivat olleet aineiston kannalta keinotekoisia. Esimerkiksi ”metsäteollisuutta” ei Kauppalehden ympäristöjutuissa erotella puutavaran ja paperin valmistukseen. Lisäksi metsäalan ympäristökysymykset ovat pitkälti yhteisiä, joten niiden käsittely yhtenä toimialana oli aineiston kannalta funktionaalista. Vastaavasti ”liikenne” ja ”liikennevälineiden valmistus ja tuotekehittäminen” liittyvät ympäristöhaittoja käsittelevissä jutuissa tiiviisti yhteen, vesi- ja energiahuolto puolestaan eivät.

Aineistoni ympäristöaiheisista otsikoista 80 %:ssa viitattiin johonkin tiettyyn toimialaan. Tulos kuvaa taloussanomalehden näkökulmavalintaa: ympäristöä, kuten muitakin yhteiskunnan ja maailman ilmiöitä. lähestytään lehdessä ensisijaisesti yritystalouden näkökulmasta.

Toimialamaininnat painottuivat pitkälti samoin kuin *ympäristön osa-alue-* ja *kuormittava prosessi* -muuttujat. **Eniten mainintoja saivat energia-, öljy- ja kaasuala (21 % maininnoista), seuraavaksi eniten metsä- ja paperiteollisuus (19 %), jätehuolto ja kierrätys (10 %) sekä maaliikenne ja kuljetukset (10 %).** Toimialojen kirjoa voi pitää varsin kapeana, sillä noin 60 %

kaikista maininnoista keskittyi näihin neljään sisältöluokkaan. Loput 40 % edustivat 14:aa eri sisältöluokkaa – jotka siis käytännössä saivat lähinnä hajamainintoja.

Kauppalehden antama kuva siitä, mihin toimialoihin ympäristöongelmat ja/tai niiden ratkaisut liittyvät, vaikuttaakin kaiken kaikkiaan suppealta, kun sitä vertaa muualla yhteiskunnassa – vaikkapa Helsingin Sanomien sivuilla – käytyyn ympäristökeskusteluun. Tässäkin tarkastelussa kiinnostavaa on myös se, mitä toimialoja ei mainita lainkaan. Esimerkiksi energiasyöppö ja ilmanpäästöistään tunnettu metalliteollisuus oli esillä ympäristöjuttujen otsikoissa lähes pelkästään vuonna 1991 (*Metalleja voimalatuhkasta*, 9.10.1991). Lentoliikenteen ympäristöhaitoista ei osunut aineistoon yhtään juttua. Kemian- ja kaivosteollisuus saivat hajamainintoja (*Kaivosteollisuus järjestäytyy ympäristöasioissa*, 6.8.1991).

Ajallisessa tarkastelussa toimialamuuttuja kertoo samansuuntaisista ympäristökeskustelun painopisteen muutoksista kuin edellä esitellyt muuttajat. Esimerkiksi tekstiili- ja pukeutumisteollisuus nousi toimialana esiin 1990-luvun lopulla, kun äänekkäs eläinaktivismi toi turkistuosannon epäkohdat keskusteluun Vuoden 1999 aineistosta erottui uutena toimialana pankki- ja rahoitusala: oli käynnistynyt keskustelu eettisestä ja ympäristömyönteisestä sijoittamisesta (*Sijoittajilta ei tipu rahaa Hyvään Tahtoon*, 4.5.1999).

Pertti Suhosen tarkastelu ympäristöongelmia aiheuttavista yhteiskunnan toimintasektoreista ei ole suoraan verrattavissa omaan muuttujaani. Tulokset tarjoavat kuitenkin tulkinta-apua. Helsingin Sanomien 1980-luvun kirjoittelussa aiheuttajien kärkipäätä edustivat energian tuotanto ja siirto (26 %), teollisuus (19 %), jätehuolto (18 %), liikenne (13 %) ja metsätalous (10 %). (Suhonen 1994, 101.) Tulos vastaa hyvin läheisesti painotuksia Kauppalehdessä 1990-luvulla, ja voikin arvioida **Kauppalehden ammentaneen ympäristöongelmia koskevat perusmäärittelynsä vahvasti yleisjulkisuuden agendalta**. Suhosen luokka ”teollisuus” sisältänee sekä metsäteollisuuden, että ison osan niistä haittoja aiheuttavista teollisuudenaloista jotka Kauppalehdessä saivat vain hajamainintoja.

Taulukko 7. Toimialojen esiintyminen otsikoissa.

Toimiala	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*
Energia, öljy- ja kaasuala	6	16	5	20	15	62	20,8
Metsä- /paperiteollisuus	5	12	14	12	12	55	18,5
Jätehuolto, kierrätys	7	6	3	8	7	31	10,4
Maaliikenne, kuljetukset...	12	8	2	6	3	31	10,4
Elintarvikkeet, ravinto, maatalous	3	1	3	3	10	20	6,7
Rakentaminen, kaavoitus...	2	2	0	6	5	15	5
Pakkausala	4	4	1	0	3	12	4
Ympäristötoimiala	1	1	6	2	1	11	3,7
Kauppa	3	1	1	3	2	10	3,4
Puhdistustekniikka	0	0	6	2	1	9	3
Metalliteollisuus	6	1	0	0	1	8	2,7
Pankit, rahoitus, sijoittaminen	2	0	0	0	5	7	2,4
Tekstiilit, pukeutuminen	1	0	2	2	2	7	2,4
Tieto-, toimisto- ja kodintekniikka	1	0	1	3	0	5	1,7
Kemianteollisuus	1	1	2	0	0	4	1,3
Metsästys, kalastus	2	1	0	1	0	4	1,3
Merenkulku	1	2	0	0	1	4	1,3
Kaivosteollisuus	2	0	1	0	0	3	1
Mainintoja yhteensä	59	56	47	68	68	298	100
Otsikoita, joissa toimiala	60	47	41	58	61	267	
N	68	62	54	78	74	336	

* Maininnoista

7.2.3 Toimijat ympäristöjuttujen otsikoissa

Pertti Suhonen selvitti omassa tutkimuksessaan *ympäristöpoliittisten toimijoiden* näkymistä Helsingin Sanomien ympäristöjuttujen otsikoissa. Ympäristöpoliittisilla toimijoilla hän viittasi tahoihin, jotka olivat tehneet jonkin ympäristöpoliittisen, ”diskursiivisen” teon eli esimerkiksi ottaneet kantaa, pitäneet kokouksen, tuominneet, tehneet sopimuksen tai kiivenneet puihin. (Suhonen 1994, 108.)

Oma muuttujani kuvaa yleisemmin *toimijoiden* näkymistä Kauppalehden ympäristöjuttujen otsikoissa, erittelemättä viitataan juuri ”ympäristöpoliittiseen” tekoon. Analyysini sisältöluokat on kuitenkin mukailtu Pertti Suhosen käyttämistä luokista, täydentäen niitä

koeanalyysien perusteella paremmin aineistoa vastaaviksi (mm. sijoittajat ja omistajat, kotimaiset ja ulkomaiset poliitikot erikseen, yksittäiset yritykset erikseen jne.).

Johonkin tiettyyn toimijaan viitattiin kolmessa otsikossa neljästä (78 %). Näistä otsikoista 28 %:ssa viitattiin useampaan kuin yhteen toimijaan. **Kauppalehden ympäristöjuttujen keskeisimpiä toimijoita olivat toisaalta elinkeinoelämä, toisaalta hallinnon ja viranomaisten edustajat.** Eniten mainintoja saivat talouselämä, teollisuus, toimialat, niiden järjestöt (19 %), yksittäiset yritykset (18 %), kotimainen hallinto (13 %), EU/EY (11 %) sekä vieraat valtiot (10 %).

Kuva on hyvin erilainen kuin Suhosen tulokset Helsingin Sanomista 1980-luvulla. Helsingin Sanomissa ympäristöpoliittisia toimijoita olivat ennen kaikkea julkinen valta (valtiovalta, eduskunta ja hallitus 33 %), kunnat ja kuntainliitot (17 %), tiede ja tutkijat (17 %), ympäristönsuojelun järjestöt ja aktivistit (15 %) sekä vieraat valtiot ja kansainväliset järjestöt (14 %). Suhosen mukaan kansainvälisten järjestöjen ja valtiovallan roolit olivat 1980-luvulla kasvussa.

Erot ovat tietenkin luontevaa seurausta taloussanomalehden näkökulmavalinnoista. Samalla ne auttavat hahmottamaan taloussanomalehden roolia *ympäristöpolitiikan kehällä*. Tästä näkökulmasta erityisen kiinnostavaa on, että eräät Suhosen esittelemän mallin keskeisistä toimijoista saivat Kauppalehden sivuilla niin vähän huomiota. *Ympäristöjärjestöt* näkyivät lehdessä suhteellisen harvoin (7 % toimijoihin liittyvistä maininnoista), tyypillisesti metsäkeskustelun yhteydessä (*Greepeace raahasi kantonsa Hampuriin*, 7.7.1995). Kiinnostavaa on myös kehämällin keskeisen ”alkupisteen”, *tieteen ja tutkijoiden* hyvin vähäinen näkyvyys lehdessä (alle 5 %; esimerkiksi otsikossa *EU:n tutkimus: Hormoniliha vaara kuluttajille*, 4.5.1999).

Vastaavasti on kiinnostavaa, että Suhosen 1980-luvun aineistossa teollisuuden ja talouselämän rooli ympäristöpoliittisena toimijana oli varsin pieni (8 %) – samaan aikaan, kun lehdessä kuitenkin keskusteltiin vilkkaasti metsätuhoista ja -hakkuista, joissa kummassakin uhan alla oli kansantaloudellisesti erittäin merkittävän teollisuudenhaaran raaka-aine. Myös Esa Väliverronen kiinnitti omassa metsäkeskustelua käsittelevässä tutkimuksessaan huomiota samaan ilmiöön, ja yllättyi talouden näkökulman vähäistä esiintymistä metsäjutuissa. (Väliverronen 1996, 102-103.)

Kaiken kaikkiaan toimijoiden kirjo on Kauppalehdessä melko suppea, ja suuri joukko *mahdollisia* ympäristöjuttujen toimijoita (esim. kuluttajat, kansalaiset, sijoittajat, omistajat, ja yritysjohtajat) jää

näkymättömiin. Toisaalta myös Helsingin Sanomissa esimerkiksi kansalaisten esittäminen ympäristöpoliittisina toimijoina on ollut varsin harvinaista (Suhonen 1994, 111.)

Näiden tulosten valossa näyttää ilmeiseltä, että taloussanomalehden paikka ympäristöpolitiikan kehämällisissä on erilainen kuin yleissanomalehden tai tiedotusvälineiden yleensä. Esittelen oman näkemykseni tästä roolista tarkemmin johtopäätösten yhteydessä, luvussa 8.

Taulukko 8. Toimijoiden esiintyminen otsikoissa.

Toimija	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*
Talouselämä, teollisuus, niiden järjestöt	10	8	19	13	15	65	19,4
Yksittäiset yritykset	12	8	12	14	13	59	17,6
Kotimainen hallinto	8	8	7	11	10	44	13,1
EU/EY	2	10	4	9	11	36	10,7
Vieraat valtiot	11	8	2	5	6	32	9,5
Ympäristöjärjestöt	3	3	6	3	7	22	6,6
Tiede, tutkijat	4	3	2	0	3	12	3,6
Kansainväliset järjestöt	3	3	1	2	2	11	3,3
Kotimaiset poliitikot	3	3	1	3	1	11	3,3
Ulkomaiset poliitikot	1	5	0	0	1	7	2,1
Yritysjohtajat	2	1	0	1	3	7	2,1
Muut etujärjestöt	1	0	0	2	3	6	1,8
Kansalaiset, kuluttajat	1	1	2	0	1	5	1,5
Sijoittajat, omistajat	0	0	0	1	2	3	0,9
Muut asiantuntijat	1	1	0	0	0	2	0,6
Muut	4	2	3	3	2	14	4,2
Mainintoja yhteensä	66	64	59	67	80	336	100
Otsikoita, joissa toimija	50	51	46	55	61	263	
N	68	62	54	78	74	336	

*Maininnoista

7.3 Juttujen näkökulmat

7.3.1 Syitä, ongelmia, keinoja vai toimintaa?

Tarkastelin Kauppalehden ympäristöjuttujen näkökulmia viiden eri muuttujan avulla. Muuttujista neljä vastasi melko suoraan Pertti Suhosen tutkimuksessaan käyttämiä näkökulmamuuttujia: *ongelmien, syiden, keinojen ja ympäristöpolitiikan näkökulmia*. Tavoitteena oli saada yleiskuva otsikoiden näkökulmista ja niiden painotuksista. Keinoja ja ympäristöpolitiikkaa käsittelevien

muuttujien kohdalla käytin myös luokittelurunkoa, jonka avulla selvitin *millaisia* keinoja ja ympäristöpoliittisia toimia otsikoissa mainittiin.

Ongelmanäkökulma pitää sisällään otsikot, joissa viitataan jo tapahtuneeseen onnettomuuteen tai vahinkoon, tulevaisuudessa uhkaavaan vaaraan tai riskiin tai parhaillaan vallitsevaan ympäristöongelmaan. Ongelmanäkökulma on kyseessä myös silloin, kun sanotaan että vaaraa ei ole, haitta on vähäinen tai poistumassa (esim. *Saastepäästöt Sköldvikissä puolitetaan*, 8.5.1991). *Syiden näkökulma* on esillä kun otsikossa puhutaan onnettomuuden, uhkan tai akuutin ongelman aiheuttajasta, syistä tai syyllisistä (esim. *EU:n tutkimus: Hormoniliha on vaara kuluttajille*, 4.5.1999).

Keinojen näkökulma on kyseessä kun otsikossa puhutaan konkreettisista toimista, keinoista ja välineistä joilla vahinkoja korjataan ja uhkaa torjutaan (esim. *Pohjoismainen metsien ympäristömerkki määritellään syksyn aikana*, 7.8.1995). Näitä voivat olla esimerkiksi kierrätys, viemärointi, energiansäästö ja luonnonsuojelualueet. *Ympäristöpolitiikan näkökulma* on esillä kun viitataan yhteiskunnallisen toiminnan muotoihin, joilla pyritään ongelmien ratkaisemiseen tai riskien vähentämiseen (*Painoala yhdisti työsuojelun ja ympäristönsuojelun*, 5.3.1997). Toiminnan muotoja voivat olla esimerkiksi tutkimukset, neuvottelut, mielenosoitukset, sopimukset ja lait.

Tämän tarkastelun perusteella **Kauppalehden ympäristöjuttujen näkökulmat painottuivat ympäristöongelmien ratkaisuihin: ympäristöpolitiikkaan ja keinoihin**. Sekä omassani että Suhosen aineistossa yleisimmin esiintynyt näkökulma oli ympäristöpolitiikan näkökulma. Se oli esillä noin 60 %:ssa oman aineistoni otsikoita ja jopa 80 %:ssa Helsingin Sanomien 1980-luvun otsikoita. Toiseksi yleisin näkökulma oli keinojen näkökulma, joka esiintyi noin 47 %:ssa Kauppalehden otsikoita, eli suurin piirtein yhtä usein kuin Helsingin Sanomissa edellisellä vuosikymmenellä (49 %). (Suhonen 1994, 93.)

Sekä ongelmien että varsinkin syiden näkökulmat olivat suorina viittauksina Kauppalehdessä esillä varsin vähän. Ongelmanäkökulma oli esillä noin 30 %:ssa otsikoita ja syiden näkökulma noin 14 %:ssa. Myös Suhosen aineistossa syiden näkökulma oli kaikkein harvinaisin: alle 10 % otsikoista viittasi ongelman aiheuttajiin tai syyllisiin.

Ongelmanäkökulma oli Helsingin Sanomissa selvästi Kauppalehteä tavallisempi. 1980-luvulla se esiintyi 55 %:ssa otsikoita, ja ennen 1970-lukua vielä selvästi yleisemmin. (Suhonen 1994, 74.)

Suhosen tulkinnan mukaan lisääntynyt ja arkipäiväistynyt ympäristöpoliittinen keskustelu on kääntänyt painopisteen onnettomuus- ja kriisiuutisista niihin toimiin, joilla ympäristöongelmia pyritään hallitsemaan. Voi ajatella, että ongelmanäkökulman suhteellisen matala osuus Kauppalehdessä on osa tätä jatkumoa: ongelmalähtöisen ympäristöjournalismin osuus on saattanut 1990-luvun kuluessa kaikkiaan jatkaa laskuaan.

Tätä näkemystä tukee havainto siitä, että aineiston ainoat ”perinteiset” ongelmauutiset on julkaistu tarkastelujakson alkupäässä vuonna 1991. Tuolloin Kauppalehdessä julkaistiin joitakin artikkeleita ympäristöongelmista sellaisenaan, ilman vahvaa yritysnäkökulmaa: *N-liiton ympäristöongelmat ratkaistava, oli rahaa tai ei* (10.5.1991) Lähestymistapa on poikkeuksellinen koko muuhun aineistoon verrattuna.

Myös Kauppalehden omien uutiskriteereiden näkökulmasta sen rooli ympäristöuutisoinnissa tuntuu luontevasti painottuvan juuri ympäristöongelmien hallintaan ja sen vaikutuksiin yritysten kannalta. Kun esimerkiksi vesiensuojelua koskeva lainsäädäntö kiristyy, asialla on uutisarvoa sekä niille yrityksille, jotka joutuvat huolehtimaan entistä tarkemmin omista päästöistään, että niille, jotka valmistavat vedenpuhdistustekniikkaa.

Taulukko 9. Ympäristöjuttujen näkökulmat Kauppalehdessä ja Helsingin Sanomissa.

Näkökulma	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*	HS **
Ongelmanäkökulma	25	39	26	28	30	148	30	55 %
Syiden näkökulma	22	23	6	4	15	70	14	7 %
Keinojen näkökulma	46	37	52	53	49	237	47	49 %
Ympäristöpolitiikan näkökulma	60	74	58	55	55	302	60	86 %
N	68	62	54	78	74	336		

*Otsikoista kaikkiaan

**Näkökulmien osuus Helsingin Sanomien otsikoissa 1980-luvulla, Suhosen (1994) mukaan

Miksi sitten syiden näkökulma mahtuu niin harvoin mukaan ympäristöjuttujen otsikoihin? Suhosen näkemyksen mukaan otsikoiden keskeiset näkökulmat ja niiden muuttuminen kertovat ympäristöjournalismin luonteesta Suomessa. Syitä ja syyllisiä painottavan journalismin osuus ei ole erityisen näkyvä. Sen sijaan ympäristöpolitiikan toimintamuodot ovat olleet aiheena yhä suuremmalle osalle otsikoita. Suhonen selittää ilmiötä ympäristökysymyksen ”arkipäiväistymisellä”: ympäristöä koskeva toiminta on laajentunut yhteiskunnan kaikilla

areenoilla. Onnettomuusutisten sijaan on astunut viranomaispuhe ja ympäristöstä on tullut hyvinvointivaltion uusi tehtäväalue. (Suhonen 1994, 94; 116.)

Itse arvioin, että osin kysymys voi olla myös analyysimenetelmän ominaispiirteestä: ympäristökysymysten syy-seuraus-suhteet ovat monimutkaisia, kenties yksinkertaisesti liian monimutkaisia sanomalehtijutun otsikkotasolle. Vaikka syitä ja syyllisiä käsiteltäisiin jutussa laajastikin, otsikko ei välttämättä kerro sitä. Näin syiden näkökulma -muuttuja ei otsikkotason analyysissa kenties tavoita koko totuutta.

7.3.2 Keinot: Miten ympäristöongelmat ratkaistaan?

Millaisia vahinkojen korjaamisen ja uhkien torjumisen keinoja Kauppalehden ympäristöjuttujen otsikoissa sitten tuotiin esiin?

Kaikkein tavallisimmin, lähes neljäsosassa otsikoita (23 %) kyse oli jätehuollosta ja kierrätyksestä. Seuraavaksi yleisimmät keinot liittyivät *ympäristöjohtamiseen* (17 %), eli esimerkiksi ympäristöjärjestelmiin ja -sertifikaatteihin sekä *luonnon käytön rajoittamiseen* (15 %). Myös *päästöjen vähentäminen, tekniset innovaatiot ja ekotuotteet* sekä *energiaratkaisut* saivat huomiota (kukin noin 13 %).

Vuosikymmenen kuluessa keinovalikoiman painopiste näyttää siirtyneen teknisistä innovaatioista, ekotuotteista ja päästöjen vähentämisestä kohti kokonaisvaltaisempaa ajattelua, jossa tärkeällä sijalla olivat juuri ympäristöjohtaminen ja energiaratkaisut. Myös luonnon käytön rajoitukset nousivat Kauppalehden ympäristöotsikoihin vahvemmin vasta vuosikymmenen lopulla. Kierrätys- ja jättepuhe taas piti pintansa kautta vuosikymmenen.

Kehityskulku on linjassa esimerkiksi Satu Tienarin Talouselämä-lehteä koskevien tulosten kanssa. Samalla se on selkeästi yhteydessä yritysmaailmassa 1990-luvulla tapahtuneeseen ympäristöjohtamisen vähittäiseen läpimurtoon. Aineiston äärelle palaaminen tosin paljastaa, että puolet sekä ympäristöjohtamiseen että luonnon käytön rajoittamiseen liittyvistä artikkeleista käsittelee yhtä ja samaa teemaa: kiistaa metsäsertifioinnista (*Metsien sertifiointikiistaan ei näy sopua*, 8.10.1997). Tätä kautta tulos kertoo kenties enemmän metsäkysymysten suuresta

painoarvosta Kauppalehden ympäristöagendalla kuin ympäristöjärjestelmiin ja -johtamiseen liittyvän kirjoittamisen huomattavasta lisääntymisestä.

Taulukko 10. Otsikoissa mainitut keinot.

	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Pros. *
Jäte, hyötykäyttö	8	7	5	9	8	37	23,3
Ympäristöjohtaminen	1	0	6	9	10	26	16,6
Luonnon käyt. rajoittaminen	0	4	2	10	8	24	15,1
Päästöjen väh	5	6	6	2	1	20	12,6
Energiamuotojen valinta	0	2	2	8	8	20	12,6
Tekniset innov., ekotuotteet	8	2	3	4	3	20	12,6
Energian säästö	2	3	2	0	0	7	4,4
Koko toimialan "vihertyminen"	2	1	0	1	1	5	3,1
Luomutuotanto	2	0	0	0	3	5	3,1
Raaka-aineiden säästö	2	0	2	0	0	4	2,5
Muut	2	1	3	4	1	11	6,2
Mainintoja yhteensä	32	26	31	47	43	177	
Otsikoita, joissa keino	31	23	28	41	36	159	
N	68	62	54	78	74	336	

* Prosenttia maininnoista

Onkin kiinnostavaa, miksi jätehuollon ratkaisut ja eri alojen pienetkin kierrätyskokeilut (*Raahessa aloitetaan PC-varaosien kierrätys, 10.5.1991; Kemiralta lietteen kierrätysprosessi Ruotsiin, 3.11.1999*) ovat kelvanneet jatkuvasti Kauppalehden uutisaiheeksi samaan aikaan kun yritystoimintaan huomattavasti läpileikkaavammin ja rakenteellisemmin vaikuttaneesta ympäristöjohtamisesta on kirjoitettu varsin vähän. Syntyy vaikutelma, että Kauppalehden tarjoamat ympäristöongelmien ratkaisumallit tulivat 1990-luvulla jonkin verran jälkijunassa verrattuna siihen, mitä yrityksissä itse asiassa oli jo tekeillä.

Ilmiötä voi tulkita John Hanniganiin tukeutuen. Hanniganin mukaanhan yksi edellytys ympäristöongelmien nousemiselle julkiseen keskusteluun on niiden naseva ja ymmärrettävä ilmaiseminen. Voi ajatella, että jätehuolto ongelmana ja kierrätys sen ratkaisuna ovat yleismediassa saavuttaneet sellaisen riittävän ymmärrettävyyden, arkijärkisyyden ja tuttuuden tason, että ne ovat alkaneet näyttäytyä kiinnostavina ja merkittävinä kysymyksinä myös talousjournalismin näkökulmasta. Kuvamateriaalia ja -kohteitakin on tarjolla. Toisin on ekotehokkuuden,

elinkaariajattelun, EMAS-sertifioinnin tai tuotelähtöisen ympäristönsuojelun laita: ne saattavat olla journalismin näkökulmasta liian vaikeasti hahmottuvia, byrokraattisia, epävisuaalisia ja abstrakteja. Joskus tähänkin tosin näyttää löytyvän apu jo tutuksi tulleesta ympäristöpuheesta: *Kauppan ympäristöohjelmat konkretisoituvat jätehuollossa* (6.2.1997).

Pohdin johtopäätösten yhteydessä tarkemmin tätä ilmiötä ja sen suhdetta taloussanomalehden paikkaan ympäristöpolitiikan kehällä.

7.3.3 Ympäristöpolitiikka: Mitä toimia tarvitaan?

Ympäristöpolitiikan näkökulma esiintyi 60 %:ssa Kauppalehden ympäristöotsikoita. Näistä 16 %:ssa viitattiin useampaan kuin yhteen ympäristöpolitiikan toimintamuotoon.

Lähes kolmannes (30 %) ympäristöpolitiikan toimintamuotoihin viitanneista otsikoista liittyi lainsäädäntöön ja muuhun päätöksentekoon. Painotus korostuu entisestään, kun huomioi, että *verot ja maksut* ovat oma 10 %:n kokoinen sisältöluokkansa – ja niissäkin kyse on useimmiten juuri valtiovallan toimista. Muita enemmän huomiota saaneita ympäristöpolitiikan toimintamuotoja olivat *kansainvälinen politiikka* kuten kansainväliset kokoukset ja sopimukset (14 %), *ympäristöjärjestöjen toiminta* (noin 10 %), *rahoitus ja tukimuodot* (alle 10 %) sekä ”muut kannanotot” (noin 10 %). Ympäristöpolitiikan kehämällin tärkeä ”alkupiste”, tiede ja tutkimus miltei loistivat poissaolollaan tässäkin tarkastelussa.

Kuva ympäristöpolitiikan toimijoista ja toimintatavoista on varsin erilainen kuin Helsingin Sanomissa. Suhosen aineistossa ympäristöpolitiikan näkökulma oli esillä 86 %:ssa otsikoita. Yleisimmin eli noin joka kolmannessa otsikossa esillä oli jonkin tahon mielenilmaus, kannanotto, esitys tai käynnissä oleva kiista. Julkisen vallan toimet, kuten viralliset sopimukset, mietinnöt, lait ja säännökset, luvat ja tuomiot olivat esillä vain noin joka viidennessä otsikossa. Tieteeseen ja tutkimustuloksiin viitattiin noin joka kymmenennessä otsikossa.

Tässä kohdassa on hyvä palata luvun 7.2 havaintoihin *toimijoiden* esiintymisestä Kauppalehden ja Helsingin Sanomien ympäristöjuttujen otsikoissa. Kauppalehden ympäristöjuttujen keskeisimmät toimijaryhmät olivat elinkeinoelämä sekä hallinnon ja viranomaisten edustajat. Eniten mainintoja saivat *talouselämä, teollisuus, toimialat, niiden järjestöt* (19 %), *yksittäiset yritykset* (18 %),

kotimainen hallinto (13 %), EU/EY (11 %) sekä *vieraat valtiot* (10 %). Helsingin Sanomien otsikoiden toimijoita taas olivat ennen kaikkea *julkinen valta* (valtiovalta, eduskunta ja hallitus 33 %; kunnat ja kuntainliitot 17 %), *tiede ja tutkijat* (17 %), *ympäristönsuojelun järjestöt ja aktivistit* (15 %) sekä *vieraat valtiot ja kansainväliset järjestöt* (14 %).

Onkin yllättävää, että **julkisen vallan toimilla on Kauppalehdessä huomattavasti merkittävämpi rooli ympäristöpolitiikan toimintamuotona kuin Helsingin Sanomissa.** Näin on siitä huolimatta, että talouslehden toimijoina esiintyvät ennen kaikkea yritykset ja niiden edustajat, yleissanomalehdessä painottuu julkinen valta.

Ilmiö voisi liittyä edellä esitettyyn huomioon Kauppalehden uutiskriteereistä ja ratkaisujen painottumisesta syiden ja ongelmien sijaan. **Vaikuttaisi siltä, että ympäristöasiat nousevat Kauppalehdessä uutisarvoiksi nimenomaan siinä vaiheessa, kun julkisen vallan ympäristöpoliittiset toimet muuttavat tavalla tai toisella elinkeinoelämän toimintaympäristöä.** Tähän verrattuna esimerkiksi ympäristöjärjestöjen painostuksen merkitys uutisten luojana vaikuttaa painoarvoltaan melko pieneltä.

Taulukko 11. Otsikoissa mainitut ympäristöpoliittiset toimet.

Ympäristöpoliittinen toimi	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*
Lainsäädäntö, päätöksenteko	10	16	8	20	17	71	30,2
Kansainvälinen politiikka	8	10	3	6	6	33	14
Muut kannanotot	6	5	3	3	9	26	11,1
Ymp.järjestöjen toiminta	3	5	7	4	5	24	10,2
Verot ja maksut	7	7	3	0	7	24	10,2
Rahoitus, tukimuodot	6	6	3	6	0	21	8,9
Muut	3	1	5	5	5	19	8,1
Tiedotus jne	2	2	4	2	0	10	4,3
Tutkimus	3	2	1	0	1	7	3
Mainintoja yhteensä	48	54	37	46	50	235	100
Otsikoita joissa ymp.pol. toimi	41	45	32	43	41	202	
N	68	61	55	78	74	336	

*Maininnoista

7.3.5 Vaikutukset elinkeinoelämään: Hyötyjä vai haittoja?

Suhosen näkökulma-muuttujat eivät sellaisenaan tuntuneet riittävän kuvaamaan talouslehden ympäristökirjoittelun ominaispiirteitä. Pyrin täydentämään kuvaa ottamalla käyttöön oman

vaikutukset elinkeinoelämään -muuttujan. Kauppalehden teksteistä erottui jo aineistoa selaamalla ainakin kaksi selkeästi erilaista suhtautumistapaa, joihin halusin tutustua lähemmin. Ympäristötoimet esitettiin usein talouselämän toimijoiden kannalta joko *haittoina ja riskeinä tai etuina ja mahdollisuuksina*.

Tarkasteluni perusteella elinkeinoelämälle ympäristöasioista koitui hyötyihin tai haittoihin viitattiin 56 %:ssa otsikoista. **Ympäristöasioiden hyödyt elinkeinoelämälle olivat esillä otsikoissa jonkin verran enemmän kuin haitat.** Hyötyihin viitattiin 32 %:ssa otsikoista, haittoihin 26 %:ssa. Hyödyistä esiin nousivat erityisesti *markkinat ja vientimahdollisuudet* (34 % mainituista hyödyistä), *innovaatiot ja uudet tuotteet* (25 %) ja *myönteinen julkisuus* (12 %). Haitoista mainittiin erityisesti *kustannukset* (30 % viittauksista haittoihin), *kielteinen julkisuus* (24 %) sekä *toiminnan rajoitukset* (23 %).

Taulukko 12. Ympäristöasioiden hyödyt elinkeinoelämälle.

Hyödyt	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*
Markkinat, vientimahdollisuudet	5	4	13	4	11	37	34
Innovaatiot, uudet tuotteet	15	4	1	5	2	27	24,8
Myönteinen julkisuus	2	3	1	4	3	13	11,9
Rahoitus, veroetu	2	2	2	3	0	9	8,3
Muu	0	2	1	3	2	8	7,3
Kilpailuetu	1	0	1	3	1	6	5,5
Kannattavuus	1	0	0	3	2	6	5,5
Säästöt	1	1	1	2	0	5	4,6
Mainintoja yhteensä	27	16	20	25	21	109	100
N	68	61	55	78	74	336	

* Maininnoista

Taulukko 13. Ympäristöasioiden haitat elinkeinoelämälle

Haitat	1991	1993	1995	1997	1999	Yhteensä	Prosenttia*
Kustannukset	5	6	4	3	8	26	30
Kielteinen julkisuus	4	4	6	2	5	21	24
Toiminnan rajoitukset	4	7	1	7	1	20	23
Muu	2	2	2	2	2	10	11,5
Markkinoiden menettäminen	1	1	1	0	0	3	3,5
Sisäisiä ongelmia	1	1	0	0	1	3	3,5
Kilpailun vääristyminen	1	1	0	0	0	2	2,3
Kysynnän puute	0	0	1	0	1	2	2,3
Mainintoja yhteensä	18	22	15	14	18	87	100
N	68	61	55	78	74	336	

* Maininnoista

Näitäkin tuloksia voi tulkita taloussanomalehden uutiskriteerien näkökulmasta: ympäristö nousee kiinnostavaksi, jos ympäristöongelmien ratkomisella on yrityksille taloudellista merkitystä – hyvässä tai pahassa. Kiinnostavaa on, että juuri myönteiset vaikutukset ja mahdollisuudet painottuvat. Taulukko 12 nostaa esiin myös kiinnostavan, ajalliseen muutokseen liittyvän ilmiön. Ympäristöön liittyvät innovaatiot ja uudet tuotteet olivat erityisen paljon esillä vuoden 1991 aineistossa, mutta vuosikymmenen mittaan painotus siirtyy markkinoihin.

7.4 Etusivun jutut ja kommentoiva aineisto

7.4.1 Etusivun jutun ideaalityyppi: Metsää ja aktivisteja

Kuten luvussa 7.1 kerrottiin, vajaa kymmenesosa (9 %) ympäristöjutuista noteerattiin Kauppalehden uutisetusivulla. Suurin osa näistä etusivun ympäristöaiheista (20 aihetta 29:sta) huomioitiin yhden palstan vinkillä, joten tavallisimmin kyse ei ollut lehden kannalta isoista uutisista. Yhtä palstaa laveammat etusivun nostot painottuivat vuosikymmenen alkupuolelle.

Etusivun juttujen aiheet vaihtelivat melkoisesti, mutta joitain teemoja nousi esiin. **Metsätaloutteen tai -teollisuuden viitattiin 10 jutussa eli joka kolmannessa kaikista etusivulle nousseista jutuista.** Myös energia ja kierrätys olivat esillä. Ympäristöjärjestöihin tai -liikkeeseen viitattiin kuudessa etusivun jutussa (20 %), eli selvästi useammin kuin koko aineistossa (7 %).

Koko lehden pääuutiseksi ympäristö nousi aineistossa kolme kertaa:

Etusivu: Biopolttoaineista jättimäinen tukiautomaatti
Sisäsivu: Biopolttoaineista satojen miljoonien tukiautomaatti (1.11.1993)

Etusivu: ”Avohakkuuvapaat” paperit tulevat
Sisäsivu: Liika metsänviljely on lopetettava (5.11.1993)

Etusivu: Metsänhoitomaksut muuttumassa tilakohtaisiksi
Sisäsivu: Metsänomistajille kaavaillaan tilakohtaisia hoitomaksuja (6.5.1997)

Etusivulle päätyneet kirjoitukset näyttävät tiivistävän tehokkaasti sen, mitkä ympäristöasiat ja -näkökulmat ovat kyseisenä vuonna olleet uusia, laajasti kiinnostavia tai polttavia puheenaiheita (Taulukko 14.). Vuonna 1993 uutisoitiin Kuolan nikkelisulattojen päästöjen puhdistamisesta ja ”avohakkuuvapaan” paperin esiinmarssista. Vuonna 1999 kaksi viidestä etusivun jutusta käsitteli eettistä sijoittamista, yhtä vuosikymmenen lopun uutisuusaihetta.

Aiheiden, näkökulmien, toimialojen ja toimijoiden jakauma vastasi pääsääntöisesti aineiston yleiskuvaa. Erityistä huomiota kiinnitti kuitenkin ympäristöjärjestöjen keskeinen rooli etusivun uutisissa. Koko aineistossa ympäristöjärjestöt esiintyivät toimijoina verrattain harvoin.

Voikin tiivistää, että ympäristöaiheella oli 1990-luvulla parhaat mahdollisuudet päätyä Kauppalehden uutisetusivulle silloin, kun siihen liittyivät sekä 1) metsä että 2) ympäristöjärjestöt tai -aktivistit. Tällainen etusivun ympäristöuutisen ”ideaalityyppi” ei kuitenkaan sopisi luonnehdinnaksi Kauppalehden sisäsivujen ympäristöjutulle. Sisäsivujen ympäristöjuttujen tyyppiesimerkki olisi pikemminkin kahden tai kolmen palstan uutisjuttu jonkin ympäristöalaan liittyvän teknologian markkinoista, kenties tyyppiä *Tyhjien purkkien kerääminen kannattaa*.

Taulukko 14. Uutisetusivujen ympäristöaiheet.

Vuosi	Otsikko	Koko	Aihe
1991	Nuori luomumies nousi MTK:n johtokuntaan	3 p.	Maatalous
	Anita Roddick, Body Shop	1	kauppa / kosmetiikka
	Elinkeinoelämä torjuu jyrkästi päästömaksun	1	päästöt ilmaan/veteen kiinteät jätteet /
	Uusiomassa vauhdittaa ulosliputusta	2	metsäteollisuus
	Saastepäästöt Sköldvikissä puolitetaan	2	ilma / energia, öljy
	Vuotoksen idea: kevätvesiä talveen	5	luonto yleensä
	VTT tutkii Jyväskylässä energiansäästöä	2	ilma / energia, öljy luonnonv. eläimet /
1993	Pöllönsuojelu veti puun hinnan nousuun USA:ssa	6	metsä / metsäteollisuus
	Kuolan siivoamisen rahoitus selkiytyy	2	ilma / metalliteollisuus
	Biopolttoaineista jättimäinen tukiautomaatti*	2	ilma / energia
	"Avohakkuuvapaat" paperit tulevat*	4	metsät / metsäteoll.
1995	Kanadalaisyhtiö: Suojelijoiden kanssa ei kannata riidellä	1	metsät / metsäteoll.
	WWF kehuu Ruotsin metsätaloutta	1	metsät / metsäteoll. kiinteät jätteet /
	Puuttomasta Irlannista metsäteollisuusjätti	1	metsäteollisuus ympäristö yleensä /
	Ekoajattelu ei vetoa kuluttajiin Venäjän markkinoilla	1	markkinointi
	"Hallituksen luotava kansallinen ympäristöstrategia"	1	ympäristö yleensä ympäristö yleensä /
	Ympäristöteknologia myy hyvin Saksassa	1	ymp.toimiala haitta-aineet /
	Käyttääkö Suomen Skanska myrkkyytiivisteitä?	1	rakentaminen
1997	Metsänhoitomaksut muuttumassa tilakohtaisiksi*	3	metsät / metsäteoll.
	Greenpeace painosti: NN lopetti puuntuonnin Venäjältä	1	metsät / metsäteoll.
	Koulutettu metsuri ei kajoa kauniiseen	2	metsät / metsäteoll. ympäristö yleensä /
1999	WTO-kierros työllistää ympäristöliikettä	1	metsä
	KTM-selvitys Kioto-sopimuksesta	1	ilma / energia kiinteät jätteet /
	Kuusakoski osti Baltian suurimman romuyhtiön	1	metalliteollisuus ympäristö yleensä /
	Gyllenberg Forum täyttyy eettisesti	1	rahoitus
	Prodi painotti EU-linjapuheessaan ympäristökysymyksiä	1	ympäristö yleensä kiinteät jätteet /
	Teollisuus vastustaa uusia kierrätysvaatimuksia	1	pakkausala luonto, luonnonv. eläimet
	Ekoturismi auttaa Afrikassa myös leijonaa	1	/ turismi ympäristö yleensä /
	Eettiset periaatteet kunniaan	1	rahoitus

* Lehden pääuutinen

7.4.2 Lehden linja: Ympäristöskeptisyydestä kohti yhteistä huolta?

Käytin Kauppalehden kommentoivaa aineistoa eli pääkirjoituksia ja toimituksen kolumneja materiaalina saadakseni lisää ymmärrystä lehden omaksumasta roolista ympäristökeskustelussa. Pääkirjoituksia oli aineistossa mukana seitsemän, kolumneja 15. Kävin nämä tekstit läpi muuta aineistoa tarkemmin ja tarkastelin sekä aihe- että näkökulmavalintoja

Pääkirjoitukset ovat tietenkin teksteinä luonteeltaan lehden linjapuheenvuoroja. Kolumneissa kirjoittajilla taas on vapaus ja mahdollisuus käydä yhteiskunnallista keskustelua ja tuoda esiin omia asenteitaan ja mielipiteitään. On siis perusteltua arvioida, että juuri nämä tekstit kiteyttävät, paljastavat ja avaavat ovia lehden ympäristösuhteeseen. Näkökulma korostuu, kun kolumnien kirjoittajat ovat statukseltaan korkeita toimituksen jäseniä kuten vastaava päätoimittaja (6 kolumnia 15:sta), muut päätoimittajat (2 kolumnia) ja kirjeenvaihtajat (6 kolumnia).

Kolumnien ja pääkirjoitusten aiheita tarkastellessani pystyin hyödyntämään suoraan juttujen aihepiirejä kuvaavia muuttujia, kuitenkin niin, että käytin materiaalina otsikoiden lisäksi koko muutakin tekstiä. Otsikkotason analyysia varten laaditut näkökulmamuuttujat eivät tähän käyttöön soveltuneet, sillä kolumni- ja pääkirjoituskirjoittamisen ominaispiirteisiin kuuluu monitasoisuus ja useiden eri näkökulmien kuljettaminen rinnakkain. Siksi käytin menetelmänä aineistolähtöistä, väljää ja arkiymmärrykseen perustuvaa tyypittelyä, jonka perusteella jaottelin kolumnit ja pääkirjoitukset viiteen ryhmään.

Kuten luvusta 7.1 käy ilmi, Kauppalehden ympäristöaiheisen mielipideaineiston määrä lisääntyi selvästi 1990-luvulla. Kaikkiaan 15 kolumnista 11 julkaistiin vuosina 1997 ja 1999. Myös seitsemästä pääkirjoituksesta kolme ilmestyi vuonna 1999.

Kolumnien ja pääkirjoitusten aiheissa painottuivat varsin saman teemat kuin lehden ympäristökirjoittelussa kaikkiaan. Vuosikymmenen alussa kommentteja kirjoitti erityisesti metsäkeskustelu (yhteensä 7 kommentoivaa kirjoitusta, esim. vastaavan päätoimittajan Lauri Helven metsätuhoja kyseenalaistava kolumni *Ekopötyä* 10.12.1993; pohjoismaisten yhtiöiden yhteistä metsäsertifiointia käsittelevä pääkirjoitus *Puuntuottajat liikkeelle* 7.8.1995), keskivaiheilla taas ilmastonmuutos ja siihen liittyvät energiantuotannon haasteet (5 kirjoitusta; esim. Tapani Pitzenin kolumni *Laskeuma vai tulva* 4.6.1997 ja Lauri Helven kolumni *Mistä sähköä?* 11.6.1999, kummassakin aiheena valintatilanne hiilidioksidipäästöjen ja ydinvoiman välillä). Metsäaiheen

kommentointi painottui vuosikymmenen alkupuolelle, vaikka metsäutisointia esiintyi runsaasti läpi vuosikymmenen.

Kolmanneksi yleisimmäksi aiheeksi nousi vuosikymmenen lopulla hiukan yllättäen ihmisen terveys: kananrehuun liittyvää Belgian dioksiiniskandaalia käsiteltiin vuonna 1999 yhteensä kolmessa kolumnissa ja yhdessä pääkirjoituksessa.

Saadakseni lisäymmärrystä lehden ja kommentoivien kirjoittajien suhtautumisesta ympäristökysymyksiin, jaottelin kommentoivia tekstejä viiteen ryhmään niiden näkökulman ja tekstistä välittyvän ympäristösuhtautumisen perusteella (Taulukot 15 ja 16.). Jaottelu tuntui välttämättömältä, jotta voin saada tasapainoisen yleiskuvan kommentoivien tekstien kirjosta. Muodostin ryhmät lukemalla tekstejä ja kokoamalla niitä yhdistäviä ja erottavia piirteitä. Jaottelu ei perustu systemaattiseen, tekstiin piirteitä määrällisesti erittelevään lähilukuun, vaan varsin arkijärkisiin ja ilmeisiin havaintoihin tekstien kokonaisuudesta.

Taulukko 15. Pääkirjoitusten ja kolumnien näkökulmaluokat

Skeptinen	Kirjoittaja suhtautuu epäilevästi koko ympäristökeskusteluun / tiettyihin väitteisiin tai asiantuntijoihin / tuo esiin yleisellä tasolla kielteistä suhtautumista aiheeseen	5 kpl
Kriittinen/ympäristökielteinen	Kirjoittaja arvostelee jotakuta liiallisista / väärin kohdennetuista tms. toimista ympäristön suhteen	3 kpl
Neutraali	Kirjoittaja pohtii neutraalisti jotakin ympäristöaihetta / edessä olevia valintoja ja vaihtoehtoja (samalla ehkä päätyen itse jollekin kannalle & perustellen sen)	6 kpl
Kriittinen/ympäristömyönteinen	Kirjoittaja arvostelee jotakuta riittämättömistä toimista / liian köykäisestä suhtautumisesta ympäristön suhteen	7 kpl
Kannustava	Kirjoittaja kehuu tehtyjä ympäristöratkaisuja tai valittua suuntaa ja kannustaa eteenpäin	1 kpl

Osa teksteistä erottui joukosta selvästi värikkään kielenkäytön sekä suoraviivaisesti ilmaistujen asenteiden ja henkilökohtaisten mielipiteiden takia (mm. vastaavan päätoimittajan Lauri Helven kolumnit), osa taas oli puisevuuteen saakka neutraaleja ja poliittisesti korrekkeja (mm. liitteiden pääkirjoitukset). Näiden ääripäiden ajoittumisen sekä määräsuhteiden ja aiheiden tarkastelu tuotti joitakin kiinnostavia havaintoja. Tarkastelun perusteella näyttää siltä, että Kauppalehden kommentoivien kirjoitusten ympäristösuhde kallistui 1990-luvun kuluessa vahvasta

ympäristöskeptisyydestä vähitellen kohti neutraalimpaa ja jopa yhteistä ympäristöhuolta ilmentävää kirjoittamista.

Ympäristöasenteeltaan *skeptisiksi* luokittelemieni kirjoitusten takana oli poikkeuksetta vastaava päätoimittaja Helve tai joku toinen päätoimittajista (Hannu Olkinuora, Hannu Leinonen). Vaikka kirjoitusten aihe saattoi olla hyvinkin spesifi, arvolatautuneet sanavalinnat kuten ”viherpipertäjät” tai ”ekopöty” toivat esiin myös yleisempää epäluuloa ympäristökysymystä ja sen olemassaoloa kohtaan. Nämä kirjoitukset painottuivat vuosikymmenen alkuun.

Myös liiallisiin tai väärin kohdennettuihin ympäristötekoihin kohdistuva kritiikki (*kriittinen/ympäristökielteenen*) oli tavallisimmin lähtöisin päätoimittaja Helven kynästä. Helven hampaisiin joutuivat muun muassa ympäristöministeriön autoritääriinen tapa hoitaa Natura 2000 -suojelualueiden valintaa (*Ympäristöministeriön yrityskuva*, 5.9.1997) sekä Uudenmaan ympäristökeskuksen asettamat rajoitukset Hangon Bellevue-hiekkarannan siivoamiselle (*”Asiantuntijadiktaturia”*, 4.5.1999).

Tyyliltään *neutraalit*, pohtivat tekstit painottuivat vuosille 1997 ja 1999. Tekstien joukkoon mahtuu sekä pääkirjoituksia (esim. yritysten yhteiskuntavastuuta käsittelevä *Globaalia moraalia*, 6.10.1999) että useita energiapoliittisia kirjoituksia, joissa käsitellään ilmastonmuutosta ja tulevaisuuden energiaratkaisuja. Kiinnostavaa on, että ydinvoiman lisärakentaminen on vahvasti esillä näissä teksteissä, vaikka ydinvoima ja säteily lehden muussa aineistossa ovat esillä varsin harvoin. Kirjoittajat puoltavat poikkeuksetta ydinvoimaa – ympäristökontekstissa tietenkin vastuullisena vaihtoehtona hiilipäästöille – mutta tekstien tyylilajissa tukeudutaan enää harvoin arvolatautuneeseen puheeseen ”ympäristöväestä” tai ”teollisuuspampuista”. Näiden tekstien joukossa on myös päätoimittaja Helven kirjoitus *Mistä sähköä?* vuodelta 1999.

Ainoa Kauppalehden kirjoittajilta varauksetonta kannustusta saanut ympäristöaihe aineistossa oli pohjoismaisten yhtiöiden yhteinen metsäsertifiointihanke (*Puuntuottajat liikkeelle* 7.8.1995). Noin joka kolmas kommenttikirjoitus arvosteli jotakin tahoja riittämättömistä ympäristötoimista tai liian kevyestä suhtautumisesta ympäristökysymyksiin (*kriittinen/ympäristömyönteinen*). Myös tämä lähestymistapa painottui vuosille 1997 ja 1999. Tyypiesimerkkiä edustaa lehden oman kirjeenvaihtajan kolumni, jossa asemamaan arkea ja viranomaisten toimia arvioidaan ympäristönäkökulmasta (*Britannia – kierrätyksen takapajula*, 6.7.1999).

Näkökulmaa vahvisti Belgian dioksiiniskandaali vuonna 1999, ja siihen liittyvät kaikkiaan neljiä viranomaisia, EU:ta, belgialaisia jne. kritisoivaa kommenttikirjoitusta. ”Tapaus dioksiini” erottuu aineistosta kiinnostavasti aiheena, jossa lehden toimitus tuntuu omaksuvan ympäristökriisiin yksiselitteisen huolestuneen ja tuomitsevan asenteen, jossa viranomaisilta vaaditaan toimia ja kuluttajille turvallisuutta. Puhetavassa on paljon yhtäläisyyksiä yleislehtien perinteiseen, onnettomuus- ja ongelmakekseiseen ympäristöuutisointiin.

On hyvä huomata, että dioksiinikohun herättämä yksimielinen huoli liittyy myös ongelman luonteeseen. Aihe poikkeaa ainakin kolmessa suhteessa ”perinteisistä” ympäristöaiheista, joita aineistossa muuten esiintyy. Ensinnäkin haitta kohdistuu suoraan ihmisten – ns. tavallisten kuluttajien, meidän kaikkien – terveyteen, eikä esimerkiksi luonnonympäristöön, jota eri intressiryhmät arvottavat eri tavoin. Toiseksi terveyttä uhataan *juuri nyt*, ei epämääräisessä tulevaisuudessa tai esimerkiksi pitkän ravintoketjun kautta. Kolmanneksi ongelman aiheuttajana ei ole mikään keskeinen kotimainen elinkeinohaara, vaan arvostelu kohdistuu ulkomaisiin toimijoihin. Dioksiinikolumnien ”kriittisen ympäristömyönteinen” näkökulma ei siis välttämättä kerro laajemmasta muutoksesta, vaan saattaa liittyä suoraan tähän nimenomaiseen aiheeseen. Emme tiedä, olisiko lehden suhtautuminen johonkin muuhun äkilliseen ympäristökriisiin saanut 1990-luvun lopulla yhtä yhtenäisen kriittisiä muotoja.

Taulukko 16. Pääkirjoitusten ja kolumnien näkökulmat.

Vuosi	Juttutyyppi	Otsikko	Kirjoittaja	Näkökulma
			Hannu	
1991	Kolumni	<i>Metsät lahoavat</i>	Olkinuora	1
1993	Kolumni	<i>Ekopöytä</i>	Lauri Helve	1
	Kolumni	<i>Eläin ihmistä tärkeämpi?</i>	Lauri Helve	1
	Kolumni	<i>Metsättömän ahtaita ajatuksia.</i>	Auli Mauno	3
	Pääkirjoitus	<i>Verovarojen tuhlausta</i>		2
1995	Pääkirjoitus	<i>Puuntuottajat liikkeelle</i>		5
	Pääkirjoitus*	<i>Teknologian vienti...</i>	Matti Laipio	4
			Hannu	
1997	Kolumni	<i>Poliittista korrektiutta romuksi</i>	Leinonen	1
	Kolumni	<i>Laskeuma vai tulva</i>	Tapani Pitzen	3
	Kolumni	<i>Puhdasta energiaa</i>	Auli Mauno	3
	Kolumni	<i>Hamsterin vatsavaivat</i>	Lauri Helve	1
	Kolumni	<i>Ympäristöministeriön yrityskuva</i>	Lauri Helve	2
			Heikki	
	Pääkirjoitus**	<i>Hiiltä ilmassa</i>	Nenonen	4
1999	Kolumni	<i>Kiitos tiedosta, Belgia!</i>	Auli Mauno	4
	Kolumni	<i>Mistä sähköä?</i>	Lauri Helve	3
	Kolumni	<i>Tappaa talossa ja puutarhassa</i>	Auli Mauno	4
	Kolumni	<i>Ympäristökukkasia</i>	Auli Mauno	4
	Kolumni	<i>"Asiantuntijadiktaturia"</i>	Lauri Helve	2
	Kolumni	<i>Britannia - kierrätyksen takapajula</i>	Merja Myllylahti	4
	Pääkirjoitus	<i>Globaalia moraalia</i>		3
	Pääkirjoitus	<i>Vahinko kiertää</i>		4
	Pääkirjoitus	<i>Ilmastotavoite ja energiatalous</i>		3

* Kauppapaikka-liite

** Energia-liite

8. Tulosten tarkastelua ja johtopäätöksiä

8.1 Yleiskuva Kauppalehden ympäristökirjoittelusta 1990-luvulla

Kauppalehden ympäristöaiheisten juttujen kokonaismäärä pysyi koko 1990-luvun varsin tasaisena, mutta juttutyypit ja juttujen aiheet muuttuivat selvästi. Vuosikymmenen alussa painottuivat isot koko sivun artikkelit. Ympäristöaiheisen mielipideaineiston suhteellinen osuus kasvoi selvästi vuosikymmenen kuluessa. Samalla uutisten ja reportaasien osuus väheni. Ympäristökirjoittelun painopiste siirtyi uutisoinnista kohti kommentointia ja keskustelua.

Kauppalehden ykkösuutiseksi ympäristö nousi 1990-luvulla vain harvoin, aineiston sisällä kolmessa tapauksessa (alle 1 % aineistosta). Kaikkiaan uutisetusivulle nostettiin hiukan harvempi kuin joka kymmenes ympäristöjuttu. Tyypillisimmin ympäristöaiheet päätyivät uutisetusivulle yhden palstan laajuisina nostoina. Ympäristöaiheella oli parhaat mahdollisuudet päätyä Kauppalehden uutisetusivulle silloin, kun siihen liittyivät sekä 1) metsä että 2) ympäristöjärjestöt tai -aktivistit – mikä ei yhdistelmänä kuitenkaan edusta lehden ”tyypillistä” ympäristöjuttua. Vuosikymmenen mittaan ympäristöaiheiden painoarvo lehden uutisetusivulla väheni hiukan.

Pääkirjoitusten ja kolumnien suhtautuminen ympäristöön muuttui 1990-luvun kuluessa vahvasta ympäristöskeptisyydestä vähitellen kohti neutraalimpaa ja jopa yhteistä ympäristöhuolta ilmentävää kirjoittamista. Kolumnien ja pääkirjoitusten aiheissa painottuivat varsin samat teemat kuin lehden ympäristökirjoittelussa kaikkiaan. Poikkeuksen tästä teki Belgian dioksiiniskandaali (1999), josta kirjoitettiin useita kommentoivia tekstejä, vaikka ihmisen terveyteen suoraan kohdistuvat haitat saivat aineistossa muuten varsin vähän huomiota.

Aiheiltaan Kauppalehden ympäristökirjoittelu oli huomattavasti yleisluontoisempaa kuin Helsingin Sanomissa edellisellä vuosikymmenellä. Etenkin vuosikymmenen alussa tyypillistä oli ympäristösanon käyttö yleiskäsitteenä, tarkentamatta aihetta mihinkään tiettyyn ympäristön osa-alueeseen. Vuosikymmenen edetessä yleisluontoisten ympäristömainintojen osuus Kauppalehdessäkin väheni ja tiettyjen ympäristön osa-alueiden ja ympäristöä kuormittavien prosessien mainitseminen otsikkotasolla lisääntyi.

Aiheiden kirjo ja painotukset muuttuivat selvästi vuosikymmenen mittaan, seurailten pääsääntöisesti vuosikymmenen ympäristökeskustelun yleisiä trendejä ja murroksia (Taulukko 17).

Lehden ympäristöjutun tyyppiesimerkkinä voi pitää kahden tai kolmen palstan uutisjuttua jonkin ympäristöalaan liittyvän teknologian tai toimintatavan markkinamahdollisuuksista.

Erityisen paljon huomiota kautta koko 1990-luvun saivat metsäkysymykset: metsänhoito-menetelmät ja niihin kohdistunut kritiikki sekä metsäsertifiointi. Ajallisesti nämä maininnat jakautuvat tasaisesti koko vuosikymmenelle, aivan ensimmäistä aineistovuotta lukuun ottamatta. Myös ilman- ja ilmastonsuojelu olivat esillä. Ilmansaasteisiin liittyvät otsikot jakautuivat ajallisesti kahtia: vuosikymmenen alkupuolella uutisoitiin freoneista ja happosateista, vuosina 1995 ja 1997 uutena aiheena ilmastonmuutoksesta. Ilmaston lämpeneminen linkittyi usein keskusteluun energiaratkaisuista, erityisesti ydinvoimasta.

Ympäristöä kuormittavista prosesseista olivat eniten esillä päästöt ilmaan, kiinteät jätteet sekä metsien hakkuut. Mainintojen kirjo monipuolistui selvästi vuosikymmenen mittaan. Vuonna 1991 prosesseista mainittiin lähes yksinomaan päästöt ilmaan sekä kiinteät jätteet, kun taas vuonna 1999 useita mainintoja riitti lähes kaikkiin 13 sisältöluokasta.

Elinkeinoelämän toimialoista jutuissa painottuivat energia-, öljy- ja kaasuala, metsä- ja paperiteollisuus, jätehuolto ja kierrätys sekä maaliikenne ja kuljetukset. Kirjoja voi pitää varsin kapeana, sillä noin 60 % kaikista toimialamaininnoista keskittyi näihin neljään luokkaan. Monia ympäristökuormitukseltaan merkittäviä toimialoja kuten metalli-, kemian- ja kaivosteollisuus tai lentoliikenne, ei mainittu ollenkaan tai vain yksittäistapauksissa.

Kauppalehden ympäristöjuttujen keskeisimpiä *toimijoita* olivat toisaalta elinkeinoelämä, toisaalta hallinto ja viranomaiset. Ympäristöpolitiikan kehämällin keskeiset toimijat kuten tiede ja tutkijat sekä ympäristöjärjestöt olivat Kauppalehdessä esillä varsin vähän, huomattavasti harvemmin kuin 1980-luvun Helsingin Sanomissa.

Ympäristöjuttujen näkökulmat painottuivat ympäristöongelmien ratkaisuihin: ympäristöpolitiikkaan ja keinoihin. Sekä ongelmien että varsinkin syiden näkökulmat olivat suorina viittauksina esillä varsin vähän. Otsikoissa mainituista keinoista kaikkein yleisimpiä olivat jätehuolto ja kierrätys, sen jälkeen ympäristöjohtaminen (ml. metsien sertifiointi) ja kolmantena luonnon käytön rajoittaminen.

Vuosikymmenen kuluessa *keinovalikoiman* painopiste siirtyi teknisistä innovaatioista, ekotuotteista ja päästöjen vähentämisestä kohti kokonaisvaltaisempaa ajattelua, jossa aiempaa tärkeämmällä sijalla olivat juuri ympäristöjohtaminen ja energiaratkaisut. Myös luonnon käytön rajoitukset nousivat Kauppalehden ympäristöotsikoihin vahvemmin vasta vuosikymmenen lopulla. Kierrätys ja jätehuolto olivat esillä keskeisinä ratkaisukeinoina kautta vuosikymmenen.

Ympäristöpolitiikan toimintamuodoista otsikoissa korostuivat lainsäädäntö ja muu päätöksenteko. Ympäristöjärjestöjen osuus oli melko pieni, ja tiede sekä tutkimus mainittiin vain satunnaisesti. Kuva ympäristöpolitiikan toimijoista ja toimintatavoista oli varsin erilainen kuin Helsingin Sanomissa. Kauppalehdessä julkisen vallan toimet saivat huomattavasti enemmän huomiota, tutkimus sekä mielenilmaukset puolestaan selvästi vähemmän.

Ympäristöasioiden *hyödyt* elinkeinoelämälle olivat esillä otsikoissa jonkin verran enemmän kuin *haitat*. Hyödyistä esiin nousivat erityisesti markkinat ja vientimahdollisuudet, innovaatiot ja uudet tuotteet sekä myönteinen julkisuus. Haitoista mainittiin erityisesti kustannukset, kielteinen julkisuus sekä toiminnan rajoitukset.

Taulukko 17. Ympäristöjuttujen aiheet ja juttutyypit pähkinänkuoressa.

Vuosi	Juttutyypit ja -koot	Aiheet
1991	Runsaasti 7 palstan / koko sivun juttuja; vain vähän mielipideaineistoa	<ul style="list-style-type: none"> - Päästöt ilmaan: freonit, happosateet - Kiinteät jätteet; kierrätys - Ekotuotteet, tekniset innovaatiot
1993	Runsaasti keskikokoisia juttuja	<ul style="list-style-type: none"> - Ilmansaasteet: freonit, happosateet - Ydinjätteet ja -haitat
1995	Ympäristöjuttujen kokonaismäärä alimmillaan	<ul style="list-style-type: none"> - Ilmastonmuutos - Vesi; vedenpuhdistusteknologia - Tuotantoeläimet
1997	Runsaasti mielipideaineistoa ja liitteiden juttuja	<ul style="list-style-type: none"> - Ilmastonmuutos - Luonto ja ekosysteemi (Natura-keskustelu) - Ihmisen terveys agendalle
1999	Runsaasti mielipideaineistoa	<ul style="list-style-type: none"> - Ilmastonmuutos - Ihmisen terveys; ruokapaniikit (Belgian dioksiinikohu)

8.2 Kauppalehden ympäristö ja 1990-luvun ”todellisuus”

Miten yleiskuva Kauppalehden 1990-luvun ympäristökirjoittelusta sitten sopii yhteen vuosikymmenen isojen kehityskaarten kanssa? Miten talouden rajut suhdannevaihtelut, suuryrityksissä tapahtunut ympäristöjohtamisen ja -järjestelmien läpimurto, ympäristökeskustelun painopisteiden vaihtelu ja ympäristöjournalismin ammattimaistuminen näkyivät aineistossa?

Talouselämä ja sitä seurannut nousukausi eivät näytä vaikuttaneet merkittävästi Kauppalehden ympäristökirjoittelun määrään – ellei viitteenä tästä halua pitää sitä, että matalin ympäristöjuttujen määrä ajoittui vuoteen 1995. Tuolloin lama oli tosin jo taantumassa ja mm. Kauppalehden oma levikkikehitys palautumassa kasvu-uralle.

Tulos on samansuuntainen kuin Satu Tienarin *Talouselämä*-lehden ympäristökirjoittelua koskevassa pro gradu -työssä. Tienari totesi, että vielä 1960- ja 1970-luvuilla talouden suhdanteet näkyivät selvästi *Talouselämä*-lehden ympäristökirjoittelun määrissä. Taantuma syrjäytti ympäristöaiheet lehden agendalta, ja nousukaudet nostivat ne uudelleen esiin. 1990-luvulla vastaavaa ilmiötä ei enää ollut havaittavissa. Sen sijaan Tienari arvioi suhdannevaihteluiden näkyneen *Talouselämä*-lehden 1990-luvun aihevalinnoissa: ympäristötoimiala saattoi taantumana vuosina nousta myös erityisen kiinnostavaksi juttuaiheeksi, tarjosihan se yhden mahdollisen kasvu- ja markkina-alueen. (Tienari 2000, 36-37.) Vastaava lähestymistapa näkyi myös Kauppalehdessä, joskin vasta vuosikymmenen puolivälissä: *Ympäristönsuojelusta tulossa liiketoimintaa* (4.4.1995); *YIT toimittaa 30 miljoonalla vedenpuhdistamoita itään* (8.8.1995).

Ympäristöaiheiden näkyvyyden suhteen keskeinen johtopäätökseni on, että **ympäristökeskustelua käytiin Kauppalehdessä tyypillisesti huomattavalla viiveellä suhteessa ns. yleiseen ympäristökeskusteluun.** Ilmiö näkyi mielestäni aineistossa sekä aihevalintojen, uusien keskustelunavausten että ympäristöön liittyvän kirjoittelun yleisten kehityssuuntien tasolla.

1990-luku oli yleisessä ympäristökeskustelussa ja -julkisuudessa kasvun tasaantumisen, arkipäiväistymisen ja valtavirtaistumisen aikaa. Suuronnettomuuksia ei tapahtunut, kiistat ja konfliktit lientyivät, haittoja saatiin kuriin ja ympäristöjohtaminen vakiintui yritystoiminnan työkaluksi. Tasaantumisen kausi oli jatkoa vilkkaalle 1980-luvulle, jonka aikana ympäristökirjoittelu oli yleisjulkisuudessa lisääntynyt merkittävästi.

Pertti Suhonen kuvaa Helsingin Sanomien 1980-lukua ”kypsan ympäristödiskurssin” muotoutumisen ajaksi. Aiheesta kirjoittaminen lisääntyi nopeasti ja kehittyi aiempaa asiantuntevammaksi ja erottelukykyisemmäksi. Arvioin aineistoni perusteella, että samantyyppinen **ympäristödiskurssin kypsyminen oli Kauppalehdessä käynnissä vasta 1990-luvulla.** Yleisluontoisesta ja niputtavasta ympäristöpuheesta siirryttiin vähitellen astetta asiantuntevampaan ja monipuolisempaan uutisointiin.

Päätelmää Kauppalehden ympäristökirjoittelun viiveestä tukee havainto siitä, että yleismedian 1980-luvun jälkipuoliskon aktiivinen ympäristöuutisointi heijastui Kauppalehden sivuille vielä 1990-luvun alussa. Ilmeisesti juuri tästä syystä vuosi 1991 erottui aineistosta monella tavalla aivan omanlaisenaan. Joukossa oli huomattavan monta koko sivun juttua, usein näkyvälle takasivun paikalle sijoiteltuna. Aiheeksi kelpasivat myös ”perinteiset” ongelmauutiset, siis ympäristöongelmia käsittelevät jutut ilman erityisen vahvaa bisnesnäkökulmaa: *N-liiton ympäristöongelmat ratkaistava, oli rahaa tai ei* (10.5.1991); *Saastepäästöt Sköldvikissä puolitetaan* (8.5.1991). Lähestymistapa oli poikkeuksellinen koko muuhun aineistoon verrattuna. Juttujen sisällöissä korostuivat myös innostuneet uutiset ympäristöteknologiaan uutuuksista ja ekotuotteista: *Sähköauton sarjavalmistusta käynnistellään* (8.8.1991); *Heijastin delfiineille* (6.11.1991). Vuosikymmenen kuluessa innostus ainakin määrällisesti arvioituna tasaantui, ja myös juttukoot solahtivat osaksi arkista uutisvirtaa, pariin-kolmeen palstaan.

Yritysten ympäristötyön vahvistuminen näkyi Kauppalehden sivuilla, mutta juuri sen kohdalla viive näkyy kenties selvimmin. Yritysten ympäristötyössä 1990-luku oli merkittävä murrosvuosikymmen. **Aineistoni perusteella yritysten ympäristötyön murros näkyi Kauppalehden ympäristökirjoittelussa vain osittain, ja selvästi jälkijunassa yrityksissä tapahtuneesta kehityksestä.**

Raimo Lovion mukaan ympäristökysymykset muuttuivat jo vuosikymmenen alkuvuosina suomalaisyritysten näkökulmasta ”ulkoisesta häiriötekijästä tavanomaisen liiketoiminnan yhdeksi osatekijäksi”. Yritysten ympäristöpuhe lisääntyi selvästi jo vuosikymmenen alussa, ja ympäristöraportteja tuotettiin vuodesta 1991 alkaen. Myös toiminta muuttui. Vuoteen 1995 mennessä noin puolet suomalaisista suuryrityksistä oli laatinut oman ympäristöohjelman johtamisen työkaluksi ja ala työllisti yrityksissä satoja ihmisiä.

Kauppalehdessä ympäristöohjelma ja -johtaminen ilmestyivät otsikkosanoiksi vasta vuosikymmenen lopulla, ensimmäisen kerran 1997. Vuosikymmenen lopun lisääntyneestä ympäristöjohtamiseen liittyvästä kirjoittelusta puolet liittyi itse asiassa yhteen ja samaan aiheeseen – kiistaan metsäsertifioinnista. Tämä taas kertonee enemmän metsäkysymysten painoarvosta Kauppalehden ympäristöagendalla kuin ympäristöjärjestelmiin ja -johtamiseen liittyvän kirjoittamisen huomattavasta lisääntymisestä.

Yleisellä tasolla siirtymä ”piipunpääratkaisuihin” yritysten kokonaisvaltaiseen ympäristöajatteluun näkyy toki Kauppalehdenkin ympäristöjuttujen painotuksissa. Jäte- ja kierrätyspuheen kestoosuus tuntuu kuitenkin viestivän, että lehden toimituksessa yritysten ympäristökuormituksen miellettiin vielä 1990-luvun lopullakin liittyvän etenkin ”päästöihin ja poistoihin”. Samaan aikaan yrityspuolella kiinnitettiin jo sujuvasti huomiota tuotteiden koko elinkaareen (kuljetuksiin, raaka-aineiden hankintaan, tuotteiden käyttöön ja hävittämiseen) ja ongelmia ratkottiin tuotantotekniikoiden ja tuotesuunnittelun tasolla.

Lovion mukaan erityisen merkittävä muutos yritysmaailmassa oli se, että ympäristön ja liiketoiminnan suhdetta alettiin jo 1990-luvun alkuvuosina perustella eri tavalla kuin aikaisemmin. ”Lainsäädännön vaatimukset” vaihtuivat argumentoinnissa ”liiketoimintaedellytysten varmistamiseen niin, että kaikki yrityksen sidosryhmät otetaan huomioon”. Vaikuttaa siltä, että juuri tämä murros – yritysten omaehtoinen, liiketoiminnan tarpeista perustelunsa saava ympäristöasioiden hallinta – jäi tavallaan siirtymättä Kauppalehden sivuille. Kauppalehden otsikoissa keskeisessä roolissa olivat koko vuosikymmenen ajan nimenomaan julkisen vallan toimet, vaatimukset, rajoitukset ja maksut – jopa useammin kuin esimerkiksi Helsingin Sanomissa 1980-luvulla.

Toisaalta sellaiset 1990-luvun lopun muotikäsitteet kuin (yritysten) yhteiskuntavastuu, yritysetiikka ja -kansalaisuus päätyivät Kauppalehden sivuille melko rivakasti. Vuoden 1999 aineistoon osui useita aiheeseen liittyviä artikkeleita. Käytännössä aiheena oli useimmiten eettinen sijoittaminen, eli pankki- ja rahoitusalan kurkottelu uudelle muotialalle.

Oman tarkastelunsa ansaitsee tässä yhteydessä *metsäkeskustelu*, joka leimasi voimakkaasti Kauppalehden 1990-luvun ympäristökirjoittelua. Viive on näkyvissä myös sen kohdalla.

Sekä Esa Väliiverrosen että Pertti Suhosen mukaan juuri metsien tila oli suomalaisen ympäristöpoliittisen keskustelun keskeinen teema 1980-luvulla. Vaikka kyse oli kansantaloudellisesti merkittävistä riskeistä, keskustelun osapuolina esiintyivät lähinnä tutkijat, valtiovalta ja ympäristöliikkeet. Metsäteollisuus ja metsäalan organisaatiot eivät osallistuneet keskusteluun erityisen aktiivisesti, ja yhtyivät metsähuolesta syntyneeseen ”kansalliseen yksimielisyyteen” vasta viiveellä. (Väliverronen 1996, 36-37; 46; Suhonen 1994, 116.)

Aivan vastaavasti metsäkeskustelu näyttää ”valuneen” Kauppalehden aiheeksi myöhässä, vasta reippaasti 1990-luvun puolella. Vielä vuonna 1991 metsäaiheisia juttuja oli ainoastaan yksi, päätoimittaja Hannu Olkinuoran kriittinen kolumni, jossa hän kyseenalaisti ilmansaasteiden vaikutuksia metsien kasvuun (*Metsät lahoavat*, 9.1.1991). Tässä vaiheessa kiihkeä metsäkeskustelu oli muualla yhteiskunnassa ollut käynnissä useita vuosia. Vuodesta 1993 eteenpäin metsä vakiintui Kauppalehdessäkin kestoaiheeksi. Aineistoon otsikkomainintoja osui 8-10 kunkin vuonna.

Metsäaiheiden viivästyneessä esiinmarssissa Kauppalehden sivuille oli luultavasti kyse rinnakkain sekä metsäsektorin *ympäristöpaniikista* eli nopeasta havahtumisesta vastaamaan ulkoiseen kritiikkiin, että Kauppalehden ympäristösuhteen vähittäisestä muuttumisesta. Jakob Donner-Amnellin mukaan metsäyhtiöt tajusivat vasta vuosikymmenten taitteessa, että ympäristöhaaste vaatii niitä muuttamaan toimintatapojaan. Sen jälkeen yrityksissä ryhdyttiin rivakasti tehtailemaan ympäristöohjelmia, kehittämään menetelmiä, kutsumaan ympäristöjärjestöjä kuultavaksi, luomaan imagoa ja hankkimaan tuotteille ympäristömerkintöjä. (Donner-Amnell 1995, 216.)

Toisin kuin esimerkiksi Kauppalehden uutisetusivun ympäristöjuttujen perusteella voisi kuvitella, metsäkeskustelu ei siis noussut lehden agendalle suoraan tutkijoiden kritiikin tai ympäristöjärjestöjen painostuksen ja kampanjoinnin tuloksena. Pikemminkin kyse oli prosessista, jossa yleismediassa ja muilla yhteiskunnan areenoilla pitkään käynnissä ollut keskustelu hitaasti ”suodattui” tai valui osaksi myös metsäsektorin ja talouselämän ykköslehden todellisuuskuvia.

8.3 Kauppalehti ympäristöpoliittisena toimijana

8.3.1 Varovainen reagoija: Yleisjulkisuus määrittä agendan

Mistä ajallinen viive ympäristöaiheiden päätymisessä Kauppalehden otsikoihin sitten kertoo? Katson sen olevan suoraan yhteydessä lehden omaksumaan ympäristöpoliittiseen rooliin. Väitän

aineistoni perusteella, että **Kauppalehden ympäristöagenda määrittyi 1990-luvulla voimakkaasti yleisjulkisuudessa käydyn aiemman keskustelun ja ulkoisen ”ympäristöliikkeen” perusteella. Lehti ammensi ympäristöongelmia koskevat perusmäärittelynsä yleisjulkisuudesta. Kauppalehden rooli suhteessa ympäristökysymykseen oli varovainen ja reagoiva, ei aktiivisesti uutisia tai ilmiöitä etsivä – siis reaktiivinen, ei proaktiivinen.** Vuosikymmenen alkupään kolumnien ja pääkirjoitusten sävyä voi osin kuvata jopa defensiiviseksi.

Lehden aihe- ja näkökulmavalinnoille oli leimallista, että ympäristökysymykseen liitettiin lähinnä sellaisia toimialoja, kuormittavia prosesseja ja ympäristön osa-alueita, jotka olivat jo aiemmin saaneet osakseen merkittävän laajaa huomiota yleisjulkisuudessa: siis esimerkiksi metsäteollisuus, jätehuolto ja nasevuudessaan yleiskieleen hyvin juurtunut kierrätys. Toimialan taloudellinen merkittävyys tai sen ympäristövaikutusten laajuus eivät muodostuneet Kauppalehdelle syyksi seurata alan ympäristöasioita. Esimerkiksi maatalouden tai metalliteollisuuden ympäristövaikutukset jäivät Kauppalehdessä vähälle huomiolle ilmeisesti juuri siksi, että näistä aiheista ei käyty laajaa julkista keskustelua muilla yhteiskunnan areenoilla.

Käytännössä tästä seurasi, että esimerkiksi ympäristöjutuissa esillä olleiden toimialojen kirjo jäi kapeaksi. Monet ympäristövaikutuksiltaan merkittävät toimialat välttyivät kokonaan maininnoilta ympäristöaiheen yhteydessä. Myös monet yleisjulkisuudessa pientä tai keskisuurta huomiota saaneet ympäristöongelmat kuten rakentamisen tai kaivosteollisuuden haitat jäivät Kauppalehdessä näkymättömiin.

Ilmeisesti juuri samasta syystä yritysten ammattimainen ympäristötyö alkoi nousta Kauppalehden otsikoihin varsin hitaasti, vasta 1990-luvun lopulla. Ympäristöohjelmat ja -järjestelmät tai niiden seurannan mittarit ovat melko spesifejä yritysmaailman aiheita, joten niistä ei kovin laajasti kirjoitettu yleismediassa. Yleisjulkisuuden valmista kehystä ei siis ollut tarjolla, eikä Kauppalehti itse lähtenyt kovin aktiivisesti kartoittamaan tätä uutta maaperää. Pikemminkin sen yrityksiin ja ympäristöön liittyvät ongelmanmäärittelyt näyttäisivät jääneen vaiheeseen, jossa ajatellaan ympäristökysymysten tulevan yrityksille ajankohtaisiksi vasta, kun julkinen valta asettaa päätöksillään uusia rajoituksia toiminnalle.

8.3.2 Kauppalehti ja ympäristöpolitiikan kehämalli

Pertti Suhosen esittelemä *ympäristöpolitiikan kehämalli* (Kuvio 1, luku 2.3.3) auttaa osaltaan hahmottamaan Kauppalehden omaksumaa ympäristöpoliittista roolia ja taloussanomalehden mahdollisia rooleja ympäristötoimijana.

Aineistoni valossa on ilmeistä, että 1990-luvun Kauppalehti sijoittuisi ympäristöpolitiikan kehällä toisaalle kuin ”joukkotiedotus” yleensä. Siinä, missä yleisjulkisuus nojautuu Suhosen mallissa pitkälti tieteen ja tutkijoiden ongelmanmäärittelyihin, Kauppalehti ammensi ympäristöaiheensa yleisjulkisuudesta. Tiede ja tutkijat näkyivät vain harvoin Kauppalehden otsikoissa, kun taas julkisen vallan ja viranomaisten rooli korostui. Myös ympäristöliikkeet nousivat otsikoihin melko harvoin.

Jotta taloussanomalehti kirjoittaisi ympäristökysymyksistä, aiheen täytyy siis ensin olla vahvasti esillä yleisjulkisuudessa. Samalla sen on luonnollisestikin linkityttävä elinkeinoelämän toimintaan – ja mieluiten vielä osuttava yksiin kyseisen elinkeinonhaaran omien todellisuuskuvien kanssa.

Esimerkiksi ympäristöjärjestöjen metsäkampanjointi ei ainakaan 1980- ja 1990-luvuilla vielä automaattisesti näyttänyt nostavan aihetta Kauppalehden agendalle. Tarvittiin pitkä prosessi, jonka aikana aiheesta käytiin laajaa keskustelua yleisjulkisuudessa, metsäsektorin asenteet muuttuivat – ja myös Kauppalehti havahtui kirjoittamaan aiheesta aktiivisesti. Myös tieteen uudet havainnot näyttävät päätyneen Kauppalehden ympäristöjuttuihin *välittyneesti* – siis vasta, kun julkinen valta, ympäristöliikkeet ja yleismedia ovat reagoineet niihin riittävästi.

Samalla Kauppalehden ympäristökirjoittaminen on silti ollut voimakkaasti ympäristöliikkeen ja muiden aktiivisten toimijoiden määrittämää: äänekäs kritiikki ja epäkohtiin tarttuminen ovat yleensä edellytys sille, että uusi aihe nousee ensin yleismedian huomion, sen jälkeen julkisen vallan toimien ja lopulta myös taloussanomalehden ympäristöjutun kohteeksi. Toimialat, joiden aiheuttamiin ympäristöongelmiin ei muualla yhteiskunnassa ole kovin äänekkäästi puututtu, ovat saaneet olla rauhassa myös Kauppalehden ympäristökirjoittelulta.

Esa Väliverronen korostaa, että mediat eivät ole koko julkisuus vaan yhteistä, yhteiskunnallista keskustelua käydään *useilla rinnakkaisilla areenoilla* kuten hallinnossa, tiedeyhteisössä, oikeusistuimissa, elinkeinoelämässä ja kansalaisjärjestöissä.

Kauppalehden ympäristösuhdetta tarkastellessa näiden rinnakkaisten areenoiden keskeinen merkitys näyttäisi olevan juuri yleisjulkisuuden agendan muokkaamisessa. Ympäristökeskustelua käydään *ensin* lukuisilla asiantuntija-areenoilla, *sen jälkeen* yleismediassa ja vasta *kolmannessa vaiheessa* Kauppalehden kaltaisessa erikoismediassa, jonka ydinaiheisiin ympäristö ei kuulu. Talouselämän vaikuttajat taas muodostavat ympäristöä koskevat käsityksensä sekä yleisjulkisuuden että talouden alan erikoismedioiden perusteella. Oman alan erikoislehdellä saattaa kuitenkin olla yleisjulkisuutta painavampi asema yritysten *ympäristöresponssin* muotoutumisessa – siis sen määrittelemisessä, mikä yritysten kannalta ympäristökysymyksissä on olennaista ja kuinka niiden suhteen tulisi toimia.

8.3.3 Toimituksen näkökulma: ”Ei ohjelmanjulistusta”

Tässä vaiheessa on hyödyllistä palata hetkeksi Kauppalehden toimituksen omiin lausumiin lehden ympäristösuhteesta, ja tarkastella lehden omaksumaa ympäristöpoliittista roolia niiden valossa.

Haastatteleman uutispäällikön mielestä oli selvää, että Kauppalehti haluaa olla yhteiskunnallinen toimija, myös ympäristökysymysten suhteen. Hän korosti, että lehti toteuttaa tätä rooliaan ennen kaikkea nostamalla aiheita esille ja määräämällä julkisen keskustelun päiväjärjestyistä. Ympäristöaiheet eivät kuitenkaan haastattelun perusteella näyttäneet aivan luontevasti taipuvan talouslehden uutisajatteluun, vaan näkökulma tuntui uutispäällikön mielestä ”keinotekoiselta”. Hankaluus vaikutti olevan siinä, miten toimittaja löytäisi ympäristöaiheista lehden näkökulman vaatiman linkin bisnekseen.

Toisaalta uutispäällikkö arvioi toimituksen ympäristöasiantuntemuksen suhteellisen vähäiseksi. Ympäristöaiheiden seuranta ei ollut erikseen nimetty kenenkään tietyn toimittajan vastuulle, vaan aiheen ajateltiin ”tulevan läpi” kunkin toimialan seurannassa. Hän arvioi, että toimituksessa ei juurikaan luettu esimerkiksi yritysten ympäristöraportteja.

Uutispäällikön lausumat taustoittavat kiinnostavasti havaintojani Kauppalehden ympäristökirjoittelun viiveestä, varovaisen reaktiivisesta roolista ja aiheiden valikoitumisesta yleisjulkisuuden perusteella. On selvää, että ilman omaa perusymmärrystä ympäristökysymyksistä talouslehden toimittajat ovat yleisjulkisuuden ”vietävissä”. Oma uutishankinta, aiheiden esiin nostaminen ja julkisuuden päiväjärjestyksen asettaminen eivät toteudu tehokkaasti pelkän myyttisen

”uutisnenän” ohjaamana, jos perustiedot alan keskeisistä toimijoista, lainsäädännöstä ja kehityssuunnista puuttuvat. **Arvioin, että lehden toimittajien suhteellisen ohut tietopohja ympäristökysymyksistä ja esimerkiksi yritysten ympäristötyöstä vaikutti 1990-luvulla keskeisesti siihen, että Kauppalehti reagoi ympäristökeskusteluun jälkijunassa ja muiden asettamaa agenda noudatellen.**

Kiinnostavaa on myös, että uutispäällikkö tuntui hahmottavan ympäristöasiat ennen kaikkea biologisiksi tai kemiallisiksi ilmiöiksi sen sijaan, että kyse olisi laajoista yhteiskunnallisista kysymyksistä, joilla on väistämättä myös taloudelliset seurauksensa. Jos ongelmien luonnontieteelliseen pohjaan liittyvä käsitteistö on lisäksi vierasta, aihepiiriin tarttuminen voi tuntua työläältä vaikka ”bisneslinkin” ymmärtäisikin.

Oma mahdollinen, laajempaan ympäristöseurantaan liittyvä ongelmansa oli uutispäällikön mielestä ”suksien meneminen ristiin” elinkeinoelämän kanssa. Toisaalta hän korosti, että Kauppalehdessä voi tehdä myös yrityksiin kriittisesti suhtautuvia juttuja. Tällaisen jutun koukun pitäisi kuitenkin perustua taloudellisiin näkökohtiin, eikä esimerkiksi pelkästään luontoarvojen pilaamiseen. Hänen mukaansa toimittajien aihevalintoja ei lehdessä silti rajoiteta ”mielipidekäsiraudoilla”. Jos joku haluaa painottaa työssään ympäristöasioita, se sopii hyvin, kunhan se tapahtuu normaalien uutiskriteerien mukaan eikä ”riistäydy ohjelmanjulistukseksi”.

Kommenteissa kiteytyy journalistin ammattiroolin perustava rajankäynti myönteiseksi koetun vahtikoiran rooliin ja kielteisen ”ohjelmanjulistamisen” tai asianajojournalismin välillä. Ei voi välttyä ajatukselta, että uutispäällikön käsityksen mukaan juuri ympäristöasioiden kohdalla toimittajilla olisi tavallista suurempi riski sortua ohjelmanjulistukseen. Samalla on muistettava, että Kauppalehden omaan perinteiseen yhteiskunnalliseen rooliin on monissa aiheissa kuulunut juuri ohjelmanjulistaminen elinkeinoelämän etuja ajaen. Kantaaottavuutta ei siis sinänsä ole pidetty toimitukselle sopimattomana.

Uutispäällikön puhetavalla on selvät yhtymäkohtansa Kauppalehden pitkäaikaisen päätoimittaja Lauri Helven kolumnien ja useiden julkisten puheenvuorojen maailmaan. Mielestäni on selvää, että päätoimittaja Helven julkilausuttu ympäristöskeptisyys on osaltaan vaikuttanut koko Kauppalehden toimituksen ympäristösuhteeseen: siihen, miten aktiivisesti ympäristöjuttuja on lähdetty itsenäisesti ehdottamaan, tekemään ja tutkimaan. Tähän ei tarvita ”mielipidekäsirautoja”, toimituksen

asenneilmapiiri riittää. Proaktiivinen kirjoittaminen mistä tahansa uudesta aihepiiristä vaatii toimituksen johdon tukea.

Toisaalta, kuten Helve itse totesi Suomen Lehdistö -lehden haastattelussa: ympäristöliikettä on Kauppalehdessä piikitelty lähinnä hänen omissa kolumneissaan. Pääkirjoitukset ovat olleet maltillisempia. (Vesikansa 1998.) Ympäristökirjoittelun laiminlyönnistä tai vakavasta asenteellisyydestä lehteä ei voi tämän tutkielman aineistonkaan valossa moittia: kirjoittelu on päälinjoiltaan vastannut yleisjulkisuuden ympäristökeskustelua. Samalla on selvää, että vielä 1990-luvun alussa vahvasti esillä ollut ympäristöskeptisyys on osaltaan hidastanut *aktiivisen* roolin omaksumista lehdessä.

Tästä näkökulmasta pääkirjoitusten ja kolumnien näkökulmasiirtymä skeptisyydestä neutraaliin ja jopa yhteistä huolta ilmentävään puhetapaan näyttäytyy itse asiassa hyvin merkittävänä muutoksena. Taustalla vaikutti luultavasti keskeisten teollisuudenalojen kuten metsäsektorin havahtuminen ottamaan ympäristöasiat vakavasti. Talouslehden ympäristökirjoittelua helpotti epäilemättä sekin, että teollisuuden ja ympäristönsuojelun välinen konflikti kaiken kaikkiaan lientyi 1990-luvun mittaan. Kuten Sairinen & al. huomauttavat, ristikkäisistä intresseistä siirryttiin yhteiseen huoleen. (Sairinen & al. 1999, 106-109.)

Asenneilmapiirin vähittäinen muutos lehden toimituksessa taas oletettavasti tuki ympäristökirjoittelun kehitystä monipuolisempaan ja asiantuntevampaan suuntaan. Mielipideaineiston lisääntyminen vuosikymmenen mittaan kertoo myös, että aihe ei jättänyt toimitusta kylmäksi. Pikemminkin se herätti runsaasti ajatuksia, reaktioita ja kiinnostusta ja aiheen painoarvon voi tätä kautta ajatella 1990-luvulla nousseen.

Voi myös ajatella, että metsäkeskustelun läpilyönti avasi Kauppalehdessä vähitellen ovia myös muulle ympäristökirjoittelulle. Metsäkeskustelun kautta nähtiin, että ympäristökysymyksillä voi olla huomattavat vaikutukset yritysten toimintaan. Taloustoimittajat joutuivat paneutumaan metsäsertifioinnin kiemuroihin, ympäristöjärjestöjen toimintatapoihin ja metsänhoitomenetelmiin. Tämä saattoi luoda maaperää myös muiden yritysten ympäristöhaasteiden, -työn ja niiden taloudellisten linkkien ymmärtämiseen.

8.4 Taloussanomalehden mahdolliset roolit

Kun Kauppalehti 1990-luvulla tarttui johonkin tiettyyn ympäristöaiheeseen, taustaksi tarvittiin tyypillisesti aiheen saama laaja huomio yleisjulkisuudessa. Lehden omaehtoinen uutishankinta juuri yritysten ja talouselämän ”omista” ympäristöaiheista oli vähäistä ja lehden omaksuma ympäristöpoliittinen rooli jäi melko passiiviseksi.

Mielestäni taloussanomalehdelle olisi kuitenkin ajateltavissa myös aktiivisen ympäristöpoliittisen toimijan rooli, jolloin se voisi voimakkaammin osallistua ympäristökeskustelun agendan määrittelyyn sekä tarjota puolestaan aiheita ja näkökulmia yleisjulkisuuden käyttöön.

On selvää, että taloussanomalehden aiheet määrittyvät yritysten ja elinkeinoelämän intresseistä, ja uutisiksi nousevat talouselämän toimijoille tärkeitä ja kiinnostavia aiheita. Näin tuleekin olla. Juuri siksi myös yritysten aktiiviset ympäristötoimet ja niiden suuri murros tuntuisivat luontevasti kuuluvan elinkeinoelämän erikoislehden aihevalikoimaan. Näin lehti palvelisi yritysten ympäristöammattilaisten kasvavaa joukkoa ja tukisi yritysten johtoa ympäristökysymyksiin liittyvien toimintaympäristön muutosten ymmärtämisessä ja hallitsemisessa. Tällaisen erikoistuneen ympäristötiedon välittäminen itse asiassa tuntuisi kuuluvan *nimenomaan* taloussanomalehden yhteiskunnalliseen rooliin. Jos taloussanomalehti ei kirjoita ammattimaisesti yrityksistä ja ympäristöstä, kuka sen tekee?

Kauppalehden 1990-luvun tilannetta laajemmin ympäristökirjoittelun ei mielestäni tarvitse tarkoittaa myötäsukaista ”ohjelmanjulistusta”, vaan normaalia kriittistä journalismia, joka voi parhaimmillaan tuottaa lehdelle myös merkittäviä omia uutisia. Juuri talouslehden tehtävään olisi esimerkiksi herätellä kriittistä keskustelua ympäristöjohtamisen, -raportoinnin tai -markkinoinnin kipupisteistä tai tarjota lukijoille ammattilaistietoa siitä miten ympäristöongelmat ja niiden hallinta vaikuttavat eri toimialojen tulevaisuudennäkymiin. Tämä olisi luontevaa myös lehden omien uutiskriteerien näkökulmasta.

Toisaalta myös laajempaan ja voimakkaampaan vahtikoiran rooliin olisi epäilemättä tarjolla tilaisuuksia. Tulosanalyseissa ja pörssikommenteissa kriittisyys kuuluu taloustoimittajan perushyveisiin: yrityksen toimia pyritään arvioimaan ulkoapäin tietyin kriteerein. Lakien ja sääntöjen rikkominen on automaattisesti uutinen, huono johtaminen tai tehottomuus moitteen aiheita. Tuntuisi luontevalta, että taloustoimittaja voisi toimia yritysten vahtikoirana myös

ympäristökysymysten tai yritysetiikan suhteen. Nämä aiheet olisi mahdollista ottaa suurennuslasin alle samoin, kuin taloustoimittajat ovat viime vuosina innostuneet selvittämään pörssiyhtiöiden sisäpiiririkkomuksia.

Vaatus ei ole mahdoton. Pilkahdus tämän tyyppisestä uutisoinnista löytyi aineistosta uutiset sivulle nostettuna otsikkona *Käyttääkö Suomen Skanska myrkkytiivistettä?* (10.10.1997). Viime kädessä kyse on jälleen todellisuuskuvista ja yhteiskunnallisten ongelmien rakentumisesta poliittisissa prosesseissa. Kun jokin riski tai uhka on yhteisesti hyväksytty, muodostunut itsestäänselvyydeksi jonka syistä ja merkityksestä ei enää kiistellä, se myös muuttuu näennäisesti ”epäpoliittiseksi”. Kannan ottaminen ei enää ole asianajoa. Siis: Skanskan ei tule käyttää myrkkytiivistettä, Fortumin laskea öljyä Itämereen eikä belgialaisten talonpoikien päästää dioksiinia kananrehuun.

Puhtaan subjektiivisesti olen sitä mieltä, että suuren taloussanomalehden *tulisi* kantaa yhteiskunnallista vastuuta kirjoittamalla proaktiivisesti yritysten ympäristötyön onnistumisista ja epäonnistumisista. Näin siksi, että taloussanomalehdellä on ympäristöasioiden suhteen erityinen vastuu talouselämän toimijoiden ja päättäjien ympäristökäsitysten rakentajana. Journalismin ja lehtitalojen liiketoiminnan kannalta kyse on samalla tietenkin siitä, että ympäristöasiantuntemuksen puute toimituksissa voi jättää monia aitoja uutisaiheita katveeseen.

9. Lopuksi. Mitä sitten tapahtui?

Kun kirjoitan tätä toukokuussa 2008, ympäristökeskustelu on harpannut reippaasti eteenpäin 1990-luvun tilanteesta, mutta myös vuodesta 2001 jolloin aloitin tutkielman työstämisen. Luvuissa, joissa olen kirjoittanut auki aineiston kokoamisen ja analyysin pohjana käyttämäni oletusta ”tämän päivän ympäristödiskurssista” kuuluu selvästi kaikuja jo vanhaksi käyneestä ympäristöpuheesta. Ongelmanmäärittelyt ja sanasto muuttuvat. Esimerkiksi freonit ja happosateet eivät enää kuulu edes ympäristöihmisen arkikielen aktiiviseen sanavarastoon.

Päivän polttava ympäristöpuheenaihe on ilmastonmuutos (ei siis ”kasvihuoneilmiö”, kuten 1990-luvulla olisi sanottu). Jopa siinä laajuudessa että automainosten pääväri näyttää olevan vihreä ja kokoomuslainen asuntonministeri Jan Vapaavuori on saanut aikaan kohun vastustamalla kauppakeskuksen rakentamista keskelle haja-asutusalueen peltoa. Ilmastoperustein, tietenkin. Kuriositeettina tekee mieli mainita, että teini-ikäinen ympäristöaktivisti Oras Tynkkynen, nykyinen vihreiden kansanedustaja, piti samaa problematiikkaa esillä 1990-luvun alkuvuosina.

Ydinvoiman lisärakentamista puuhataan kovaa vauhtia, eikä sitä kyseenalaistavia ääniä juurikaan kuulu, edes hallituspuolue vihreiden riveistä. Helsingin Sanomien kotimaansivuille on tehty laajoja artikkeleita esimerkiksi eri elintarvikkeiden ilmastokuormasta. Tiedot eivät ole uusia, kiinnostus on. Lehti myös kampanjoi (itse tätä sanaa käyttäen) Itämeren tilan parantamiseksi.

Kun Jari Lyytimäki ja Marika Palosaari vuonna 2004 kokosivat tietoja suomalaisesta ympäristöviestinnästä ja sen tutkimuksesta, he arvelivat että ympäristöuutisoinnin suurin kasvu on takanapäin. 1990-luvulla kasvu oli tasaantunut ja 2000-luvun alkuvuosina monet tiedotusvälineet olivat lakkauttaneet ympäristöaiheisiin erikoistuneita sivustoja ja ohjelmia. Ympäristönsuojelu oli saavuttanut osan tavoitteistaan, pistemäinen kuormitus oli vähentynyt ja ympäristön tila joiltakin osin parantunut.

”Tiedotusvälineitä koskevia selkeitä uutisia ei enää synny samalla tavalla kuin aiemmin”, Lyytimäki ja Palosaari kirjoittivat. He myös arvioivat, että ympäristökysymysten painopisteen siirtyminen ekologiasta taloudellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin ja toisaalta kansallisista ja alueellisista kysymyksistä laaja-alaisiin globaaleihin ongelmiin häittäisi niiden päätymistä uutisiksi.

”Ympäristöuutisoinnissa ei nykyään ole havaittavissa vahvaa yksittäistä ja yhtenäistä kertomusta, jonka kautta aihepiiriä voisi lähestyä”, he kirjoittivat. (Lyytimäki & Palosaari 2004, 25; 27-28.)

Nyt, neljä vuotta myöhemmin, suuri kertomus on taas kirkkaasti näkyvissä. Se myös vaikuttaisi abstraktiudestaan huolimatta kelpaavan erinomaisesti uutisten, reportaasien, haastattelujen ja kommenttien aiheeksi. Eletään ympäristöjulkisuuden syklin aallonharjalla. On helppo nyökytellä esimerkiksi Anthony Downsin ja John Hanniganin malleille ympäristöjulkisuuden elinkaaresta ja julkisuutta edeltävistä ”tehtävistä”. Yksi osasyylinen on tietenkin Al Gore ja *Epämiellyttävä totuus* -elokuva. Vaikeasti hahmotettava ongelma visualisoitiin ja dramatisoitiin onnistuneesti. Samoihin aikoihin osuneet hirmumyrskyt, kuivat kesät ja lumettomat talvet vahvistivat vaikutusta. Huolesta tuli yhteinen. Aivan vastaavasti Itämeren leväpuurot rannikon suosituilla mökki- ja veneilyalueilla nostivat meren tilan jopa valtakunnan ykköslehden omaksi suojelukohteeksi.

Kun vuonna 2002 haastattelin Kauppalehden uutispäällikköä ympäristöaiheiden käsittelystä, hän arvioi niiden merkityksen taloussanomalehden juttuaiheena kasvavan tulevaisuudessa, samalla kun maailman väkiluku ja sitä kautta ympäristöön kohdistuva rasitus kasvavat. Hän arvioi linkin ympäristökysymysten sekä kansantalouksien ja yritysten talouden välillä vahvistuvan ja yritysten toimintaa koskevien ympäristösäännösten lisääntyvän. Kun kansainvälistyminen vie suomalaisetkin yritykset entistä enemmän maihin, joissa ympäristöasioihin ei vielä suhtauduta kovin tiukasti, ympäristöseurantaan tulee uudenlaisia paineita.

Uutispäällikkö arveli, että ”kymmenen vuoden kuluttua” (siis vuonna 2012) ympäristönäkökulmat ovat lehdessä esillä enemmän kuin nyt, ja alan asiantuntemusta tullaan tarvitsemaan toimituksessa enemmän – kenties aihepiiriä seuraavan toimittajan muodossa. Olisikin kiinnostavaa jatkaa Kauppalehden ympäristösuhteen kehityksen seurantaan 1990-luvun lopulta nyt käynnissä olevan ilmastobuumin yli.

Voisi ajatella 1990-luvun aikana tapahtuneen ympäristökirjoittelun monipuolistumisen ja vuosikymmenen lopun asennemuutoksen muokanneen maaperää entistä ammattimaisemmalle ympäristökirjoittamiselle juuri taloussanomalehden omasta näkökulmasta. Laaja ilmastokeskustelu ja sen vaikutukset yritysten toimintaympäristöön näkyvät väistämättä lehden sivulla – mutta näkyvätkö ne yleisjulkisuuden kaikuina vai aktiivisena agendan asettamisena oman lukijaryhmän näkökulmasta? Entä joko yrityksen ympäristörikos täyttäisi automaattisesti myös Kauppalehden

uutiskriteerit? Onko 1990-luvun lopulla käynnistynyt keskustelu yritysetiikasta ja yhteiskuntavastuusta jo muokannut lehden käsitystä vahtikoiran roolistaan?

Samalla, kun ympäristö on taas noussut julkisuuden lempilapseksi, voi ennakoida myös aiheeseen liittyvien tiedotusopin opinnäytteiden lisääntyvän. Ilahdun, jos joku niistä käsittelee myös talousjournalismin ja ympäristön monimutkaista ja tärkeää suhdetta.

Lähteet ja kirjallisuus

Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Anderson, Alison (1997) Media, culture and the environment. UCL Press. London.

Berger, Thomas L. & Peter Luckmann (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Gaudeamus. Helsinki. Alkuteos The Social Construction of Reality (1966).

Berninger, Kati & Risto Willamo (1994) Ympäristönsuojelun perusteet. YMPS 1.1. Osa 1. Ympäristönsuojelun opetusmoniste. Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. Helsingin yliopisto Helsinki.

Carson, Rachel (1970) Äänetön kevät. Tammi. Helsinki. Alkuteos The Silent Spring (1962)

Djerf Pierre, Monika (1996) Gröna Nyheter. Miljöjournalistiken i televisionens nyhetsändningar 1961-1994. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet. Göteborg.

Donner-Amnell, Jakob (1997) Metsäsektorin yhteiskunnallinen asema Suomessa historian, talouden kansainvälistymisen ja ympäristökeskustelun valossa. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Downs, Anthony (1972) Up and down with ecology. The public interest

Eskola, Jari & Juha Suoranta (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Hagelin, Heidi (1999) Taistelu prosenteista. Viiden sanomalehden uutisointi Kioton ilmastokokouksesta. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tampere.

Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka, toim. (2001) Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka? Vastapaino. Tampere.

Hannigan, John (1995) Environmental Sociology. A Social constructionist perspective. Routledge. London.

Heinonen, Ari (1995) Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Sarja A: 84/1995. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.

Heiskala, Risto (2006) Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Heiskala, Risto & Eeva Luhtakallio, toim (2006). Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Gaudeamus Kirja. Helsinki.

Heiskala, Risto & Eeva Luhtakallio, toim (2006). Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Gaudeamus Kirja. Helsinki.

Heiskanen, Eva & Anna Kärnä, Raimo Lovio (toim.) Tuotelähtöinen ympäristönsuojelu. Tuotelähtöinen ympäristöjohtaminen yrityksissä ja ympäristönsuojelun julkinen ohjaus. Sitra: 143. Helsinki.

Huovila, Tapani (2003) Tiedolla korkoa. Suomalaista talousjournalismia 1900-luvulla. Inferviesticinta Oy. Helsinki.

- Kamppinen, Matti & Mikko Peltomäki (1994) Yritysmaailma ja ympäristökysymys. Sykesarja A:7. Turun yliopisto. Satakunnan ympäristöntutkimuskeskus. Pori.
- Kuisma, Juha (2000) Matka ympäristöyhteiskuntaan. Tilastokeskus. Yliopistopaino. Helsinki.
- Laakso, Leena (1997) Maailman tila -raportit – toimittajien globaali ympäristöraamattu? Maailman tila 1997 -raportin saama mediajulkisuus. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Lappalainen, Iris, toim (1991) Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin. Gaudeamus. Helsinki.
- Lappalainen, Markku (1991) Suomessa on vähän ympäristötoimittajia. Teoksessa Lappalainen, Iris (toim.) Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin. Gaudeamus. Helsinki.
- Lindholm, Pirita (2000) Ympäristökysymys osana energia-alan yritysten päätöksentekoa ja toimintaa. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Luostarinen, Heikki & Turo Uskali (2006) Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa Heiskala, Risto & Eeva Luhtakallio, toim. (2006) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Gaudeamus Kirja. Helsinki.
- Lyytimäki Jari & Marika Palosaari (2004) Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa. Suomen ympäristö –sarja nro 683. Suomen ympäristökeskus. Helsinki.
- Majapuro, Marketta (1998) Talousjournalismi – historiaa, teoriaa, käytäntöä. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja. Helsinki.
- Meadows, Donella H. et al. (1973) Kasvun rajat. Ihmiskunnan kohtalontilannetta koskevaan Rooman klubin tutkimussuunnitelmaan liittyvä raportti. Tammi. Helsinki.
- Mikkonen, Antti (1998) Rahavallan rakkikoirat. Tositarinoita talousjournalismista. WSOY. Helsinki.
- Pietilä, Veikko (1973) Sisällön erittely. Gaudeamus. Helsinki.
- Rosenström, Ulla & Marika Palosaari (2000) Kestävyyden mitta. Suomen kestävän kehityksen indikaattorit 2000. Suomen ympäristö: 404. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Sairinen, Rauno & al (1999) Suomen ympäristöpolitiikan tulevaisuuskuvat. Gaudeamus. Helsinki.
- Shanahan, J & K McComas (1997) Television's Potrayal of the Environment and their Effects. Cresskill, NJ., Hampton Press.
- Strandén, Tiina (1998) Ympäristökysymykset ja Helsingin Sanomien uutisjournalismi: vertailututkimusjaksot vuosilta 1987 ja 1997. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Suhonen, Pertti (1994) Mediat, me ja ympäristö. Kustannusosakeyhtiö Hanki ja jää. Helsinki.

Suomen lehdistön historia 2. (1987) Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Kustannuskiila. Kuopio.

Suomen lehdistön historia 3. (1992) Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Kustannuskiila. Kuopio.

Suomen lehdistön historia 5. (1988) Hakuteos Aamulehti – Kotka Nyheter. Kustannuskiila. Kuopio.

Tienari, Satu (2000). Murroksesta murrokseen. Talouslehdessä rakentuva kuva talouden, ympäristöongelman ja yhteiskunnan välisistä suhteista 1960–1990 -luvuilla. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Tuominen, Kimmo (2001) Tiedon muodostus ja virtuaalikirjaston rakentaminen: konstruktionistinen analyysi. CSC – Tieteellinen laskenta. Espoo.

Tuormaa, Ismo (1991) Ympäristöjournalismin hallittu rakennemuutos. Teoksessa Lappalainen, Iris (toim.) Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin. Gaudeamus. Helsinki.

Väliverronen, Esa (1996) Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Vastapaino. Tampere.

Suulliset tiedonannot

Kauppalehden levikkipäällikkö Esa Mälkönen. Tammikuu 2002.

Sähköiset lähteet

Levikintarkastus Oy:n verkkosivut, <http://www.levikintarkastus.fi>

Ympäristöjohtamisen yhdistys ry:n verkkosivut <http://www.yjy.fi>

Lehtiartikkelit

Junkkari, Marko: Herrojen äänitorvi hiljenee. Helsingin Sanomat 4.2.2003

Vesikansa, Jyrki (1998) Satavuotias Kauppalehti pysyy omalla tontillaan. Suomen Lehdistö -lehti 11/98.

Ylinen, Raimo (1998) Kilpailu virkistänyt myös Kauppalehteä. Suomen Lehdistö -lehti 1/98.

LIITE 1.

Muuttujat ja niiden luokittelurungot

Määrälliset muuttujat

1) Juttujen laajuus

Luokat palstamäärän mukaan: 1-7 palstaa; koko sivu

2) Juttutyypit / Kommentoiva ja mielipideaineisto

Pääkirjoitus

Kolumni

Kommentit pääkirjoituksen alla

Muut lehdet -palsta

Mielipidekirjoitukset

3) Sijainti lehdessä

Uutisetusivulle päätyneet

Kokonaisen takasivun jutut

Liitteet

Sisällölliset muuttujat / juttujen aiheet

4) Ympäristön osa-alueet

Metsät

Ilmasto

Säteily

Tuotantoeläimet

Luonnonvaraiset eläimet, kalat

Ihminen (ihmisen terveys / ravinto)

Vesistöt

Ilma

Pohjavesi

Ympäristön siisteys

Melu, melutaso

Maaperä

”Luonto” yleensä, ekosysteemi, biosfääri

”Ympäristö” yleensä

Ei osa-aluetta

5) Ympäristöä kuormittavat prosessit

Päästöt ilmaan

Jätevedet

Kiinteät jätteet

Ydinjätteet

Öljyvahingot

Ydinvahingot

Muut vahingot ja satunnaiset päästöt

Rakentaminen

Metsänhakuut ja -uudistaminen

Kaivostoiminta ja maa-aineksen ottaminen

Kasvinsuojelu ja lannoittaminen

Haitta-aineet tuotteissa tai ravinnossa

Metsästys, kalastus

Luonnonvarojen riittävyys

Tuotantoeläinten kohtelu

Ei mainintaa prosessista

6) Toimialat

Metsä- /paperiteollisuus
Energia, öljy- ja kaasuala
Maaliikenne, kuljetukset, autoteollisuus ja -kauppa
Merenkulku
Metalliteollisuus
Kaivosteollisuus
Jätehuolto, kierrätys
Kauppa
Elintarvikkeet, ravinto, maatalous
Pakkausala
Puhdistustekniikka
Tieto-, toimisto- ja kodintekniikka
Pankit, rahoitus, sijoittaminen
Rakentaminen, kaavoitus, maankäyttö
Tekstiilit, pukeutuminen
Kemianteollisuus
Metsästys, kalastus
Ympäristötoimiala
Useita toimialoja, yritykset”, ”teollisuus”
Muut kuin yritykset

7) Toimijat

Tiede, tutkijat
Muut asiantuntijat
Kotim. hallinto, valtiovalta, virkamiehet
EU/EY
Kotim. poliitikot, puolueet
Ulkom. poliitikot, puolueet
Vieraat valtiot, niiden hallinto
Ympäristöjärjestöt, luonnonsuojelijat
Talouselämä, teollisuus, toimialat, niiden järjestöt
Muut (etu)järjestöt
Yksittäiset yritykset
Yritysjohdajat
Kansainväliset järjestöt, rahoituslaitokset
Kansalaiset, kuluttajat
Sijoittajat, omistajat
Muut
Ei toimijaa

Sisällölliset muuttujat / juttujen näkökulmat

8) Ongelmanäkökulma

9) Syiden näkökulma

10) Keinojen näkökulma

Jälkihoito, haittojen poistaminen
Vaikuttaminen päästöihin

- Päästöjen / haitta-aineiden vähentäminen, puhtaampi teknologia
- (Jäte)materiaalien uusiokäyttö

Vaikuttaminen poistoihin

- Raaka-aineiden säästö

Vaikuttaminen toimintaan

- Energian säästö
- Koko yrityksen/toimialan ”vihertyminen”
- Ympäristöjärjestelmät, -merkit ja -johtaminen
- Energiamuotojen valinta
- Tekniset innovaatiot, ekotuotteet
- Luomutuotanto
- Muut

Luonnon käytön rajoittaminen
Vaikuttaminen toiminnan syihin
Muut

11) Ympäristöpolitiikan näkökulma

Tutkimus
Ympäristöjärjestöjen toimet, kampanjointi
(Muut ympäristöpoliittiset) kannanotot
Verot ja maksut
Rahoitus, tukimuodot
Lainsäädäntö, muu politiikka
Kansainvälinen politiikka (sopimukset, yhteistyö, kokoukset)
Tiedotus, imagonrakennus, markkinointi
Muut

12) Vaikutukset elinkeinoelämään

Hyödyt

- Uudet markkinat, vientimahdollisuudet
- Tarjolla rahoitusta
- Innovaatiot, uudet tuotteet
- Kilpailuetu
- Säästöt
- Imagohyöty, myönteinen julkisuus
- Kannattavuus
- Muu

Haitat

- Kustannukset
- Markkinoiden muuttuminen/menettäminen
- Imagohaitta, kielteinen julkisuus
- Toiminnan rajoitukset
- Kilpailun vääristyminen
- Sisäisiä ongelmia alalla
- Kysynnän puute
- Muu

Neutraalit / ei kannanottoa